№ 52. ВТОРНИКЪ, 5 ІЮЛЯ. 1860. WTOREK, 5 LIPCA. № 52.

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ. SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ / KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА. GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ. Условія подписки Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к.— За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Кантора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILEŃSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK. Cena roczna r. sr. 10, z przesyłką 12 rub.; półroczna 5 rub., z przesyłką 6; kwartalna 2 r. 50 k., z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop.— Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. sr. 17.

Bióro redakcyi w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 28 іюня.

— 11-го мая с. г. произведенъ: Изъ *надворныхъ въ коллежскіе совѣтники*: Старшій совѣтникъ Ковенскаго губернскаго правленія, *Каспржицкій*, (съ 30 декабря 1859 г.)— Назначаются: Акушеръ волынской врачебной управы, лекарь, титулярный совѣтникъ *Высочинскій*, — акушеромъ же Таврической врачебной управы.— Акушеръ Подольской врачебной управы, штабъ-лекарь, коллежскій совѣтникъ *Волкъ-Ланевскій*, — акушеромъ же Волынской врачебной управы (оба съ 16-го Іюня 1860 г.).

— Государь Императоръ, по всеподданнѣйшему докладу г. министра финансовъ просьбы Рижскаго биржеваго комитета въ 29-й день минувшаго апрѣля, Высочайше повелѣть соизволилъ: акціи Рижско-Динабургской желѣзной дороги, въ счетъ коихъ уплочено не менѣе 50%, принимать въ двѣ трети уплаченной суммы, въ Рижской таможнѣ, въ обезпеченіе таможенныхъ пошлинъ.

— Государственный совѣтъ, въ департаментѣ экономіи и общемъ собраніи, разсмотрѣвъ представленіе министра финансовъ о пріемѣ въ залогъ и къ учету билетовъ коммисіи погашенія долговъ 3% займа, мнѣніемъ, Высочайше утвержденнымъ 11 апрѣля с. г., положилъ: въ дополненіе подлежащихъ статей св. зак. постановить: „билеты коммисіи погашенія долговъ 3% займа 1859 г. принимать: 1) въ залогъ казенными мѣстами по казеннымъ подрядомъ и поставкамъ, билеты въ 100 фунт. стерлинговъ по четыреста двадцати рублей, а билеты въ 1,000 фунт. по четыре тысячи двѣсти рублей; 2) къ учету въ коммерческомъ банкѣ и его конторахъ — билеты въ 100 фунт. стерлинговъ по триста сорока руб., а билеты въ 1,000 фунт. стерлинговъ по три тысячи четыреста рублей.

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg, 28 czerwca.

11-go Czerwca b. r. mianowany: Starszy radca rządu gubernjalnego Kowieńskiego, radca dworu *Kasprzycki* radcą kolegjalnym (od 30 grudnia 1859 r.). Mianowani: Akuszer zarządu lekarskiego, Wołyńskiego, lekarz, radca honorowy *Wysoczyński*,— akuszerem zarządu lekarskiego Taurycкiego.— Akuszer zarządu lekarskiego Podolskiego, sztab-lekarz, radca kolegjalny *Wołk-Łaniewski*,—akuszerem zarządu l-karskiego Wołyńskiego, (obaj od 16-go Czerwca 1860 r.).

Cesarz Jego Mość, po najpoddanniejszém przełożeniu ministra skarbu prośby Ryzkiego komitetu giełdowego, w dniu 29 zeszłego kwietnia, Najwyżéj rozkazać raczył: akcjeRyzko-Dynaburgskiéj kolei żelaznéj, na których rachunek zapłacono nie mniéj nad 50 %, w cenie dwóch trzecich zapłaconéj summy przyjmować w Ryzkiéj komorze celnéj, na zabezpieczenie cła celnego.

— Rada państwa, w departamencie ekonomji i na ogólném zebraniu, rozpatrzywszy przełożenie ministra skarbu o przyjmowaniu na zastaw i do dyskonta biletów kommissji umorzenia długów pożyczki 3%, przez opinję, Najwyżéj utwierdzoną 11 kwietnia ter. roku, uchwaliła: dla dopełnienia właściwych artykułów Zb. Pr. postanowić: „Bilety kommissji umorzenia długów pożyczki 3 % 1859 roku przyjmować: 1) Na zastaw w magistraturach rządowych w skarbowych przedsięwzięciach i dostarczeniach, bilety na 100 funtów sterlingów w cenie po czterysta dwadzieścia rubli, a bilety na 1,000 funt. w cenie po cztery tysiące dwieście rubli; 2) Do dyskonta w banku handlowym i jego kantorach—bilety na 100 funtów w cenie po trzysta czterdzieści rubli, a bilety na 1,000 funt. sterlingów w cenie po trzy tysiące czterysta rubli.

— Мы уже не разъ говорили въ Вѣстникѣ, что величайшее зло и противудѣйствіе къ распространенію трезвости, это Евреи, подъ различными предлогами жительствующіе по деревнямъ, но въ тайнѣ арендующіе корчмы и промышляющіе исключительно виномъ.—Нынѣ мы узнаемъ изъ вѣрнаго источника, что въ Вилейскомъ уѣздѣ, благодаря особенной, благородной дѣятельности земской полиціи и оказываемому сочувствію въ столь важномъ дѣлѣ г. предводителемъ дворянства,—устранено уже значительное число такихъ Евреевъ. Спасибо, спасибо всѣмъ честнымъ дѣятелямъ на этомъ истинно христіанскомъ поприщѣ. — Дай Богъ, чтобы и всѣ наши уѣзды также усердно подвизались въ этомъ дѣлѣ.

— Мы получили отчетъ главнаго общества Россійскихъ желѣзныхъ дорогъ, изъ котораго выписываемъ нѣкоторыя свѣдѣнія, относящіяся до проводимой чрезъ наши губерніи линіи С.-Петербургско-Варшавской дороги.

„Между Динабургомъ и Ландваровомъ *) все количество земляныхъ работъ по проэкту составляетъ 905,000 куб. саж.; къ концу марта 1860 г. работъ этихъ исполнено 525,000 саж.; остальныя 380,000 саж. будутъ исполнены въ теченіе настоящаго года, за исключеніемъ двухъ или трехъ выемокъ, откосы которыхъ будутъ отдѣланы только вчернѣ. Для сихъ работъ нанято подрядчикомъ 10,000 человѣкъ рабочихъ.

Между Ландваровомъ и Мергажерами линія окончательно утверждена 28 ноября 1858 г. Земляныя работы на этомъ участкѣ, составляющія, впрочемъ, не болѣе 130,000 куб. саж., не могли быть начаты въ томъ году. Въ 1859 г. на работахъ состояло, среднимъ числомъ, 950 человѣкъ, которые отработали 65,000 саж., т. е. половину всего количества работъ. На лѣто 1860 г. нанято 1,000 человѣкъ рабочихъ, которыхъ будетъ достаточно для окончанія остальной половины въ текущемъ году.

Работы по устройству Понарскаго тунеля начаты 15 января 1859 г. При самомъ приступѣ къ онымъ встрѣтились важныя затрудненія, по свойству грунта, состоящаго изъ сыпучаго песку. Основная штольня могла быть проложена только при особенныхъ мѣрахъ осторожности: необходимо было укрывать рабочихъ за деревяннымъ щитомъ и одѣвать стѣнки блиндажемъ, даже проконопаченнымъ, дабы воспрепятствовать просачиванію песку, осыпавшагося сквозь самыя узкіе пазы. 25 ноября 1859 г. штольня окончена на всей длинѣ 200-саженнаго туннеля.

Затѣмъ приступлено къ разработкѣ штольни въ ширину и къ устройству свода. До проложенія основной штольни, частію же во время устройства ея, открыты были двѣ боковыя штольни для возведенія стѣнокъ, которыя и устроены на протяженіи 160 саженъ.

Работы продолжаются безстановочно, и по числу рабочихъ, состоящихъ нынѣ при Понарскомъ туннелѣ, а также по значительнымъ заготовкамъ лѣсу и кирпичу, можно надѣяться, что, при благополучномъ ходѣ работъ, это важное сооруженіе будетъ окончено къ зимѣ 1860—1861 гг.

Искусственныя сооруженія.

Искусственныя сооруженія, предназначенныя къ устройству между Динабургомъ и Мергажерами, суть слѣдующія:

108 чугунныхъ трубъ, въ 1,35 и 0,50 въ діаметрѣ;

33 каменныя трубы въ 1 и 2 саж. отверзтія, и

21 мостъ, съ металлическимъ полотномъ, отъ 1 до 37,50 саж. отверзтія. Проэкты чугунныхъ и каменныхъ трубъ и большая часть проэктовъ металлическихъ полотенъ утверждены Правительствомъ и приводятся въ исполненіе. Оконченъ одинъ только большой водопроводъ въ 1 саж. отверзтія и въ 26,50 саж. ширины, подъ большою Долинскою насыпью.

На другихъ пунктахъ закладывались фундаменты каменныхъ сооруженій, выводились фундаменты береговыхъ устоевъ для мостовъ съ металлическимъ полотномъ и заготовлялись матеріалы. По числу нанятыхъ рабочихъ и по количеству сдѣланныхъ заготовленій, есть надежда окончить въ 1860 году ¾ искусственныхъ сооруженій обыкновенныхъ и устои мостовъ съ металлическимъ полотномъ, къ установкѣ котораго можетъ быть приступлено въ началѣ зимы 1860—1861 г.

Металлическія полотна, изготовляемыя на заводѣ Гуэнъ и Ко, будутъ доставлены въ навигацію 1860 г., и установка будетъ окончена въ 1861 г.

Благопріятные результаты, полученные въ 1859 году отъ устройства временнаго рабочаго пути между Псковомъ и Динабургомъ, указывали на пользу примѣненія подобной мѣры и въ 1860 году; почему предположено установить непрерывный рабочій путь между Динабургомъ и Вильно. Исполненіе этого предположенія потребуетъ устройства 44 временныхъ деревянныхъ мостовъ. Необходимый для этихъ сооруженій лѣсъ подвезенъ и сваи подъ устои большею частію забиты въ зиму 1859-1860 гг. Въ настоящее время, 600 плотниковъ заняты изготовленіемъ и сборкой мостовыхъ деревянныхъ частей, и всѣ мосты будутъ окончены къ исходу іюня мѣсяца.

Половина поперечинъ, потребныхъ для установа пути, доставлена въ склады по линіи. Остальная половина заготовлена и будетъ подвезена къ складамъ на подводахъ или водянымъ путемъ.

Рельсы съ скрѣпительными принадлежностями для одиночнаго пути заготовлены между Двиной и Ландваровымъ, и на первыхъ 25 верстахъ отъ Ландварова къ Мергажерамъ, въ складахъ на разстояніи 5 верстъ одинъ отъ другаго. Рельсы эти подвезены изъ главныхъ депо, находящихся въ Ковно и Ригѣ.

Въ 1859 г. устроено: 4 дома для рабочихъ артелей и 3 дома сторожевыхъ двойныхъ, для помѣщенія служащихъ при работахъ. Лѣсъ для прочихъ домовъ заготовленъ прошлой зимой, и къ постройкѣ ихъ приступлено будетъ, коль скоро, съ окончаніемъ временныхъ мостовъ, освободятся плотники; дома эти будутъ отстроены вчернѣ къ будущей зимѣ. Всѣхъ домовъ предположено возвести: 150 сторожевыхъ одиночныхъ, 24 двойныхъ и 29 для рабочихъ.

Распредѣленіе станцій между Динабургомъ и Ландваровымъ и между Ландваровомъ и Мергажерами утверждено правительствомъ 5 октября и 25 ноября 1859 г. Изъ числа 11 станцій этого участка, одна, внѣклассная, назначена къ устройству въ Ландваровѣ, пунктѣ развѣтвленія линій Варшавской и къ Прусской границѣ; одна, 1 класса, въ Вильно; одна 2 класса, двѣ 3 класса и шесть 4 класса.

Подробные проэкты этихъ станцій представлены на утвержденіе.

Работы, выше описанныя, производятся съ подряда, по контрактамъ, изъ которыхъ важнѣйшіе заключены съ гг. Адельсономъ и Скворцовымъ, на устройство землянаго полотна и сооруженій онаго, за изъятіемъ большихъ мостовъ.

(Продолженіе впредь.)

*) Имѣніе гр. Іосифа Тышкевича вблизи Вильна. Надобно писать *Лянтварово*, отъ Литовскихъ словъ: Лянтъ—варъ. Ред.

ВѢСТИ ИЗЪ КОВНО.

I. По поводу перваго торжественнаго акта въ училищѣ для приходящихъ дѣвицъ—и Воскресныя школы. II. Театры и проэктъ новаго бульвара на Николаевскомъ проспектѣ.

I.

Открытіе во всѣхъ почти губернскихъ городахъ женскихъ училищъ и воскресныхъ школъ, вотъ два благородныя и великія по своимъ несомнѣннымъ результатамъ явленія, на которыя съ законною гордостью можетъ указать современное общество.

Учрежденія эти быстро распространяются, быстро прививаются къ почвѣ, вызываютъ со стороны общества самый горячій привѣтъ, самое живое и дѣятельное сочувствіе. Такая завидная судьба выпадаетъ исключительно только на долю такихъ учрежденій, которыя непосредственно, какъ потребность, созрѣваютъ и выработываются самою средою и ея жизнью.

Понятно, съ какимъ сочувственнымъ интересомъ мы должны были отнестись къ *первому* торжественному акту въ Ковенскомъ, состоящемъ подъ покровительствомъ Государыни Императрицы Маріи Александровны училищѣ для приходящихъ дѣвицъ.

Актъ былъ отбытъ, въ присутствіи многихъ почетныхъ посѣтителей и родителей воспитанницъ, 22 іюня, въ 12 часовъ пополудни, въ зданіи, занимаемомъ училищемъ.

Программа была немногосложна. Были произнесены каждый разъ тремя дѣвицами стихотворенія на русскомъ, польскимъ, французскомъ и нѣмецкомъ языкахъ. Въ промежуткахъ между чтеніями исполнено воспитанницами нѣсколько пьэсъ на фортепіано и въ заключеніе былъ пропѣтъ хоромъ гимнъ: „Боже, царя храни!"

Затѣмъ посѣтителямъ предложено было осмотрѣть работы воспитанницъ, между которыми въ особенности хорошо были исполнены воздухи для церкви и подушка для костела. Въ заключеніе начальникъ училища г. Румбовичъ прочелъ краткій отчетъ о состояніи заведенія и имена удостоившихся наградъ и перевода въ высшіе классы воспитанницъ. Награды, состоящія изъ книгъ, были розданы Е. П-мъ С. Ѳ. Хоминскимъ.

Мы не думаемъ далѣе останавливаться на внѣшнихъ подробностяхъ акта; они слишкомъ хорошо извѣстны, потому что вездѣ, во всѣхъ нашихъ учебныхъ заведеніяхъ, являются съ одинаковыми чертами. Остановимся подробнѣе на его внутреннемъ значеніи и—укажемъ на замѣченные нами недостатки. Послѣднее мы дѣлаемъ съ тѣмъ большею готовностью, что не оскорбимъ надѣемся, ничьего личнаго самолюбія. Недостатки эти условливаются и мѣстными неудобствами и новизною самаго учрежденія. Въ лицахъ, которые стоятъ непосредственно въ главѣ управленія дѣлами училища, мы не въ правѣ не отмѣтить самаго горячаго и искренняго сочувствія къ своему дѣлу.

Педагогическая дѣятельность начальника училища г. Румбовича очень хорошо извѣстна въ Вильнѣ. Выборъ главной надзирательницы г-жи Бѣлликовичъ, владѣющей серьознымъ образованіемъ, также нельзя не назвать вполнѣ удачнымъ.

Въ Ковенскомъ училищѣ, курсъ котораго въ размѣрѣ трехъ первоначальныхъ классовъ, параллельныхъ классамъ обыкновенныхъ гимназій, открылся 15 января и закончился къ 1 іюня. Всѣхъ воспитанницъ было записанными 39. —Слишкомъ краткій срокъ ученія конечно повлекъ за собою то, что около трети воспитанницъ не могли перейти въ высшіе классы. Во всякомъ случаѣ къ началу слѣдующаго академическаго года должны быть открыты уже четыре класса; а можетъ быть и болѣе. Мы слышали, что отъ нѣкоторыхъ родителей, дочери которыхъ оканчиваютъ курсъ въ здѣшнемъ пансіонѣ г-жи Сѣвцилло, поступили прошенія о томъ, что они желали бы продолжать обученіе своихъ дочерей въ училищѣ въ такомъ случаѣ, если будетъ открытъ для нихъ пятый классъ. Такимъ образомъ есть надежда, что въ слѣдующемъ академическимъ году будетъ открыто уже пять классовъ.

Что касается до матеріальныхъ средствъ, то Ковенское училище является съ этой стороны достаточно обезпеченнымъ, по крайней мѣрѣ на первый разъ. *(Прод. впредь).*

О прочной задѣлкѣ посылокъ, подаваемыхъ на почту.

Въ почтовомъ департаментѣ нерѣдко получаются жалобы корреспондентовъ на разбитіе въ пути и поврежденіе отправляемыхъ съ почтою, особенно въ отдаленныя мѣста, посылокъ; а по розысканіямъ оказывается, что такія поврежденія случаются отъ непрочной задѣлки и укупорки посылокъ. Почему департаментъ приглашаетъ гг. корреспондентовъ, въ видахъ огражденія ихъ собственныхъ интересовъ, заботиться, чтобы посылки какъ-можно прочнѣе были задѣлываемы, и тѣ изъ нихъ, которыя требуютъ задѣлки въ ящики и отправляются въ отдаленныя мѣста, укупоривались въ ящики изъ толстыхъ досокъ, прочно сколоченныхъ, дабы могли выдержать продолжительную тряску. Почтовый департаментъ сообщаетъ объ этомъ публикѣ, для предупрежденія утратъ, какія могутъ понести посылатели отъ поврежденія въ пути посылокъ, такъ-какъ, на основаніи 342 ст. почтоваго устава, прочность укупорки ихъ оставляется на попеченіи посылателей, и почтовыя мѣста не отвѣтствуютъ ни за какой вредъ, могущій произойдти отъ непрочной задѣлки посылокъ.

Поземельный кредитъ.

Въ „Оффиціальной газетѣ Царства Польскаго" напечатаны два указа, отъ 10-го мая 1860, относительно общества поземельнаго кредита въ Польшѣ. Сообщаемъ содержаніе этихъ указовъ.

1) Императоръ Николай I, признавая пользу приносимую обществомъ поземельнаго кредита въ Царствѣ Польскомъ, указами 9-го апрѣля 1838 и 8-го апрѣля 1853 г. разрѣшилъ обществу дальнѣйшее производство ссудъ, посредствомъ выдачи закладныхъ листовъ втораго и третьяго выпуска, но съ сохраненіемъ размѣровъ ссудъ, назначенныхъ при основаніи общества, въ 1825 г. Теперь поземельная собственность въ Царствѣ Польскомъ возвысилась въ цѣнѣ и даетъ обществу возможность расширить кругъ своихъ дѣйствій, увеличивъ самый размѣръ ссудъ, назначенный въ уставѣ общества. Намѣстникъ Царства Польскаго представилъ проектъ положенія о выдачѣ большихъ ссудъ закладными листами второй серіи третьяго выпуска. Этотъ проектъ былъ составленъ управляющимъ финансами царства вмѣстѣ съ правленіемъ общества, и одобренъ совѣтомъ царства. Послѣ разсмотрѣнія этого проекта въ государственномъ совѣтѣ, и принимая во вниманіе, что землевладѣльцы получатъ возможность освободить свои земли отъ долговъ, ихъ отягощающихъ, что новыя ссуды будутъ совершенно-обезпечены достаточною ипотекой, и не представятъ никакой опасности для владѣльцевъ закладныхъ листовъ первыхъ выпусковъ, и что, въ то же время эти ссуды будутъ способствовать дѣламъ общественной пользы, какъ, напримѣръ, улучшенію лѣснаго хозяйства и обращенію крестьянъ, населяющихъ частныя земли, въ оброчныхъ; — проектъ положенія о ссудахъ общества поземельнаго кредита утвержденъ.

2) Изъ наличныхъ средствъ общества выдѣляется особый фондъ 1,649,430 р. — что составляетъ 3% съ суммы ссудъ, сдѣланныхъ обществомъ. Изъ этого фонда, 1,269,400 р. 24¹/₁ к. с. будутъ употреблены на дѣла общественной пользы, согласно 19 п. положенія 8-го апрѣля 1853 г.

Дѣло общественной пользы, на которое предназначается отчисленный капиталъ, будетъ состоять въ облегченіи перехода на оброкъ крестьянъ, населяющихъ частныя земли. Этотъ капиталъ будетъ употребляться на выдачу ссудъ только тѣмъ землевладѣльцамъ, которыхъ земли заложены въ обществѣ и которые представятъ доказательство того, что они заботятся о переводѣ крестьянъ на оброкъ, согласно приказу совѣта управленія, отъ 16-го декабря 1858 года.

Положительно запрещается пополнять изъ капитала, отчисленнаго на общественную пользу, какіе-либо ущербы, понесенные основнымъ или запаснымъ капиталами общества. Проценты, полученные отъ обращенія капитала общественной пользы, должны быть присоединяемы къ нему.

Капиталъ общественной пользы подвергается особому контролю, и положеніе его должно быть опредѣляемо особо, въ полугодовыхъ отчетахъ, согласно 125 и 126 § устава 1825 года.

Комитетъ общества, по соглашенію съ правленіемъ его, опредѣлитъ размѣръ ссудъ, которыя будутъ выдаваемы изъ капитала общественной пользы, и постепенное погашеніе ихъ. Это опредѣленіе должно быть представлено на утвержденіе совѣта.

— Въ Эконом. указателѣ сообщаютъ слѣдующія вѣсти:

Говорятъ, что не малая часть вновь выбитой серебряной мелкой размѣнной монеты — уже попала въ руки мѣнялъ и ея мало въ обращеніи. Любопытно бы знать, какъ монета выпущена въ обращеніе и въ какомъ количествѣ въ С.-Петербургѣ. Есть слухъ, что на размѣнную мелкую серебряную монету даютъ преміи по 7% на рубль, т. е. на 100 р. 7 р. Лица, пріобрѣвшія ея по мелочамъ, напримѣръ — 100—200 р., отправляются въ Экспедицію кредитныхъ билетовъ и обмѣниваютъ ее на золото. А извѣстно, что за полуимперіалъ даютъ, даже мѣнялы, около 5 руб. 50 к., слѣдственно на 1 р. 9%, или на 100 руб. золотомъ уже 9 р. премій. Торговля монетой, какъ видно, лучше всякаго товара.

ВИЛЬНО.

— Его Высокопревосходительство, Виленскій военный, Гродненскій и Ковенскій генералъ-губернаторъ, генералъ отъ инфантеріи, генералъ-адъютантъ *В. И. Назимовъ*, 2-го сего іюля возвратился въ Вильно изъ Ковенской губерніи.

—

— Его высокопревосходительство, г. Виленскій военный, Гродненскій и Ковенскій генералъ-губернаторъ неоднократно замѣтивъ, что неизвѣстныя лица производятъ стрѣльбу въ Закретской дачѣ и принадлежащемъ къ оному лѣсу, истребляя дичь даже въ запрещенное время, приказать изволилъ опубликовать, что всякаго рода охота въ Закретскомъ лѣсу и вообще стрѣльба совершенно воспрещаются и что ослушаніе повлечетъ за собою отвѣтственность по закону.

O trwałém zapakowywaniu posyłek, na pocztę oddawanych.

Departament pocztowy dość często otrzymuje skargi korrespondentów na uszkodzenie w drodze wysyłanych przez pocztę, szczególniéj do miejsc odległych, posyłek; gdy tymczasem po zbadaniu rzeczy okazuje się zwykle, że uszkodzenia te zdarzają się z przyczyny nietrwałego upakowania i niestarannego oszycia posyłek. Przeto departament wzywa pp. korrespondentów, iżby w widokach własnego interesu troszczyli się o to, żeby posyłki jak można najtrwaléj były zapakowywane; te zaś, które potrzebują upakowania w skrzynie i do miejsc odległych są wysyłane, iżby były zapakowywane w skrzyniach z grubych desek, mocno zbitych, tak aby długie trzęsienia w drodze bez uszkodzenia wytrzymać mogły. Departament pocztowy uwiadamia o tém publiczność w celu zabezpieczenia od strat, jakie mogą ponieść osoby posyłające od doznanych w drodze uszkodzeń posyłek, podług bowiem brzmienia 342 art. ustawy pocztowéj, o trwałość ich powinni się troszczyć sami posyłający, i miejsca pocztowe za żadne uszkodzenia, mogące się przytrafić z powodu niestarannego upakowania posyłek, odpowiedzialności na siebie nie przyjmują.

Kredyt ziemski.

W „Gazecie Urzędowéj Królestwa Polskiego" wydrukowane są dwa ukazy, datowane 10 maja 1860 r., względem towarzystwa kredytowego ziemskiego w Polsce. Udzielamy treść tych ukazów:

1) Cesarz Mikołaj I, uznając pożytki, jakie towarzystwo kredytowe ziemskie w Królestwie Polskiem przynosi, przez ukazy z d. 9 kwietnia 1838 i 8-go kwietnia 1853 roku, pozwolił towarzystwu dalsze wydawanie pożyczek, za pomocą puszczenia w obieg listów zastawnych drugiéj i trzeciéj serji, z zachowaniem atoli wysokości pożyczek, oznaczonych przy założeniu tego towarzystwa w r. 1825. Obecnie własność ziemska w Królestwie Polskiem podniosła się znacznie w swéj cenie, tak, iż podaje towarzystwu możność rozszerzenia obrębu swych działań, przez powiększenie wysokości pożyczek, jaka początkowie ustawą towarzystwa była pozwoloną. Namiestnik Królestwa Polskiego przedstawił projekt postanowienia względem wydawania znaczniejszych pożyczek przez wydanie listów zastawnych drugiéj serji trzeciego okresu. Projekt ten przez zarządzającego skarbowością Królestwa łącznie z zarządem towarzystwa został ułożony i przez radę Królestwa uznany. Po rozpatrzeniu tego projektu w radzie państwa, i mając na uwadze, że ziemianie otrzymają możność uwolnienia swych posiadłości od obciążających je obecnie długów, że pożyczki nowe będą zupełnie zabezpieczone przez hipotekę dostateczną i żadnem niebezpieczeństwem posiadaczom listów zastawnych pierwszych serji nie grożą, i że pożyczki te będą zarazem służyć do przedsięwzięć dobro powszechne na celu mających, jak naprzykład, na ulepszenie gospodarstwa leśnego i oczynszowanie włościan na gruntach ziemian osiadłych, — projekt postanowienia względem pożyczek towarzystwa kredyt. ziemskiego został utwierdzony.

2) Z gotówki jaką towarzystwo posiada, wydziela się fundusz osóbny w ilości 1,649,430 rub., co czyni 3% od summ przez towarzystwo wypożyczonych. Z tego funduszu 1,269,400 rub. 42¼ k. sr. będą użyte na rzecz ogólnego użytku, stosownie do 19 pun. ustawy 8 kwietnia 1853 r.

Przedwzięcie ogólnego użytku, na które przeznacza się kapitał wydzielony, będzie miało na celu ułatwienie przejścia na czynsz włościan, osiadłych na gruntach prywatnych. Z kapitału tego będą się wydawały pożyczki tym jedynie ziemianom, których dobra są zastawione w towarzystwie i którzy udowodnią, że są troskliwi o oczynszowanie włościan, stosownie do uchwały rady administracyjnéj z d. 16 grudnia 1858 r.

Z kapitału, przeznaczonego na rzecz powszechnego użytku, stanowczo zabrania się uzupełniać jakiekolwiek poniesione przez zasadnicze czyli zapasowe kapitały towarzystwa straty. Procenta, jakie wpłyną z obrótów kapitału powszechnego użytku, mają być doń wcielone.

Kapitał powszechnego użytku ulega osóbnéj kontrolli, i stan jego ma być wyświecany osóbno, w półrocznych sprawozdaniach, stosownie do 125 i 162 § ustawy 1825 r.

Komitet towarzystwa, po porozumieniu się z jego zarządem, oznaczy wysokość pożyczek, mających się wydawać z kapitału powszechnego użytku, oraz sposób stopniowego ich umorzenia. Uczynione w tym względzie postanowienie, ma być na utwierdzenie rady podane.

W *Przewodniku Ekonomicznym* czytamy:

Mówią, iż znaczna część nowéj srebrnéj zdawkowéj monety, przeszła już do rąk wekslarskich i że mało jéj jest w obiegu. Ciekawą jest rzeczą, jakiemi drogami i w jakiéj ilości puszczona została w obieg w St. Petersburgu. Powiadają, jakoby za drobną zdawkową srebrną monetę dają łaży po 7% od rubla, to jest od 100 rubli dają łaży 7 rubli. Osoby, które małemi cząstkami uzbierały wreszcie 100—200 rub., udają się do Ekspedycji biletów kredytowych i tę monetę wymieniają na złoto. Wiadomo, że za pół imperjał wekslarze nawet dają około 5 rub. 50 k., a zatem od 1 rub. 9%, czyli od sta rubli w złocie otrzymują już zysku 9 rubli. Handel pieniężny, jak widzimy, zyskowniejszym jest od prowadzenia handlu wszelkim innym towarem.

WILNO.

— JW. Wileński wojenny, Grodzieński i Kowieński jenerał-gubernator, jenerał piechoty, jenerał-adjutant *W. Nazimow*, d. 2-go lipca b. r. powrócił do Wilna z gubernji Kowieńskiéj.

—

JW. p. Wileński wojenny-gubernator, jenerał-gubernator Grodzieński i Kowieński, zauważywszy niejednokrotnie, że osoby niewiadome strzelają nie opodal Zakreckiego folwarku i w należącym do niego lesie, i wyniszczają zwierzynę i inne ptastwo nawet w czasie dla myśliwstwa wzbronionym, zalecił obwieścić, że wszelkie polowanie w Zakreckim lesie i w ogólności strzelanie najzupełniéj się zabrania, i że osoby ten zakaz przekraczające, ulegną odpowiedzialności według prawa.

OBRAZKI LITEWSKIE.

przez

IGNACEGO CHODŹKĘ.

WOTUM CHYBIONE.

IX.

(*Dalszy ciąg ob. N. 51*).

W zamku, podług zalecenia księcia, Faszcz wszedł rano do jego gabinetu, a niespodzianie znajdując tam księżnę, nalewającą właśnie kawę dla siebie i dla męża:

— I jaśnie oświecona pani tu! — zawołał zdziwiony — *Deus me adjuvat*, w samą porę.

— Czy tak? to chwała Bogu odezwała się księżna, z miłym uśmiechem, bo rozumiałam mój skarbnisiu, że będziesz mię gdyrał za moją ciekawość kobiecą, która mię dziś tak rano pobudziła; wczoraj mąż mi powiedział, że masz z nim mówić o mojéj nowéj respektowéj pannie; oto przyszłam posłuchać, wszakże to mnie szczególniéj interesować może, bo polubiłam tę dziewczynę.

— A przecież JO. pani, to dziewczyna nic dobrego.

— Jak to? żywo zapytała księżna.

— Nastaje na duchowieństwo, przybierając minę serio odpowiedział Faszcz, — ot i teraz pozbawiła nasze Ołyckie *seminarjum* jednego kleryka.

Rozśmieli się oboje księstwo, a pani podając Faszczowi filiżankę kawy, za którą on najuniżeńszym ukłonem podziękował: — Opowiedz nam skarbnisiu wszystko, rzekła — prawdaż to, że ten wcale przystojny i wcale grzeczny chłopiec, ten pan Załuski, tak się zakochał w Hannie, że się dla niéj odrzeka stanu duchownego, do którego przeznaczonym i poszlubionym jest przez rodziców?

— Prawda mościa księżno, prawda.

— A Hanna czyliż wie o tém?

— Wie — jeżeli rozumie elokwencją oczu, bo taka elokwencja ma to do siebie, że *excitat virginalem pudorem* do rumieńca, to jest podbudza skromność dziewiczą....

— Nie potrzebnie, mój skarbnisiu, przerwała księżna, łamiesz sobie głowę nad tém tłumaczeniem; wszak wiesz, że ja umiem po łacinie lepiéj bardzo od ciebie *).

— *Mea culpa*, mościa księżno pani dobrodziko. — *Mea culpa!* zapomniałem — otoż z tych rumieńców panienki wnoszę...

— A gdzież i kiedy te rumieńce tak pilnie obserwowałeś skarbniku? zapytała znowu księżna.

Tu już Faszcz musiał odpowiedzieć wszystkie szczegóły, począwszy od obiadu infułackiego, aż do dziejów całego dnia wczorajszego, a które my opisaliśmy; gdy skończył opowiadanie, rzekła księżna: — No, teraz się domyślam, przyczyny roztargnień i rumieńców Hanny, gdy obok mnie siedziała u stołu.

— Jakaż z tego wszystkiego konkluzja? zapytał hetman.

— A jakaż inna mości książe być może, jak że trzeba ich pożenić — a to głównie zależeć będzie od łaski i względów W. X. Mości, którym się starościc pokilkakrotnie a szczerze polecał.

Uśmiechnął się książe i rzekł: — Dobryś waszmość na swata, o tém wiem dawno, ale wybaczaj rybeńku, nie na dyplomata. Czy pomyśliłeś jakby mi podziękował pan kuchmistrz Litewski, gdybym syna jego, którego on tu wysłał na księdza, ja ożenił.

— Żenić jego, mości książe dobrodzieju, nie potrzeba, on sam ożeni się, a na dowód żem liznął nieco i dyplomacji dworskiéj, bez któréj nietylko na marszałka dworu W. X. Mości, ale i na prostego swata bym się nie zdał, — powiem jaśnie oświeconemu państwu, że żenić cudzego syna, bez woli i jakby na przekor jego rodzicom, księciu nie wypada; ale księżnéj pani naszéj i dobrodzice, wydać swą respektowę sierotę za mąż, gdy się pomyślnie i szczęśliwie zdarza; to, nie tylko wypada, ale to sława przed ludźmi a zasługa przed Bogiem.

— Nie mam co powiedzieć, rzekł książe śmiejąc się — submittuję się — dowiodłeś, żeś liznął dworskiéj dyplomacji, rozróżniłeś subtelnie ożenienie od wydania za mąż.

— Ale co tam pomogą te subtelnoście i swaćby, odezwała się księżna, — gdy niewiadome sentymenta panny; bo to że niewinna i skromna dziewczyna rumieni się przed wzrokiem pałającym młodzieńca, nie dowodzi jeszcze że go kocha.

— Właśnież dla tego, rzekł Faszcz, ujrzawszy tu księżnę panię, powiedziałem, że w samą porę przychodzę, bo do stóp waszéj książęcéj mości przypadając, prosiemy abyś raczyła wyinkwirować pannę Nagurskę...

— Ale mój skarbnisiu, przerwała księżna, co znaczy taka gorąca swaćba twoja?

— A już to JO. pani, kto w moje ręce wpadł, to nie wykręci się, musi bez ceremonji ożenić się, a księcia pana dobrodzieja błagamy, abyś *in casu necessitatis* dał admonicję Infułatowi jeżeliby chciał za to votum duchowne mocno się trzymać — bo tu znowu *distinguo* mości książę: ożenienie się Załuskiego to rzecz późniejsza, i do tego W. X. Mość nie mieszasz się wcale, lecz wyzwolenie jego od stanu, do którego on niema najmniejszego powołania, to jest wyzwolenie go jakby z niewoli, przystojném jest dla W. X. Mości, który *custodias libertatem civicam in reipublice* *); a zatem gwałtów i przymusów zwłaszcza pod własném pańskiem okiem ścierpieć nie możesz.

Rozśmiał się książę z całego serca — Wybornie, wyśmienicie, mój kochany skarbniku, rzekł: będę cię promowował posłem na pierwszy sejm; boś jak widzę i orator tęgi i potrafisz *in casu necessitatis*, jak sam powiadasz bicz z piasku ukręcić; do Infułata wszakże przemówię, bo jakem to nieraz oświadczył, nie chętnie bym widział tak udatnego i z ciała i z duszy młodzieńca ujętego światu; jednakże potrzeba, aby mi on sam wyznał swą niezwyciężoną niechęć do stanu duchownego.

— Nie sprawiedliwszego książę panie, rzekł Faszcz, i nic łatwiejszego.

— A mnie, odezwała się księżna, aby wyznał swoje uczucia dla Hanny i swe zamiary.

— Nie sprawiedliwszego księżna pani i nic łatwiejszego, powtarzał Faszcz — ale...

— Jakież ale? zapytała księżna, patrząc mu w oczy — jakież ale?

— Ale gdy — vota starościca... nie trafią do serca panny Nagurskiéj?...

— To weźmiecie po staremu kosz na grzyby, rzekła śmiejąc się księżna.

— Otoż wolelibyśmy z łaski księżnéj pani wiedzieć pierwiéj...

— To jest mieć odpowiedź przed zapytaniem, rzekła księżna.

— Nie mościa księżno, czyż wszystko to co mówię nie jest zapytaniem?

— A jeżeli swatany wyprze się swata? rzekła znowu księżna.

— Jak to JO. pani, jak to być może? O, natenczas na prawdę musiałby zostać księdzem, i to kapucynem; bo ze świata wypędziłbym go gdzie pieprz rośnie. Ale nie, mościa księżno nie! To szlachetne dziecie, szlachetnego ojca... taka krew nie zmyli honorowi!... Przed ojcem Hanny wyznał ku niéj swą miłość i zaklął się, jakem to opowiedział księstwu: przedemną jak przed przyjacielem otworzył swe serce. O nie mościa księżno dobrodziko, nie! on się ożeni z Hanną, albo...

— Cóż albo? przerwała niespokojnie księżna, albo pójdzie w świat gdzie go oczy poniosą, na Zaporoże naprzykład... i rodzice jego zamiast księdza, mogą mieć syna kozaka.

— A niechże Bóg ich broni od takiego smutku! rzekła hetmanowa.

— Nie dójdzie do téj fatalnéj katastrofy, jeżeli księstwo dobrodzieje będziecie nań łaskawi — rzekł Faszcz.

— No, no, mówił nakoniec książe, upewnij go o mojéj szczeréj dlań życzliwości.

— A odemnie powiedz mu, dodała księżna, że starać się będę, aby od Hanny wziął koszyk z różą, a nie z grzybami. — Faszcz odszedł zatém w najlepszym humorze, i w ten moment rozmowę tę z księstwem, powtórzył Nagurskiemu.

(*Dalszy ciąg nastąpi.*)

---

*) Księżna Teofila Urszula z Wiszniowieckich Radziwiłłowa, była jedyną córką Janusza Wiszniowieckiego i Teofili Leszczyńskiéj. Ojciec jéj kasztelan Krakowski, był ostatnim swojego rodu. Urodziła się na początku XVIII wieku, i otrzymała najstaranniejsze wychowanie, klassyczne nawet pod względem starożytnych języków i głębszych historycznych pojęć i wiadomości. Mając lat 18, wydana za księcia Michała Kazimierza Radziwiłła obdarzyła go licznem potomstwem. Kilku synów umarło w małoletności. Janusz i Karol urodzeni w roku 1730, byli bliźniętami: Janusza uważano za starszego; lecz i ten w 19 roku życia zszedł ze świata. Z córek, których dwie czy trzy w dzieciństwie umarło, wychowały się dwie tylko: Katarzyna, wydana późniéj za Stanisława Rzewuskiego chorążego W. X. L., i Teofila która dobrze już po śmierci matki wyszła za Morawskiego. Księżna Urszula była troskliwą i oświeconą matką, a w czułem zajęciu się około wychowania swych dzieci, miała najzdrowsze pojęcia o tém, na czém prawdziwa instrukcja zależy; zostawiła ona w téj mierze swoje wyznanie wiary, napisane wierszem (które w archiwum Nieświeżskiém najdować się musi), pełne rozumu i prawdziwéj macierzyńskiéj miłości. Z teatru, drukiem po jéj śmierci ogłoszonego, nie należy brać miary ani o zdolnościach, ani o smaku literackim téj pani, były to na prędce rzucane na papier raczéj obrazy niż dramata, które młodzież dworska na improwizowanym teatrze reprezentowała. Ale w listach, których ogrom w archiwum dotąd się przechował; w wyżéj wspomnionéj instrukcji wychowania, wszędzie daje się poznać umysł szlachetny, rozum dojrzały, i najlepsze serce.

*) Strzeżesz wolności obywateli w Rzeczypospolitéj.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Sprawy powszechne coraz drażliwszą przybierają postać. Nieufność między rządami bierze górę, ostatnie zwłaszcza zdarzenia w Neapolu i przewidywany upadek Burbonów, zniechęcając dwory, skłoniły je do przełożeń, podających w wątpliwość skuteczność nieinterwencji. Bądź prawdziwe, bądź z domysłu wzięte wieści, donoszą, że Francja nieodzownie żąda uspokojenia półwyspu włoskiego na drodze wzajemnéj zgody między trzema państwami: Rzymem, Neapolem i Turynem. O Austrji zamilczano; związek miałby tylko połączyć rządy czysto włoskie. Czyby to znaczyć miało, że Austrja zrzecze się dobrowolnie posiadłości weneckich, albo przemocą wyrugowaną z nich będzie? Czy Napoleon uwierzyłby nakoniec, że głośno powtarzana, roku przeszłego, w Niemczech zasada, iż Mincio jest prawdziwą granicą Niemiec, a więc wszechmocność dyplomatyczna, przerabiając co Bóg zrobił, przechrzciłaby Wenecję na Niemcy, a tém samém cesarz austryjacki przestałby należeć do grona władzców włoskich, domyślić się trudno. Cokolwiek jednak nastąpi, to pewna, że we Włoszech związek w takim duchu, jak związek niemiecki, istnieć nie może i że państwo kościelne nigdy do niego nie przystąpi. Przymierze między Piemontem a Neapolem zdaje się podobnież należeć do rzędu owych politycznych niepodobieństw, których żaden, choćby najpotężniejszy wpływ obcy, w rzeczywistość zamienić nie zdoła. Stoją bowiem naprzeciw siebie najsprzeczniejsze i chęci, i dążenia. Ludność królestwa neapolitańskiego, przez oziębłe przyjęcie konstytucji, przez świeże w księstwach Barry i Otranto objawy, które zapewne powtórzą się i na innych miejscowościach stałego lądu, dowiodła, że konstytucja nie była głównym celem jéj życzeń. Ależ i myśl jedności włoskiéj nie zdaje się być w królestwie neapolitańskiem tak powszechną, jak by jéj zwolennicy pragnęli; tém bardziéj o tém wątpić przychodzi, że w Sycylji, na téj ziemi, na któréj w oczach wszystkich jéj mieszkańców Garibaldi cudów dokazał, jeszcze myśl jedności w serca nie wrosła i większość Sycylijczyków, z przestrachem i boleścią, w przyszłość spogląda, lękając się aby udzielność ich ojczyzny, w morzu jedności włoskiéj, nie utonęła. To uczucie niewyrozumowane, szkodliwe, wrodzone jest atoli nawet ułamkowym narodowościom. Ojczyste nasze dzieje stawią tego przykład; kiedy na początku XVI wieku już wszystkie części rozdartéj niegdyś w podziałach Polski, spłynęły się w jednę całość, pod błogosławioném berłem Jagiellonów, same tylko Mazowsze, pod dogasającą dzielnicą Piastów, zatrzymało swoją autonomję i, mimo rozprzężenie społecznego porządku, mimo widoczne niedołęztwo ostatnich jego książąt, dzień zrośnięcia się z powszechnem ciałem ojczyzny, był dniem żałoby, by nie powiedzieć rospaczy. Dobrze to zrozumiał wzywany przez komandora Spinelli na ministra spraw wewnętrznych p. Vintimiglia, kiedy za warunek swego spółdziałania położył, aby 30,000 żołnierzy piemonckich natychmiast do kraju neapolitańskiego wprowadzić i takąż ilość wojska neapolitańskiego do Piemontu wysłać, bo tylko za pośrednictwem takiéj zbrojnéj propagandy myśl jedności, mogła w głowach ludu neapolitańskiego zaświtać. I nic dziwnego: kraj, od dziesięciu wieków, przechodzący rozmaite koleje, ale mający zawsze swój rząd osobny, nie łatwo i nie od razu pojąć może całą wielkość korzyści, całą niezbędność ofiary, całą nakoniec rzeczywistość wielkości jednéj, wolnéj i niepodległéj ojczyzny. A w Piemoncie i świeżo połączonych z nim krajach serca wszystkich tak są przejęte zbawczą zasadą jedności, iż rządowi swojemu, jakkolwiek wielbionemu, jakkolwiek otoczonemu niepożytą ufnością, naród nie pozwoli zawrzeć przymierza z Neapolem, bo widziałby w tém rozbior Włoch, stratę jedynéj chwili połączenia ich w jedną całość i jakby pieczęć wyciśnioną na wyroku skazującym półwysep na wieczną słabość i zależność od państw zaalpejskich. Zapewne te ogromne trudności stojące, i zlaniu się w jedną całość i oddzielnym przymierzom, na zawadzie, nie znikną na żadne dyplomatyczne zaklęcie, bo hr. Cavour wie dobrze, że środki przymusu są niepodobne, że czasy kongresów lajbachskiego i troppauskiego niepowrótnie minęły, że w jednym tylko przypadku przewagi republikańskich wyobrażeń, wtargnienie wojsk obcych na półwysep byłoby możliwem; śpieszyć się więc z zawarciem przymierza nie będzie; dozwoli wypadkom wziąść samorzutny, nieprzewidziany kierunek i czekać jak się okoliczności złożą, aby je znowu ująć w doświadczone ręce i ku największemu dobru spółziomków zwrócić. Tém bezpieczniéj uczynić to może, że pogłądając na sprawy Europy z téj wysokości, na którą wzniosły go skrzydła gienjuszu, jasno widzi, że Włochy nie są wyłącznym przedmiotem niepokoju i zadumy rządów. Stanowisko Prus względem Niemiec tak otwarcie i dowodnie wypowiedziane w uwagach, które czytelnicy nasi w dzisiejszym Kurjerze znajdą, przekona ich, że to państwo potrzebuje pełności sił swoich, aby tak dla niego stanowcze, tak sercu jego bliskie sprawy niemieckie, do pożądanéj mety doprowadzić.

Lecz ważniejsza i całą ludzkość obchodząca sprawa zająć nakoniec musi wszystkie rządy. Oto z głębi Syrji i ze skał Czarnogórza i Hercogowiny rozległ się znowu głos rospaczy nieszczęśliwych chrześcijan; zostawujemy sumieniu czytelników, czy podobna przypuścić aby takie zbrodnie dłużéj bezkarnie uchodzić mogły. Już Francja daje początek, flota jéj otrzymała rozkaz odpłynąć, dla śpieśniejszego ratunku, z Neapolu na brzegi Syrji, a p. Thouvenel zalecił posłowi francuzkiemu, w Konstantynopolu, oświadczyć Porcie, że cesarz, w moc praw, z kapitulacji Francji służących, ułoży się z mocarstwami o stanowcze zabezpieczenie doli chrześcijan. Wyraziliśmy już nasze przekonanie, że inaczéj wiary, czci, życia i własności chrześcijan zapewnić nie można, tylko przez zupełne wyrugowanie muzułmanów z krajów, w których ludność chrześcijańska przemaga i prędzéj, czy późniéj koniecznie dójść do tego musi, co rozum usprawiedliwia i co przykład księstw naddunajskich udawadnia.

Tak więc hr. Cavour lękać się interwencji Europy nie może, z jednéj tylko strony grozi Włochom niebezpieczeństwo t. j. od Austrji, stoi ona, z bronią na ramieniu, milcząca, ale do boju gotowa, a skoroby szał republikański półwysep owionął, wówczas szukając własnego ocalenia, w ten burzliwy zamęt uderzy i któż ją potępi, że daléj szerzyć się pożarowi nie dozwoli.

WŁOCHY.

PIEMONT. Turyn, Dziennik *Opinione*, uchodzący za organ hr. Cavour, umieścił następną znaczenia uwagę: „Oświadczona chęć zawarcia przymierza przez rząd niepewny jeszcze swojego istnienia, nieświadomy rzeczywistego stanowiska, ani pomocników, na którzych liczyć może, ani przeciwników z którymi mu walczyć przyjdzie, zamyślający odzyskać Sycylję, któréj nieumiał utrzymać, mimo najstraszliwsze bombardowanie, zdaje się nam nader dziwną. Wieść o konstytucji neapolitańskiéj wszędzie sprawiła jednostajne wrażenie. W Paryżu i w Turynie, w Londynie i w Wiedniu mniemanie powszechne z jednostajnem niedowierzaniem akt ten przyjęło: uczciwość i dobra wiara rządu neapolitańskiego są podejrzane. Kiedy nieufność istnieje względem rządu, pierwszym jego obowiązkiem jest postępować taką drogą, aby rozproszyć nieprzyjaźne uprzedzenia i dowieść szczerości skruchy, oraz chęci poprawy. Nie jest bardzo prawdopodobnem aby tego dokazał; ale odtąd odpowiedzialność więcéj ciężyć powinna na ludności neapolitańskiéj, niż na jéj rządzie. Jakikolwiek był-by cel przez rząd zakreślowy, jakiekolwiek byłyby zamiary reakcji, ludność może zapewnić tryumf swym prawom i oświadczyć, że pragnie być włoską. Czy zechce, czy potrafi tego dokazać? Na tém polega całe zagadnienie.

KRÓLESTWO OBOJGA SYCYLJI.

Neapol, 25 czerwca. Konstytucja 10 lutego 1848 r., którą król Franciszek II ogłosił za obowiązującą, obejmuje 89 artykułów. Główne jéj rozporządzenia dadzą się sprowadzić do następnych zasad: „Rząd jest monarchją, umiarkowaną, dziedziczną, konstytucyjną, pod formą reprezentacyjną. Władza prawodawcza spoczywa wspólnie w królu i w Parlamencie narodowym, złożonym z dwóch izb t. j. parów i deputowanych. Władza wykonawcza należy wyłącznie do króla; inicjatywa wnoszenia praw należy bez różnicy i do króla i do każdéj z dwóch izb. Żaden podatek nie może być nakazany tylko w skutek prawa. Izba corocznie wotuje podatki bezpośrednie. Wszyscy obywatele są równi przed prawem i wszyscy równie uprawnieni do spełniania urzędów publicznych. Wolność osobista jest zaręczona. W razie tymczasowego uwięzienia, podejrzany, zgodnie z prawem, powinien być badany w ciągu 24 godzin. Nikt nie może być wyjętym z pod swoich sędziów naturalnych. Druk jest swobodny, uległy tylko prawu poskramiającemu, zostaje wszakże poddany cenzurze co do dzieł tyczących się religji. Wiara katolicka jest wiarą stanu, spełnianie obrzędów każdego innego wyznania jest zabronione. Parowie mianowani są dożywotni; liczba ich jest nieokreślona, Aby zostać parem trzeba być obywatelem, mieć 30 lat wieku i należeć do jédnéj z jedenastu kategorji, wskazanych przez konstytucję. Deputowani wybierają się na lat 5, w stosunku jednego deputowanego na 40,000 mieszkańców. Aby mieć prawo być wyborcą i wybranym trzeba być obywatelem, mieć 25 lat wieku i posiadać dochód, którego wysokość określa prawo wyborcze. Bez względu na te warunki dochodu, art. 57 konstytucji przypuszcza na wyborców i na mogących być wybranymi akademików, urzędników dożywotnich, księży świeckich, profesorów uniwersyteckich i licealnych, urzędników czynnych w gminach, urzędników wysłużonych, pobierających dożywotnią płacę najmniéj 125 dukatów i wojskowych wysłużonych każdéj broni, posiadających wyższe stopnie oficerskie. Król jest najwyższą głową państwa. Osoba jego jest święta, nietykalna, nieodpowiedzialna. Dowodzi siłą zbrojną lądową i morską, mianuje na wszystkie urzędy; może rozwiązać izbę deputowanych, pod obowiązkiem atoli zwołania innéj w przeciągu 3 miesięcy. Sankcja praw do niego należy. Ministrowie są odpowiedzialni. Mają wstęp do obudwu izb i mogą być ich członkami. Izba deputowanych może ich zaskarżyć, sądzi zaś izba parów. Inne artykuły konstytucji ściągają się do rady stanu i do organizacji sądowéj.“

Powyższa konstytucja nadana przez Ferdynanda II miała obowiązywać Obiedwie Sycylje, ale wówczas Sycylijczycy odrzucili jéj przyjęcie, gdyż nie przyznawała dla nich osóbnego Parlamentu. Niewiadomo czy rząd zmienił teraz jéj rozporządzenia pod tym względem.

30 czerwca. Spokojność stolicy nie została na nowo naruszoną. Skutkiem dawniejszego systematu, ludność miejscowa dzieliła się na wielorakie stronnictwa; tajemny komitet rewolucyjny kierował spiskowymi, których celem było obalenie dynastji i połączenie Królestwa Obojga Sycylji z państwami Wiktora-Emmanuela; hasłem tego stronnictwa *jedność Włoch,* a środkami działania upowszechnienie politycznych broszur, skrycie drukowanych i dążących do przekonania ogółu, że tylko zlanie się wszystkich krajów włoskich w jedną całość, może utrwalić wielkość i szczęście ojczyzny. Z drugiéj strony policja jawna i tajna, oprócz czynnéj pomocy wojskowéj opierała się na wielkich zastępach, będących na jéj żołdzie zbirów i na 50,000 ludności lazaronów. Nadto, w duchu policji, pracowali nad utrzymaniem władzy królewskiéj tak zwani san-fediści, czyli obrońcy św. wiary. Rzeczone stowarzyszenie liczyło wielu księży, możniejszéj szlachty i prawie wszystkie bractwo; byli to zapamiętalcy tchnący gwałtowną nienawiścią wszelkich reform; dla nich każden środek był dobry, byleby zasady absolutyzmu utrzymać w całéj tęgości. Tak zwani szałasowi *(baraquistes)* stanowią stronnictwo oddzielne dosyć pracowitéj neapolitańskiej ludności; zajmują się oni, po większéj części, sprowadzaniem i drobiazgową rozprzedażą żywności; naturalni nieprzyjaciele policji, która ich często krzywdziła, pragnęli zmiany stanu rzeczy i byli najpochopniejsi do przyjęcia zasad krzewionych przez tajny komitet rewolucyjny. Nakoniec próżniacza, brudna i krwawa banda lazaronów gotowa na piérwsza wezwanie policji do mordu i łupiezstwa. Pod głównem dowództwem Ludwika Ajossa i bezpośrednim kierunkiem Morbillo, Spagnolis, Campagna i im podobnych komisarzów policyjnych, działających przy pomocy podrzędnych pachołków Campana Manetta i wielu innych, trzymano Neapol w przerażeniu. Więzienia były przepełnione nie tylko miejscowymi, ale przysyłanymi z Kalabrji politycznymi winowajcami. Tak potężna co do liczby i tak ohydna co do zbrodni banda zatrzęsła się ze wściekłości na pierwszą wieść o nadaniu konstytucji; sądząc zaś, że stanowczem wystąpieniem potrafi zabić ją w pierwszym zawiązku, wywołała ogromą manifestację, pozdzierała lub obrzucała błotem porozlepiane na rogach ulic ogłoszenia o amnestji i konstytucji, rozumiejąc, że i rządowi przez to usłuży i siebie od kary ocali. Lecz szałasowi, najpodobniéj do prawdy, kierowani przez tajny komitet, chcieli naprzód poniszczyć te ogniska, w których kuto kajdany na całą stolicę, t. j. owe 12 gmachów policyjnych, skąd wszystkie uciski i prześladowania spadały na stolicę, a nawet na całe królestwo. Przy zburzeniu tych jaskiń okrucieństwa i bezprawia wielu komisarzów postradało życie, wielu zbirów padło ofiarą zemsty ludu: archiwa w których mieściły się akta tajnéj policji i księgi, gdzie porządkiem abecadłowym zapisywano nazwiska wszystkich podejrzanych, spalono. Nikczemna napaść na posła francuzkiego i przygotowania ze strony dowódzców eskadry francuzkiéj, chcących już wysadzić na ląd żołnierzy załóg okrętowych, wszystko to przynagliło ministra Spinelli do ogłoszenia stolicy na stopie wojennéj. Przerażenie, zwłaszcza między dawniejszymi ciemiężcami, doszło do najwyższego stopnia; każdy, którego sumienie oskarżało o domierzone tysiączne krzywdy, szukał na okrętach francuzkich schronienia. Piérwszy przed innymi bezecny Ajossa uciekł się pod opiekę téj trojkolorowéj flagi, którą całe życie, z taką zapamiętałością, ścigał. Okręta Hermus i Eylau dały wielkiéj liczbie tych zbiegów przytułek. Rząd w proklamacjach zapowiedział, że dopóty stan oblężenia trwać będzie, dopóki straż obywatelska utworzoną nie zostanie; najpilniéj przeto zajęto się jéj urządzeniem i w każdéj części miasta po 500 obywateli czynną służbę odbywać mają; i wojsko zostanie w warowniach i w obozach zewnątrz bram miejskich położonych. Od kilku dni spokojność przerwaną nie została i być może większość właściwych mieszkańców, otrząsnąwszy się z przestrachu, jakim ją zbirowie i lazaroni przerażali, znajdzie dosyć odwagi i wytrwałości do utrzymania porządku.

Według ostatnich doniesień, wiadomość o konstytucji przyjęta jest z radością w kraju. Chorągiew trójkolorową ludność pozdrowiła szczeremi okrzykami; W Abruzzach, w Kalabrji, w Reggio i Otranto zadowolenie jest powszechne i spokojność tak wielka, że nawet wojska, które pod marszałkiem Nunziante do Kalabrji pójść miały, według nowego rozkazu, pozostaną na miejscu. Zdaje się, że stan oblężenia wykonywany jest z łagodnością, a przynajmniéj nie pociągnął za sobą ściśnienia druku. Dziennik *Tęcza* (Iride) od dwóch lat zakazany, znowu wychodzić począł i odezwał się następnie: „Po upływie 2 lat w żałobie i przestrachu, pozdrawiamy nakoniec, pod pięknem słońcem neapolitańskiem, narodowe barwy. Świetny jest dzień, który zajaśniał nad ludem neapolitańskim. Zniknął już ślepy despotyzm ministerjalny, co rzezią i zdzierstwem ciemiężył te strony błogosławione przez Opatrzność. Dzięki Twórcy, który z wysokości niebios, wrócił nakoniec spójrzenie litości na cały naród jęczący pod jarzmem niewoli, niemającym w dziejach przykładu.“ Zwracając się zaś do Sycylji, tenże dziennik mówi: „Swobodny okrzyk wyrywa się z naszego serca dla sycylijskiego bohatera, wznosimy żałobną pieśń uwielbienia na cześć walecznych, poległych z bronią w ręku za wolność i ojczyznę.“

PAŃSTWO KOŚCIELNE.

Rzym, *30 czerwca.* Czego obawiano się, to nastąpiło. Zbierana drużyna wojska papieskiego nie mogła długo wytrwać w zgodzie; przybycie Irlandczyków stało się hasłem zwad między tak rozmaitemi narodowościami. Wyśpiarze skłócili się ze Szwajcarami. W nocy z 25 na 26 czerwca, nagle cała część miasta około kościoła *Najświętszéj Panny Marji Większéj* obudzona została hałasem ogromnéj bójki, w któréj wielu żołnierzy ciężkie odnieśli rany; ledwie potrafiono przywrócić porządek; wojsko pobliskich koszar było na nogach i obawa jego wdania się upamiętała zawziętych zapaśników.

Powszechnie wmawiano tu sobie, że uroczystość ś. Piotra miała się odznaczyć ogłoszeniem konstytucji i liczono na to z tém większą pewnością, że dziennik urzędowy umieścił wiadomość o poczynionych przez króla Franciszka II ustępstwach. Jakoż zrana d. 29, tłumy ludzi zbiegały się do miejsc, na których zwykle wywieszają się rządowe obwieszczenia, lecz nadaremnie;— wszyscy się srodze zawiedli.

We *Frosinone* zaszło opłakane zdarzenie. Ciągniono loterję, którą tu *tombola* zowią. Scisk ludu u koła był wielki: w tém 2 ludzi, skłóciwszy się z sobą, porwali się do nożów; lękając się rozlewu krwi obecni poczęli uciekać, a tuż oddział 80 żandarmów wysłany do Frosinone dla czuwania nad spokojnością miasta, postrzegłszy uciekających i rozumiejąc, że to było początkiem rozruchów, wpada na bezbronnych i rąbać ich zaczyna. Sto jedynaście osób wszelkiego stanu i wielu zostało poranionych, wiele z nich śmiertelnie, stronnicy ruchu w Rzymie krzyczą wniebogłosy i rzeczywiście, nie można nie potępiać daremnego krwi rozlewu.

WYPRAWA GARIBALDIEGO.

Genua, *2 lipca.* Półkownik Cosenz uskutecznił nakoniec swoją wyprawę, 3000 ochotników wybranych z największą troskliwością, oswojonych z wojną, po większéj części Lombardów, ale między którymi są przedstawiciele różnych narodowości, Francuzi, Polacy i t. d. siedli na okręta: *Washington,* który wypłynął z Cornegliano; *Cagliari* z portu Sesti Ponente, i *Oregon* z portu Lata. Między ochotnikami, listy wymieniają jenerała polskiego Milbitę. Zapewne piszący przekręcił nazwisko. Z tych okrętow pierwszy i ostatni służyły już do przewiezienia wyprawy półkownika Medici.

Z Sycylji nic nowego. Messyna ciągle zasilana wojskiem i zapasami strselniczemi; liczą już do 25000 żołnierzy neapolitańskich pod dowództwem jen. Clary; stan samego miasta Messyny jest okropny; największa część mieszkańców opuściła swoje domy i ile mogła, uniosła ruchomość; żołnierze rozpasani na wszelką swawolę już i teraz dopuszczają się łupieztwa. Z drugiéj strony częste są objawy bezkarności i od czasu zbiegostwa. W niedawnym czasie, 17 oficerów od razu przeszło do Galibaldiego. Dyktator postrzega, że Sycyljanie jak prędko się zapalają, tak też prędko i stygną; najciężéj rzecz idzie z zebraniem pieniędzy. Różność zdań co do dalszych losów Sycylji jest wielka; ludzie światlejsi widzą, że udzielność wyspy pod osobném królestwem jest istnem marzeniem, ale ogół Syczylijczyków zdaje się przychylać do téj myśli. Cokolwiek bądź, trudno jest odgadnąć jaki obrót i pod względem politycznym i pod względem wojennym rzeczy wezmą; zamiary Garibaldiego okrywa głęboka tajemnica; zresztą, dokonane wypadki w Neapolu nakazują mimowolną bezczynność; oczywista, że czekać należy jaki wpływ ustępstwa Franciszka II na ogólny ruch sprawy włoskiéj wywrą. Garibaldi niedawno odbył przegląd oddziału 9000 ochotników, będących pod dowództwem jen. Turra. To wojsko udało się w kierunku Messyny, według wszelkiego podobieństwa do prawdy, nie dla dobywania téj twierdzy, ale aby zmusić pojedyncze oddziały do opuszczenia Agrigentu i Catany oraz dla cofnienia ich ku Messynie. Im więcéj wojska skupi się w téj twierdzy, tem prędzéj niedostatek i choroby dziesiątkować je poczną, zbiegostwo też wątlić go nie przestanie, nieufność wkradnie się w jego szeregi i chociaż taki systemat działań wymaga dłuższego czasu, wszakże skuteczność jego zdaje się być niezawodną, a tymczasem, z rozkazu Garibaldiego wszystko przygotuje się do zwołania Parlamentu, tak, iż kiedy przyjdzie do wyrzeczenia o dalszych losach, akt polityczny odbędzie się doraźnie i spółcześnie w całym kraju. Przykładem Francji, gdzie wiadomo, że i wojsko należało do głosowania powszechnego, Garibaldi przyznał toż prawo i wojsku sycylijskiemu; służy ono nawet ochotnikom różnych narodowości jako to: Francuzom, Polakom, Anglikom Węgrom i t. d.

Podług ostatnich wiadomości głośny powieściopisarz Aleksander Dumas przybył do Sycylji. Wiadomo, że w Paryżu wyszedł już pierwszy tom z pod jego pióra *Pamiętników Garibaldiego,* zapewne Dumas, dla nadania większego prawdopodobieństwa opowiadaniu, chce zajrzeć w oczy bohaterowi.

Dzienniki zapełnione są aktami z pierwszych dni ukazania się Garibaldiego na wyspie, szczególniéj kancelarje konsulatów francuzkich są czynne, krajowcy tego narodu żądają spisania protokółów zadanych im krzywd przez wojsko neapolitańskie. Summy, których zwrótu Francuzi dochodzić mają, są bardzo znaczne.

Okręta schwytane przez fregatę neapolitańską powrócono margrabiemu Villamarina, ale pod warunkiem, że ochotnicy nie udadzą się do Sycylji, lecz wrócą go Genui; jakoż pasażerowie zobowiązali się słowem uczciwem nie walczyć z wojskiem neapolitańskiem.

Około tegoż czasu przywieziono do Genui oddział ranionych ochotników. Ukazanie się na ulicach genueńskich tych bluz czerwonych obudziło najżywsze spółczucie; mieszkańcy otaczają ich pełną przywiązania troskliwością.

FRANCJA.

Paryż, *7 lipca.* Wiadomości z Paryża są małéj wagi. Izba prawodawcza śpieszy z załatwieniem opóźnionych jeszcze rozpraw budżetowych,

lękając się nowego odroczenia. Głównym teraz przedmiotem jest określenie cła wywozowego od szmat rozmaitego rodzaju, służących do wyrobu papieru. Projekt rządu zakreślił rzeczone cło na 12 fr. od 100 kilogr. starych zużytych powrozów; komisja izby chce podnieść tę opłatę do 20 fr. Tymczasem pojedyńcze konwencje, mające związek z różnemi artykułami anglo-francuzkiego traktatu handlowego, dochodzą do skutku. Przed 10 dniami t. j. 27 czerwca, lord Cowley i baron Thouvenel podpisali w Paryżu układ, mocą którego zastrzeżono, że trzy oddzielne konwencje mają wyjaśnić szczegóły opłat od przywożonych towarów angielskich do Francji. *Piérwsza,* obejmie żelazo w sztabach i bryłach, stal i kruszce składane, machiny i narzędzia mechaniczne wszelkiego rodzaju. *Druga,* przędzę i tkaniny lniane i konopne. *Trzecia* nakoniec wszystkie wspomniane przedmioty w artykule 1-m traktatu podpisanego na 23 stycznia 1860.

Osoby zbliżone do dworu uwiadamiają, że oboje cesarstwo odbędą tego lata dosyć dalekie podróże. Około 20 sierpnia mają udać się do Sabaudji i Nizzy; stamtąd do Korsyki a następnie do Algieru, gdzie 8 dni zabawią, nie zwiedzając wszakże kraju oddalonego od brzegów. W powrócie dwór wysiądzie w Marsylji, wstąpi do Tuluzy i Bordeaux. Być jednak może, że Cesarzowa przedtem jeszcze uczyni choć krótką wycieczkę do Biaritz.

A N G L J A.

Londyn, *4 lipca.* Odbyło się wielkie narodowe strzelanie przez ochotników do celu w Wimbledon. Minister wojenny, p. Sidney Herbert, złożył królowéj adres dziękczynny, iż raczyła to ćwiczenie zaszczycić swą obecnością; królowa Wiktorja odpowiedziała w następnych słowach:

„Dziękuję wam za uczucia przywiązania do mojego tronu, do mojéj osoby, do mojéj rodziny, wynurzone mi przez prezydenta waszego stowarzyszenia; sprawiły mi one największą przyjemność i zadowolenie. Ręczam was, że spólnie z moim królewskim małżonkiem z całego serca i z radością postanowiłam zachęcać związek, którego celem jest utworzenie stałego wojska, wyłącznie przeznaczonego do utworzenia siły obronnéj i składającéj się z samych ochotników. Miło mi widzieć, że odwieczna namiętność ludu angielskiego do wyścigów, przez wasze stowarzyszenie, została skierowaną ku celom poważniejszym i za waszem staraniem, zamieniła się w potężną pomocnicę obrony i nietykalności naszéj ojczyzny.“

Książe Albert na podobnąż przemowę ministra wojny odpowiedział:

„Pochlebia mi uznanie wsparcia mojego przedsięwzięcia, mającego znaczenie narodowe. Oceniając w zupełności ważność stowarzyszenia karabinowo-strzeleckiego, jako środek zachęty ochotników do nabycia téj wprawy, która ich spółdziałanie uczynić zdoła skutecznem, przyjmuję z największą przyjemnością wezwanie zostania waszym orędownikiem. Kiedy rzucę wzrok około siebie i widzę jak ochotnie odpowiedziano na odezwę rady stowarzyszenia, wątpić nie mogę, iż powodzenie odpowie najśmielszym nadziejom tych, co dali początek obecnemu ruchowi. Naznaczając nagrodę, o którą strzelcy wszystkich narodów mogą się ubiegać, miałem na celu nastręczyć strzelcom angielskim zręczność do porównania swéj broni i swéj wprawy, z bronią i wprawą innych krajów. Jestem przekonany, że jak doskonałości rękodzielni broni angielskiéj nigdzie nie dorównano, lud angielski dowiedzie, że nikt lepiéj używać jéj nadeń nie potrafi.“

Zapisywanie składek na wyprawę Garibaldiego jest bardzo popularne w Anglji: PP. Fabbricotti, bracia, i p. Ashuret, w Londynie zebrali 4273 funty; do téj summy nie wchodzą składki zebrane przez p. Hodges, p. Panizzi i innych. Z Manchester p. Fairbrain otrzymał 1000 fun. i wysłał je wprost dyktatorowi. Więcéj 500 fun. wyprawiono wprost z Bristolu. W wielu miastach wypadek jest równie pomyślny. Płeć piękna angielska weszła w stowarzyszenie pomocy dla ranionych, wdów i sierot w Sycylji i Neapolu. Hrabina Shaftesbury i miss Florence Nightingale stanęły na czele tego dobroczynnego dzieła.

A U S T R J A.

Wiedeń, *4 lipca.* Wszystko co mówią o bliskiem porozumieniu się Austrji z Prusami, spoczywa jeszcze w krainie nadziei; bo rzeczywistych dowodów wskazujących, że zgoda między temi państwami istotnie zajdzie, dotąd jeszcze niema. Rokowania rozpoczęte dopiero być mogą w skutek własnoręcznego listu ks. rejenta, pisanego d. 30 czerwca do cesarza Franciszka-Józefa, lubo treść a tém bardziéj wyrażenia rzeczonego listu dla powszechności są jeszcze tajemnicą.

Dnia 5 lipca. Do złożonego radzie państwa budżetu wojny dołączone zostało osobne drukowane wyjaśnienie wszystkich jego szczegółow. Ogół wydatków zwyczajnych na wojsko lądowe w r. 1861 wyniesie 92,857,078 zł. reń. wydatki nadzwyczajne 9,272,495 zł. reń. Lecz ponieważ niektóre dochody wprost wpływają do kass wojskowych, przeto skarb będzie powinien wypłacić zarządowi wojny summę wykazaną na wydatki zwyczajne, bo różnica jest mało znacząca.

W objaśnieniu dołączoném do wykazu budżetowego stanowczo zapowiedziano, że główna summa w żaden sposób zmniejszyć się nie da i owszem nie umieszczono w budżecie takich wydatków, które, lubo przypadkowe, jednakże zdają się być nieuchronnemi, jak np. utrzymanie wojska w Włoszech i w Węgrzech pociągającego za sobą rozchody dodatkowe, obliczone na 12 miljonów zł. reń. pomijać też nie należy nakładu na utrzymanie książęco-modeńskiego oddziału 1,019,092 zł. reń widać przeto, iż wiadomość że ks. Modeny własnemi pieniędzmi wojsko swoje utrzymuje, jak równie, że wszystkich swoich żołnierzy oddał na usługi papieża, była bezzasadną. *Gazeta Szląska* oddaje należną sprawiedliwość otwartości, z jaką objaśnienie budżetu jest ułożone. Minister wojny starał się udowodnić każdy wydatek, oraz przekonać, że pójść daléj w oszczędności, bez krzywdy żołnierzy i szkody służby, było zupełném niepodobieństwem.

Na granicy austryjacko-saskiéj schwytano 70,000 nieprzyjaznéj rządowi broszury, z których dwie trzecie drukowane po węgiersku a jedna trzecia po niemiecku; korrespondent nie podaje ani tytułu, ani treści rzeczonego pisma.

Podług nówszych wiadomości, hr. Palffy, o którym doniesiono, że był zabity i okradziony w Viterbo, poległ w pojedynku z ks. Odescalchi, majorem ochotników papieskich. Hr. Palffy zginął w kwiecie wieku, liczył bowiem dopiero 21 r. życia. Zwłoki jego pogrzebiono, z wielką wystawą w Viterbo, serce przesłano rodzinie do Wiednia.

W nocy z 23 na 24 czérwca i tegoż dnia rano liczne uwięzienia poczyniono w prowincji trydenckiéj; więźniów natychmiast odwieziono do twierdzy Kufstejn. Najznakomitsze rodziny dotknięte zostały tem nieszczęściem. Wymieniają między schwytanymi p. Tito Basetti, 70 letniego starca, członka jednéj z pierwszych rodzin trydenckich, doktora della Rosa, pp. Perigine, Santoni, z Trydentu. Uwięziono też w Roveredo niejakich Marsilli, Zini, Cavallerini, Borgo, doktora Sartorelli i innych. Tegoż dnia, na przesłany rozkaz z Wiednia, stracił posadę hr. Gaetano Manzi, burmistrz znany z liberalnych wyobrażeń. Spółcześnie uwięziono wiele osób w Weronie za to, że w kościele św Anastazji odbyły nabożeństwo żałobne po żołnierzach poległych w obronie niepodległości włoskiej, pod San—Martino.

Dziennik zagrebski (Agram) donosi, że cesarz austryjacki ułaskawił uczniow uniwersyteckich Bunicza i Kowalewicza skazanych na prostych żołnierzy, za udział w politycznéj demonstracji, dozwalając im kończyć rozpoczęte nauki. Skutkiem podobnegoż ułaskawienia, wykreśleni z listy uczniów uniwersytetu krakowskego, studenci Wolek i Szczepański, za to że udali się byli do Wiednia z żądaniem przywrócenia jęzka polskiego w wykladzie nauk, po szkołach, otrzymali pozwolenie na powrót do liczby słuchaczów tegoż uniwersytetu. *(J. de S. P.)*

W skutek starań gabinetu sardyńskiego, rząd austryjacki zgodził się nakoniec na uwolnienie więźniów politycznych lombardzkich. Dnia więc 3 lipca wyprawiono ich do Triestu, dla oddania władzom piemonckim.

Wenecja, *d. 25 czerwca.* Odbyło się tu nadzwyczajne posiedzenie głównéj kongregacji kraju weneckiego t. j. izby złożonéj z wybranych przez obwody obywateli, mających składać pewien rodzaj wyższéj rady prowincjonalnéj. Jenerał-gubernator zagaił posiedzenie mową, w któréj wytłumaczył, jak dobroczynném być powinno rozszerzenie obrębu działań téj izby i że jéj instytucja jest prawdziwie narodową; zapowiedział też, że wszystkie sprawy, dotąd nie załatwione po różnych wydziałach, przesłane zostaną pod rozbior kongregacji. Kończąc swą mowę wyraził nadzieję, że izba okaże się godną udzielonej sobie łaski. Delegowany Scarelle wynurzył wdzięczność zgromadzeniu. Następnie odczytano organizację, podług któréj zatrudnienia kongregacji obejmą cztery wydziały jako to: sprawy gmin, podatku gruntowego, zakładow dobroczynnych, prac około kanałow i dróg i t. p. Po zamknięciu posiedzenia, obecni udali się do kościoła św. Stefana na nabożeństwo.

P R U S Y.

Berlin. *d. 4 lipca.* Tygodnik prruski (Wochenblatt), czerpający natchnienia swoje w gabinecie ks. Hohenzollern, daje jasny pogląd na obecny stan sejmu związkowego frankfurtskiego i tłumaczy, w sposób przekonywający, zamiary rządu pruskiego co do reorganizacji rzeczonego sejmu. Tygodnik twierdzi, że różnice zdań, jakie postrzegano w Baden, nie tyle wynikają z zamiaru utworzenia zupełnie nowéj organizacji, jak raczéj z określenia w jaki sposób należy wykonywać istniejącą sejmową konstytucję. Całe rozdwojenie mniemań stąd wypływa: dzisiejszy rząd pruski trzyma się ducha aktu związkowego 1815 r. i uważa, że sejm będąc instytucją międzynarodową, powinien głównie czuwać nad całością krajów niemieekich od obcych zaborów, tymczasem rządy zebrane w Würzburgu pragną, w duchu postanowienień akwisgrańskich i karlsbackich nadać sejmowi władzę wysoko policyjną, wewnątrz krajów niemieckich, dla znalezienia, w jego powadze, tamy dążeniom liberalnym ludów niemieckich.

Dzisiejszy rząd pruski czuje się tém mocniéj obowiązanym trzymać się pierwotnego ducha aktu związkowego, że zastosowanie przeciwnego systematu pociągnęło za sobą najświetniejsze następstwa, oraz, że ten systemat, w ciągu lat tylu wykonywany, wywołał w narodzie niemieckim silną oppozycję przeciw saméj instytucji związkowego sejmu. Złe pogorszono, starając się uleczyć je poskramiającemi środkami, co osłabiło naród w obec państw obcych gdyż społeczność niemiecka poczęła być nurtowaną nienawiścią ku swym rządom; skutek zatém okazeł się wbrew przeciwnym potrzebie jaką utworzenie związku miało na celu. Główna przyczyna tego anormalnego położenia stąd wynika, że na sejmie związkowym tylko rządy są przedstawiane. Podobna instytucja miała rozumną przyczynę bytu dopóty, dopóki, w obec państw obcych, przedstawiała jedność Niemiec; ale od chwili w któréj przywłaszczyła sobie najwyższą sądowniczą władzę nad wewnętrznym rozwojem Niemiec, musiała stać się koniecznie niebespieczną. Od chwili, w któréj sejm począł wyrokować w sprawach konstytucyjnych, stanowić o prawach druku i stowarzyszeń, podług pobudek przypadkowych, przywłaszczać wyrokowanie w rozterkach między pojedyńczemi rządami, a ich poddanymi, od téj chwili stał się uciążliwym bo widoczna, że wówczas na sejmie związkowym, tylko jedna strona była przedstawianą, nieuchronnem więc następstwem tego składu rzeczy było, że ta strona zawsze wygrywała t: j. że uchwały sejmu zapadały zawsze zgodne z życzeniem rządów; ile zaś razy która z izb niemieckich odwoływała się do sądu sejmowego w krzywdach, doświadczanych od rządu, tyle razy sejm uznawał siebie za sąd niewłaściwy. Takich wypadków uniknąć niepodobna, skoro kto zechce być sędzią i stroną we własnéj sprawie.

Skoro rząd jest pewnym, że może być wolnym od złych następstw, spowodowanych przez swoje niedbalstwo, lub zarozumiałość, dzięki zawsze przychylnemu wyrokowi innéj władzy, wówczas dusza monarchicznéj zasady umiera. Moralne podstawy monarchji muszą runąć, obok zgubnéj pewności, że w żadnym razie nie przyjdzie rządowi pokutować za swe wyboczenia, że inne rządy obowiązane są ocalać go jeśli upadnie pod ciężarem swych błędów. Tam gdzie podobna zasada przemaga, powstają pseudo-monarchje, jakże bowiem pomyśleć nawet o prawdziwéj monarchji w kraju, w którym wolno jest innej władzy wdawać się w najbliższe wewnętrzne stosunki.“ *(J. d. S. P.)*

W ostatnich mianowaniach na wyższe stopnie wojskowe, jenerał piechoty ks. Wilhelm Radziwrłł posunięty został na stopień naczelnika korpusu inżynjerów, oraz pierwszego jenerał-inspektora twierdz.

Od pewnego czasu fabryki polskie cukru burakowego poczęły przesyłać, w ogromnych ilościach ten wyrób przez port Szczeciński, do Petersburga; bo chociaż Gdańsk leży bliżéj od Szczecina i spław Wisłą zdaje się być dogodniejszym, lecz ceny pobierane przez statki parowe szczecińskie są tak nizkie, iż fabrykanci Królestwa polskiego woleli wybrać tę ostatnią drogę.

H I S Z P A N J A.

Infant Don Juan wystąpił z nową odezwą, w któréj wyraził: »że rząd Izabelli strwonił niezmierne bogactwa duchowieństwa, obciążył narod długiem bajecznym, obarczył podatkami niepodobnemi do uiszczenia i to wszystko bez widocznéj potrzeby. Żadne z większych ulepszeń nie jest znane; zaledwie poczynają myśleć o żelaznych drogach, wody rzek giną nie skrapiając naszych dolin, przemysł z trudnością wlecze się w niepewnem istnieniu, ludność się nie powiększa, marynarka nie ma należytego rozwoju, rolnictwo pozostało w pierwotnéj niedołężności, kredyt jest w upadku, postępu społecznego ani śladu. Pod względem politycznego rozwoju równaż bezwładność: wolność osobista zagrożona jest przez legjon urzędników, szczątek dawnego systematu; wolność obywatelska nieznana; sądy są igraszką przypadku; odwieczne prawa najniedorzeczniéj skażono i o zaprowadzeniu sądu przysięgłych ani pomyślano; wolność druku znana tylko z nazwiska i ulegająca cudackiéj ustawie.

»Gdy więc w skutek zrzeczenia się tronu przez brata mojego, Karola Ludwika, spadł na mnie obowiązek dopomnienia się o służące mi prawa, zapowiadam: że gdy wstąpię na tron przodków, wszystkie zobowiązania się teraźniejszego rządu względem państw obcych zachowam, wszystkie pożyczki hiszpańskie uznam, swobody takie nadam, jakich kortezy zażądają, ulepszenia zaś wszelkiego rodzaju wprowadzę.» Ten akt pełen obietnic podpisał w Londynie d. 4 lipca 1860 r.

D A N J A.

Flensburg, *29 czerwca.* W żywéj jeszcze pamięci jest szlachetna walka, którą większość ostatniego zgromadzenia stanów Szlezwickich, wiodła, śród najtrudniejszych okoliczności, o prawa tego srodze uciśnionego księstwa. Odtąd, jeżeli nadzwyczajne jakie wypadki nie zajdą, kraj ten w ciągu następnego trzech lecia, to jest aż do nowego zebrania się stanów, zdaje się być skazanym na znoszenie w milczeniu tysiącznych a codziennych, drobnych na pozór, a do głębi dojmujących ucisków, i to jedynie z powodu, że miłujący prawa i mowę swych przodków, ani przemocą ani zdradą nie daje się strącić z podstawy, na któréj się moralne i umysłowe ukształcenie jego opiera. Tém bardziéj przeto poczytujemy za powinność, zwrócić uwagę na drobne na pozór pisemko, ale jednakże zawierające w sobie to wszystko, cokolwiek na ostatniém zgromadzeniu stanów, powiedzianém zostało w rzeczy narodowości, oraz politycznych praw i stosunków kraju. Tytuł jego jest: *„Zbiór aktów i najważniejszych rozpraw zgromadzenia stanów Szlezwickich w r. 1860.“*

Wszelkie atoli skargi kraju, jakkolwiek sprawiedliwe i prawne, nie wprzód osiągną pożądany skutek, aż chyba nacisk konieczności zewnętrznéj zmusi nakoniec rząd Duński, do dania ucha głosowi sprawiedliwości i prawa. Główną zasadą całego systematu zarządu, od lat dziesięciu stale rozwijanego w Szlezwigu, jest to, iż się uważa za zbrodnię, nie chcieć zostać Duńczykiem. A chociaż się znajdują pojedyńcze organa rządu, nie podzielające całkiem tego narodowego fanatyzmu, zawsze jednak można z pewnością twierdzić, że żaden z urzędników w tém księstwie nic nie uczyni takiego, przez coby mógł obrażać, i popaść w niełaskę „panującego ludu“ Kopenhagi.

Nie możemy powtarzać w szczegółach przerażającego obrazu skutków tego fałszywego zarządu, jaki się przed oczami naszemi w owych wspomnianych wyżéj rozprawach sejmu roztacza. Zupełne obalenie swobody druku dla Niemców, w obec najzupełniejszego rozpasania prassy Duńskiéj; niezliczone zakazy najniewinniejszych książek Niemieckich; systematyczna nieprzyjaźń podkopująca byt i pomyślność, i przeszkadzająca wpływowi uniwersytetu w Kiel na księstwo Szlezwickie; nadewszystko zaś owa fanatyczna a uporczywa usilność, z jaką chcą mieszkańcom kraju niemieckim narzucić gwałtem język Duński, w kościele, szkołach i sądownictwach;—wszystko to jest już oddawna i powszechnie wiadome. Przymus wszakże we względzie języka, jako najbardziéj krajowi dotkliwy, najobszerniéj jest traktowany w owych leżących przed nami rozprawach. Od lat dziesięciu używają tu a raczéj nadużywają, kościoła za narzędzie lub środek do osiągnienia politycznych celów; tak dalece, iż w tak zwanych mięszanych powiatach, duchowni, przemawiający do ludu w niezrozumiałym dlań języku, a których głównem zadaniem jest polityczne szpiegowstwo, zyskali już chlubną nazwę „Czarnych Żandarmów.“ Trzeba czytać same rozprawy, aby widzieć, z jaką mocą i naleganiem deputowani niemieccy domagają się zmiany reskryptu w przedmiocie języka, i z jakiém urąganiem i wzgardą żądania ich są odrzucane przez królewskiego kommissarza oraz przez mniejszość deputowanych duńskich.— Prezes zgromadzenia, według przepisów ustawy, ma używać zarówno niemieckiéj jak Duńskiéj mowy. Z tego powodu większość, ponieważ nikt z jéj grona nie umie dostatecznie po Duńsku, była ścieśniona w wyborze Prezesa. Wybór ten padł na Pastora *Otzen,* człowieka dobréj woli ale słabego charakteru, a stąd, we wszystkich razach, w których kommissarz królewski chciał ścieśnić zgromadzenie w używaniu służących mu praw i przywilejów, uległego jego wpływowi, i przez to stał się powodem, że wiele wniosków, niedogodnych panującemu stronnictwu, nie doszło do żadnéj uchwały. Atoli w sprawie języka, i on nawet nie mógł dotrwać w milczeniu. Słowa jego na tém większą powinny zasługiwać wiarę, że sam nie należy bynajmniéj do większości Szlezwicko - Holsztyńskiego stronnictwa. (Przytoczymy w następnym numerze, wielce charakterystyczny z mowy jego wyjątek).

T U R C J A.

Dzienniki znowu napełniły się odgłosem największych okrucieństw spełnionych w przeszłym miesiącu, nad chrześcijanami, w całéj niemal Syryi. W obec tych listów, noszących na sobie znamie niezaprzeczonéj prawdy, nie podobna już wątpić, iż rzeź chrześcijan jest skutkiem zmowy między muzułmanami, że duchowieństwo tureckie, paszowie, rządcy miast i paszowie dowodzący wojskiem, którego zresztą w tych stronach mała jest tylko liczba, dali sobie słowo wytępić chrześcijan, obłowić się ich łupem, niedbając co później nastapi. Zabrakłoby nam miejsca, gdybyśmy chcieli przytaczać listy, malujące okropny obraz tych nieszczęść, jakim chrześcijanie, nie tylko w górach libańskich, ale nawet po miastach, ulegli. W Alepie i Damaszku nie więcéj znaleźli bezpieczeństwa, jak w pobliżu pustyni. Czytelnicy z jednego przykładu osądzą co się na całéj przestrzeni dzieje; przytoczymy zatém list O. Rousseau, jezuity, pisany z miejsca, które było widownią tych zbrodni wołających o pomstę do nieba:

„Saida 6 czerwca 1860.

„Na Zielone Świątki wybuchnęła okrutna wojna. Nie otrzymałem jeszcze wiadomości z miejsc odleglejszych; ale mogę opowiedzieć to, co się zdarzyło wnet za bramami miasta i w promieniu 8 do 10 mil naokoło. Spalono do 50 wsi, mieszkańców wymordowano, trzody zabrano, role do szczętu zniszczono. Ci co uniknęli téj piérwszéj rzeźi, spodziewali się znaleść w Saidzie ochronę przed swymi prześladowcami; uciekali więc w kierunku miasta; ale przechodzących niezmierne, otaczające je ogrody, spotkało najboleśniejsze męczeństwo. Ludność muzułmańska, zapalona wściekłemi namowami muftych, rzuciła się na chrześcijan. W meczetach i na rynkach nauczyciele al-koranu wołali: „Czyż pozwolimy zginąć wierze proroka? Oto chrześcijanie napadają nasze miasto. Do broni! do broni.“ Turcy uzbrojeni w oręż wszelkiego rodzaju, rzucili się zapamiętale na bezbronnych i upadających od znużenia chrześcijan i zabijać poczęli mężczyzn, niewiasty i dzieci. Nie dosyć im było na odjęciu życia, pastwili się nad trupami, rąbiąc je na części, wytaczając wnętrzności, dla nasycenia swéj nienawiści ku imieniowi chrześcijańskiemu. 19 zabitych u bram miasta przeniesiono do ogrodu. Nasz przełożony W. O. Prunicz, z narażeniem życia, chciał im oddać ostatnią posługę. Opowiadał nam, iż niepodobna znieść widoku tak okrutnego morderstwa. W liczbie ofiar były dwie niewiasty, dwoje dzieci, 9 księży i 6 ludzi trudnych do rozpoznania; trupy ich nagie, skrwawione, z poobcinanemi członkami, okryte gęstemi ranami, z wydartemi wnętrznościami, cuchnęły już tak, iż przystąpić do nich było niepodobieństwem. O. Prunicz wziął był z sobą dwóch ludzi, dobrze uzbrojonych, i chciał spełnić miłosierny uczynek, ale o mały włos, że nie zginął od napaści kilku muzułmanów, którzy go postrzegli; musiał więc cofnąć się, zwłoki zostały bez pogrzebu, rozrzucone po polach, drogach i ogrodach, szerząc zaraźliwe powietrze; psy miejskie, a jest tu ich do 1,000, rzuciły się na pożarcie tych nieszczęsnych szczątków. Niewiadoma jest liczba ofiar wymordowanych pod Saidą, przez Druzów i muzułmanów. Niektórzy twierdzą, że 1,200 dochodzi; to tylko pewna, że codzień znajdują nowe trupy. Studnie i dżdżownice miejskie, tudzież jaskinie zewnątrz miasta, napełnione są aż po krawędzie. Znaleziono zabitych 80 księży maronickich i innych, oraz wiele zakonnic.“

Podobneż listy i z innych stron aż do d. 21 czerwca podobneż dają obrazy. Konsulowie państw chrześcijańskich czynią co mogą u władz tureckich, ale wszelkie ich starania są daremne. Paszowie udają, że chcą poskromić rozboje muzułmańskie, wysyłają oddziały wojska, które zamiast rozpraszać zbójców, łączą się z nimi i wszędzie chrześcijan wytępiają. Były nawet przykłady, że władze tureckie przyjmowały gromady bezbronnéj uciekającéj ludności w Serajach, późniéj zaś, jakby nie mogąc oprzeć się natarczywości ludu, same ich, po kilkunastu, pod nóż tych wściekłych zagorzalców wydawały. Biskup maronicki Butrus chciał przy pomocy ajenta konsulatu francuzkiego, ocalić starców, niewiasty i dzieci, lecz nadaremnie; nawet dom rządowy na którym powiewała chorągiew trójkolorowa, szanowany nie był, zerwano ją, podeptano nogami i spalono. Chrześcijanie Syryjscy sprawiedliwie utrzymują, że dawniéj położenie ich nie było tak rospaczne jak teraz, odkąd mocarstwa zapowiedziały, że wdawać się w zarząd wewnętrzny państwa tureckiego nie będą, ufając sprawiedliwości sułtana.

Ale jeżeli w tych odleglejszych stronach takie dzieją się bezprawia i bliższe, tak Carogrodu jak granic chrześcijańskich prowincje, nie są od nich wolne. Oto w Czarnogórzu i Hercogowinie, Derwisz-Pasza nie lęka się, pod oczami prawie wielkiego wezyra, który obłudne badania, nie dopuszczając do nich konsulów chrześcijańskich, niby

odbywa, otwarcie osady chrześcijańskie napadać, łupić, palić i ludność zabijać. Donosi o tém list pisany z Raguzy 1 lipca; a kiedy to wszystko dzieje się w dzień biały, niektóre rządy nie tylko że same milczą, ale jeszcze innym na swe obowiązki pamiętniejszym przeszkadzają w wykonaniu chrześcijańskiéj powinności. *(Le Nord).*

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

MARSYLJA, 5 lipca. Listy prywatne z Neapolu donoszą, że baron Brenier wrócił do zdrowia; gwardja obywatelska otrzyma tylko 5,000 strzelb; obowiązki jéj będą bardzo ścieśnione. Więźniowie polityczni trzymani oddawna w Gaecie, mimo przyrzeczeń, nie będą uwolnieni. Szwajcarowie zajmują twierdzę ś. Elma. Hrabiowie Syrakuzy i Aquila dokładają wszelkich starań dla pozyskania liberalnych rządowi, ale pewny duch niedowierzania niweczy te usiłowania. Mieszkańcy Neapolu ochłonęli z trwogi rozbojów, widząc stanowcze środki przyjęte przez eskadrę francuzką.

KONSTANTYNOPOL, poniedziałek 2 lipca. Obawy o zakłócenie spokojności podczas Bairamu rozproszyły się. Processja sułtana odbyła się bez naruszenia porządku. Wojsko po otrzymaniu miesięcznego żołdu okazuje dobre usposobienie. Hr. von der Goltz minister pełnomocny pruski przy Porcie otrzymał pozwolenie wyjazdu do Niemiec.

TURYN, wtorek 3 lipca. Utrzymują, że p. de Talleyrand nalega na hr. Cavour, aby rząd sardyński wziął w uwagę propozycje rządu neapolitańskiego, opierające się na danych radach przez Francję.

LONDYN, wtorek 3 lipca wieczorem książe Metternich wręczył p. Thouvenel odpowiedź Austrii na ostatnią notę francuzką, tyczącą się przyłączenia Sabaudji i reklamacji szwajcarskiéj. Gabinet wiedeński przyjmuje zebranie się konferencji, ale dodaje, iż nie weźmie żadnéj inicjatywy i oświadcza, że z góry przystanie na tę z trzech propozycji, zawartych w nocie p. Thouvenela, na którą zgodzi się większość mocarstw.

LONDYN, czwartek 5 lipca. Zakład Reutera donosi z Rzymu: przygotowują tu dekret z własnego natchnienia (m o t u p r o p r i o) udzielający reformy, między któremi znajduje się prawo doradczego głosowania, dozwolone konsulcie stanu w rzeczach skarbowych. Papież kładzie za warunek ogłoszenia tych reform zaręczenie całości ojcowizny kościelnéj.

MEDIOLAN, środa 4 lipca. Dziennik l a P e r s e v e r a n z a donosi, że rząd neapolitański wysyła ks. Petrulla z pięciu dostojnikami wysokiego stopnia, w posłannictwie nadzwyczajnem do Turynu. Tenże sam dziennik uwiadamia, iż podług doniesień z Rzymu, Papież gotow jest nadać konstytucję, ale że niechce przymierza z Piemontem.

MADRYT 6. Lipca. Posiedzenia kortezów odroczono tymczasowie przez dekret królowéj.

TURYN 7. Lipca. Wszyscy wychodźcy neapolitańscy wracają do swego kraju.

RAWENNA 7. Lipca. Dziennik A d r i a t i c o donosi, że zbiegowstwo w wojsku jenerała Lamoriciére na wielki rozmiar ma miejsce; wielu z tych zbiegów przybyło do Forli, pragnąc dostać się do Sycylji.

MARSYLJA 7 lipca. Palermo 3 lipca. Garibaldi odbył przegląd 9000 ochotników, po większéj części bardzo młodych. Inspektor policji i jego żona zamordowani zostali w Palermo. Dyktator zapowiedział osobnym dekretem karę wygnania, a nawet śmierci na każdego, który targnie się na życie osób należących do dawniejszéj policji, przypominając, że wyznaczone kommissje śledzą dawnych urzędników, którzy dopuszczali się okrucieństw. Królowa matka rzeczywiście znajduje się w Gaecie, jenerałowie Nunziante i San-Vito są uwolnieni ze służby; oczekują, że wielu innych podobnież rząd oddali. Nowe bataljony cudzoziemskie (złożone z Bawarów i Austrjaków) zniknęły.

MARSYLJA 7 lipca. Nadeszło potwierdzenie wieści, że w Syryi miasto Zahle i 160 wsi obrócono w perzynę. Mówią, że miasto Damaszek Druzowie opasali; rzeź jest nieuchronna.

LONDYN niedziela 8 lipca. Zakład Reutera donosi: zebranie konferencji będzie odłożone do października; składać ją mają w Paryżu posłowie umocowani przy dworze Francuzkim.

PARYŻ poniedziałek 9 lipca. Dziennik l a P a t r i e donosi: że rząd francuzki postanowił natychmiast wysłać okręta Donauwerth i Eylau pod rozkazami kontr-admirała Yhenne pod Bejruth.

LONDYN poniedziałek 9 lipca. P. Thouvenel posłał instrukcje margrabiemu La Valette, aby uprzedził Portę, że Francja powodowana uczuciem ludzkości i, na mocy dawnych kapitulacji, ułoży się z mocarstwami europejskiemi w celu obmyślenia środków, przeciw odnowieniu krwawych rozruchów, których Syrja jest widownią.

TRYEST poniedziałek 9 lipca. Wiadomości z Bari 6 lipca donoszą: że arcybiskup tego miasta wyjechał, że seminarjum zostało zamknięte, tudzież, że jezuici opuścili rzeczone miasto. Intendent miasta Leccé, który uciekł, zatrzymany został niedaleko B r i n d i z i; zadano mu trzy rany bronią sieczną, również i żonę jego raniono. Miejscowości te leżą w Neapolitańskiem

KMIEĆ

(piosenka)

Tam, na progu staréj chaty,
Siedzi sobie dziad brodaty;
Przed nim hasa, co ma siły,
Krzepki chłopiec, wnuczek miły.

Ot już skoczył do dziadula:
Ten do piersi go przytula,
I kościstą drżącą dłonią
Znamie krzyża wzniósł nad skronią

I zadumał się głęboko.
Gorzka łza zwilżyła oko,
A na twarzy był z kolei
Wyraz smutku i nadziei.

Bóg też jeden wiedzieć raczy
Co tam w głowie téj prostaczéj,
O czem duma Marcin siwy,
Patryarcha nasz sędziwy?

Może wspomniał lata młode,
Swoją siłę i urodę,
Potém długie dnie niedoli,
Łzy do zimnéj wsiękłe roli,

Pracę krwawą, ciężkie znoje,
Swoją nędzę, troski swoje:
Więc zadumał się głęboko
I łzą zwilżył stare oko.

Lecz gdy myślą przyszłość bada,
Drgnęło stare serce dziada,
W oczach szczęście zajaśniało
I odetchnął piersią całą!

Musiał przeczuć lepszą dolę,
Ucałował swe pachole,
I rad z czegoś Marcin siwy
Patryarcha nasz sędziwy.

Antoni Kolankowski.

PRZEGLĄD WSZECHSTRONNY.

Opinja p. Saigey, o fizycznéj budowie słońca.— Parę słów o dziełach F. Arago.— Harmata Uajtworta.— Wieczory Lamartina.— P. Ristori na scenie francuzkiéj.

(*Dokończenie ob. N. 51*).

— Od spokojnych prac na niwie nauki, uczonego męża, przejdźmy do odkryć, chociaż opartych na naukowych podstawach, ale wręcz temu przeciwne mających przeznaczenie.

Ostatnie lat kilkanaście dziwny przedstawiają obraz wysileń rozumu ludzkiego, na wynajdowanie coraz doskonalszych środków niszczenia rodzaju ludzkiego. Dojdziemy nareszcie do tego, że wojna stanie się niepodobieństwem tak się bowiem urozmaicą sposoby zabijania *en masse*, zmiatania w jednéj chwili całych zastępów.

Może też wówczas ludy się obejrzą i zrozumieją, i myśl szlachetna Cobdena rozjaśni chmurny horyzont europejskiéj polityki, gdy żądza zaborów stanie się niepodobieństwem, a prawem życia społecznego i wzajemnego stosunku narodów, będzie wola ich samych, bez gwałtu objawiona.

Dziwna, że Anglja, ów kraj indywidualnéj swobody, kraj rządzony prawem szanującem każdą osobistość—zawsze pierwszą jest w podobnych wynalazkach. Czyżby lud wolny u siebie, mógł z spokojnem sumieniem kuć pęta innym ludom? Czyż wojna w Indjach nie starczy za lekcją?

Ale wróćmy do nowego odkrycia a mianowicie do niedawno dokonanych prób z harmaty ***Witeworta.*** Przy doświadczeniach byli obecni oficerowie artyllerji i eksperci, którym Witewort objaśniał zasady swego wynalazku, i donośność swego działa osiemdziesiąt funtowego kalibru, lawety nie były jeszcze gotowe i dla tego można było doświadczać tylko harmaty.

W przeszłym jeszcze roku kule jego przebijały boki pancerzowych statków, obecnie zaś sądzono ze blindowane grubą blachą zelazną cios wytrzymają, dla tego ze 78 funtowa harmata Armstrong, żadnéj im krzywdy zrobić nie była w stanie, a zwyczajna 68 funtowa, niezdruzgotała blachy, z odległości dwiestu jardów. Wprawdzie, gdy kilka wystrzałów trafiało w jeden punkt, pancerz pękał, ale kula nie mogła się zagłębić.

Witewort używa kul płaskich, które przebijają na wylot ściany okrętu, wtenczas gdy ostrokręgowe dokonać tego nie mogą.

Doświadczenia zaczęto od 3 funtowego kalibru, przy małéj elewacji; szybkość i łatwość nabijania, wprawiły obecnych w zadziwienie.

Szczególną na siebie zwraca uwagę sam naboj prochu zamknięty w sześciościennem pudełku, mającem niewielki otwor z góry, przez który wpada iskra z pistonu.

W jednym końcu pudełka leży kawałek tłustości, która topiąc się od zapalonego prochu, oczyszcza wnętrze harmaty, kto widział ile potrzeba trudu do oczyszczenia harmaty Armstronga, ten łatwo oceni korzyść wynalazku Wileworta.

Donośność strzału była 10,500 stóp, ze zboczeniem na 6 stóp ku prawéj stronie.

— Dziwny fakt to zbratanie się w bieżącéj chwili Lamoriciera z młodemi odroślami partji legitymistów.—Któż by przypuścił przypominając przeszły jego zawód polityczny, że ów towarzysz Cavaignac'a, będzie ogniskiem koło którego się skupiają emigranci z przedmieścia Saint-Germain.

Dziwna znowu zawziętość partji legitymistów, którzy gotowi wszędzie walczyć byle nie pod narodową chorągwią — czyż duch partji, zaciera narodowość?

— Lamartine może słusznie powiedzieć o sobie, że mu szczęśliwa gwiazda przyświeca, bo gdy składka ogłoszona na podupadłego pieśniarza, co tak systematycznie potrafił się poświęcić dla interesów mieszczaństwa, nie nazbyt mu liczne przyniosła plony, umiera jeden z wielbicieli jego talentu i zapisuje mu znaczny majątek. Otoż po otrzymaniu sukcessji poeta urządził u siebie bardzo interesujące wieczory literackie, na jednym z nich akademik Legouvé odczytał swą nową komedją wierszem pod tytułem: «*Un jeune homme qui ne fait rien.*» Komedja ta bardzo się podobała gospodarzowi i jego gościom.

Późniéj dziesięcioletnia dziewczynka deklamowała wyjątki z Racina i Corneille'a i zadziwiła wszystkich piękną dykcją, uczuciem i grą nawet.

W wielu przejściach przypomniała p. Rachel, któréj miejsce dotąd niezajęte w teatrze Komedji francuzkiéj. Powiadano że P. Ristori ma wstąpić do teatru francuzkiego, i zaprawdę nie możnaby zda się żądać lepszéj artystki, a jednak gdy niedawno probując sił swoich deklamowała wiersz Legouvé, na cześć Racheli, publiczność wysłuchała ją obojętnie i zimno, a nawet uśmiechając się ironicznie, słysząc jéj dziwny akcent.

Śmieszność największy talent zabije, i dla tego ta sama publiczność co namiętnie przykłaskiwać będzie p. Ristori, gdy przemówi swym rodowitym językiem— może być nazbyt obojętna dla ślicznéj włoski deklamującéj na francuzkiéj scenie, z rażącym uszy Paryżanina akcentem. (x)

PRZEGLĄD LITERACKI.

Snoby, utwór humorystyczny W. M. Thackeray'u, tłómaczenie z angielskiego. Petersburg, 1860, in 16 maj. str. 238.— Po chropawych jak gruda jesienna, bez znajomości rzeczy i języka ojczystego, a z szybkością maszynki do szycia wykonywanych ś. p. tłómaczeniach warszawskich, miło nam powitać, tę dość niełatwą do należytego oddania, a jednak sumienną i piękną pracę. Kto choć raz próbował dobrze tłomaczyć znakomite utwory humorystyczne, ten wié, ile na to potrzeba skrytego mozołu i talentu do władania mistrzowsko językiem, ten to oceni. Co do treści dzieła—wszak znacie pełne cudownéj dziwaczności i charakteru karykatury Cham'a i Gavarni'ego? wszak niepodobna, żebyście znając niepodziwiali ich i niecieszyli się niemi? Jeśli tak, to chodźcie co prędzéj do menażerji *Snobów*, zebranéj z różnych warstw społeczeństwa przez Thackeray'a: co tu rozmaitego zwierza i płazu i owadu! lecz są i rajskie ptaki i kolibry! a wszystko żywe, je, pije, biega przed oczyma! A samże ów okazywacz i objaśniacz tego wszystkiego? ręczę, że równie uczonego i zarazem przyjemnego mistrza swéj sztuki niełatwo spotkać nawet w niejednéem towarzystwie, które samo siebie nazywa uczoném. Pod lekką formą jego uszczypliwego żartu i śmiechu, tyle jest głębokich społecznych myśli, że gdyby je rozdzielić i po cząstce rozdać na wszystkie roczniki i miesięczniki akademij, te roczniki i miesięczniki pewnoby miały czytelników. Lecz trzeba wyznać, że śmiech, pod którym skrywa się myśl głęboka, u nas niewszyscy lubią; dowodem tego był niedawno literacki i gorszy niż literacki hałas, obudzony komedją p. Ap. Korzeniowskiego. Mają słuszność ci tam panowie, że nielubią takiego śmiechu, lecz nie dla tego, jak powiadają, iż nam bardziéj przypadają obrazy dodatnie, a dla tego, że śmiech niweluje ludzi. Po przedstawieniu u nas komedji «Dla miłego grosza», gdyśmy wychodzili z teatru, którego znaczna część loż była niezajęta pomimo czerwonego afiszu, ktoś z tłumu powiedział do otaczających: «zaśmiać się patrząc na Apisa, jestto zredukować go do prostego byka». Dla tego sądzę, iż przeczytawszy obecną historję naturalną *Snobów,* wielu się nieprzyzna do znajomości z tém dziełem, w nadziei podstępnego wciśnięcia się do liczby tych, którzy «niewiedzą co czynią». Lecz są też inni czytelnicy; dla nich to przedewszystkiém, książka złożona z ośmiu wielkich arkuszy druku bardzo ścisłego i pięknego *), sprzedaje się po 40 kop. Gdybym jak niektórzy inni, czuł, że mam prawo być niegrzecznym dla tego tylko, iż muszę po kilka godzin wciąż pracować, miałbym tu zręczność wylania gniewu na bezimiennego tłómacza, który postanowiwszy o ile można najtaniéj sprzedawać swą książkę, niezadowołnił się jéj objętością i dodał jeszcze w końcu uczony artykuł Ryla: «Etnografja jako nauka»; lecz zamiast tego, wolę zaraz poniżéj przytoczyć jedno ciekawe porównanie, niech sam czytelnik sądzi, na kogo warto się gniewać nietylko po pracy, ale i wstajac od obiadu.

Wspomnienie o Zygmuncie Krasinskim przez Lucjana Siemieńskiego. Kraków, 1859, in 16, str. 30 (**). Jestto przedruk artykułu umieszczonego w «Dodatku do Czasu», ozdobiony portretem Zygmunta z prosta litografowanym, podług chwalonego od znawców obrazu Ary-Scheffera. Broszura nacechowana temi samemi zaletami i wadami w poglądzie ogólnym, jakiemi odznaczają się prawie wszystkie artykuły p. Siemieńskiego, jest tylko pobieżną wzmianką o wielkim wieszczu i jego nieśmiertelnych utworach. Nieznajdujemy tu prawie całkiem szczegółów życia poety, prawie nic dla charakterystyki pisarza, brak nawet niejednéj wiadomości, które z ust na usta chodzą po całym kraju. Zawsze jednak lepiéj mieć cokolwiek aniżeli nic zgoła; wdzięczni jesteśmy i za to, a milczenie usprawiedliwić umiemy. Lecz téj książeczki prawie kupować niepodobna: broszura obejmująca *jeden* arkusz druku, z czego jeszcze trzeba odjąć cztery kartki na tytuły i dewizy, kosztuje *aż siedmdziesiąt pięć* kop. Jeżeli odliczymy na portret kop. 25 (co niejest wcale za mało), wypadnie, że wydawca téj broszury bierze za *jeden* niecałkiem zapełniony arkusz druku tyle, ile wydawca «Ekonomji Milla», o któréj donosiłem naszym czytelnikom, za *trzynaście* pięknie zadrukowanych arkuszy, ile wydawca «Snobów» najmniéj za *dwadzieścia* razy tyle treści. Możnaby na serjo zapytać: po co istnieje dla nas wynalazek Guttenberga? za przepisanie tu w Wilnie płaci się taniéj niż za podobne druki, a mianowicie, po *trzydziesci* i mniéj kop. od arkusza. Trzeba głośno wyznać, że w takiém wyzyskiwaniu czytelników przy sprzedaży choćby *drogiego* imieni umieszczonego na tytule, jest nieco «więcéj niż za wiele» poświęcenia—dla dobra literatury.

Nawet księgarze z rzemiosła poczynają działać inaczéj. P. M. Wolff, któremu zawdzięczamy piękne wydanie niejednego dobrego dzieła, obecnie rozpoczął *Bibljotekę zasciankową* i jako tom jéj piérwszy puścił w obieg *Pamiętniki Paska* (in 16 maj. str. 195 ścisłego druku). Któż nieznа tych Pamiętników, tego cudnego poematu prozą, tak udatnego, że aż powątpiewano, żeby mógł być autentyczną pracą z czasów panowania jezuityzmu? Pisać o nich trzeba albo obszerne studjum, albo nic. Książka poprawnie, czysto i gustownie wydana, kosztuje teraz kop. 75; do dnia dzisiejszego nieśmaczny egzemplarz tego samego dzieła, na szarym papierze, z przyzwoitą liczbą omyłek, więcéj niż dwa razy tyle kosztował: to już nie lada postęp. Prosimy innych, a za świeżéj pamięci krakowskich wydawców, o naśladowanie.

— ***Książki dla ludu.***— Pewien mandaryn chiński o trzech guzikach mądrości, przerażony straszniejszym niż bombardowanie Kantonu, wpływem moralnym zagrażającym państwu Niebieskiemu od Anglików i Francuzów, napisał w gazecie pekińskiéj: «z postępem cywilizacji lud nasz zdrobnieje i wychudnie!» Lecz my czytelniku wiemy, że *cywilizacja* jestto: »Doskonalenie się powolne przez ciąg wieków w cnocie, przez którą obyczaje nasze pozbywają się grubjaństwa a nabywają ukształcenia; wypadek związków człowieka z człowiekiem, obejmujący massy; owoc doświadczenia wieków, a dziedzictwo ludów, które w czasie po sobie następują.» Nam to wiadomo, i nie Bóg wié skąd, a z piérwszego lepszego słownika: cieszmy się tedy każdym choć maluczkim objawem postępu w ucywilizowaniu naszego ludu. Z dzieł polskich do nauki w tym celu, u nas w Wilnie ostatniemi czasy, jak oddawna, prawie nic się nie ukazało; przyczyna tego bardzo prosta: lud tutejszy mówiący językiem polskim lub rusińskim, czytać nieumie i niema sposobności uczenia się. Na całéj przestrzeni prowincji, prócz Żmujdzi, szkółki początkowe są tylko w dobrach rządowych, źle utrzymane w skutek ciemnoty i niedbalstwa nauczycielów; prywatnych zaś mogłem naliczyć .. tylko bogdajbym się omylił!—tylko jedną u hr. O'Rourka w nowogródzkiém, i może jeszcze kilka. To też i książek polskich dla nauki ludu u nas tu nieprzybywa. Pośrednio wchodzą tu, na pojedyńczych arkuszach wydane przez p. M. Orgelbranda modlitwy: *Błogosławienstwo domu, Różaniec* i *Szkaplerz.* Nic niemówiąc o ich pobożnéj treści, wolnéj od świeckiego przesądzania, chciałbym zwrócić uwagę innych pp. wydawców na znajdujące się tu drzeworyty, ażeby się zachęcili do wygnania raz na zawsze obrzydliwych bohomazów, które ludowi zamiast obrazków przedają. Wcale śliczna, czysta, miła nawet dla ukształconego oka robota tych drzeworytów, może wpłynąć na rozbudzenie się zamiłowania piękna we wrażliwej duszy prostaczka, co lubo powolny, zawsze jednak niezaprzeczony a zbawienny wpływ na umysł wywiera. W nadziei mamy przedruk ***Elementarza dla chłopców wiejskich***, na którego nowe wydanie po dawnéj cenie p. M. Orgelbrand nabył prawo od Towarzystwa roln. w Kr. Polsk. oraz nowy tani przedruk *Pielgrzyma w Dobromilu*, co razem Spółka żytomierska i p. Orgelbrand przedsięwzięli. Z książkami litewskiemi rzecz się ma daleko lepiéj, tu więcéj uczących się, więcéj czytających. Przekład dopiéro wspomnionego *Elementarza*, przez p. Akielewicza dobrze znającego swój lud i przedmiot, dokonany z zastosowaniem miejscowych przysłów i sentencij znanych ludowi—idzie wybornie. Do pary z *Kwestarzem* (Kwestorius), po tejże drodze wyruszyła teraz z drukarni piérwsza połowa *Jana ze Świsłoczy* (Jonas Iszmisłoczius krominınkas), dawne tłómaczenie ks. Rupejki starannie poprawione przez p. Akielewicza, a co do treści dawno znajome czytelnikom z oryginału polskiego. Parafraza *Modlitwy Pańskiéj* (Tewe musu) bardzo szybko rozchwytana, drukuje się obecnie na nowo po polsku i po litewsku. W końcu znajduje się już także pod prasą *Zdrowaś Marja i Żywot N. Panny* (Swejka Marija ir Gywenimas Panos szwencz.) niby dalszy ciąg poprzedzającéj broszury. Niewątpliwie, na rozpowszechnienie tych książek, oprócz żywotnéj dla ludu ich treści, wpływa też przeważnie miła oku chędogość i taniość. Zarzucano p. Akielewiczowi, że pracując dla ludu, bawi się w litewszczyznę bez potrzeby albo w nieznanym celu. Trzebaż tak gienjalnego talentu niepojmowania rzeczy, właściwego tylko mędrcom o trzech guzikach! Gdyby nawet nie inne przeważne okoliczności, cóż byłoby zrobić dla ludu, którego dziewięć dziesiątych części nie zna żadnego języka, oprócz rodzinnego litewskiego? chyba oduczyć od czytania?

W. Korotynski.

(*) Oddając najzupełniejszą słuszność wzorowéj drukarni p. Ohryzki, muszę tu jednak zrobić zarzut, iż niepotrzebnie zamiast ą wprowadziła o z ogonkiem. Sposób takiego pisania jest znany z bardzo dawnych rękopismów, w druku zaś jako nowość zjawił się po raz piérwszy w londyńskiéj dwu-szpaltowéj edycji „Marji" Malczewskiego, i słusznie został zaniedbany. Nowa postać głoski ą nakształt Q, niejest wcale piękniejsza od dawnéj, a co ważniejsza, podług mnie, nielogiczna. Ą i ę pokrewne sobie dźwięki języka polskiego nieodpowiadają nigdy złożonym dźwiękom on lub en innych mów słowiańskich, lecz kładą się w nim zamiast dźwięku czystego: u, au, o, a i e, są więc samodzielne. Najczęściéj u nas znajdują się zam. u, au, a; co do tego ostatniego przytoczę tu kilkanaście na prędce przypomnianych wyrazów: ciągnąć, tahnouti, jądro jadro, kędzierzawić kaderziti, mącić masti, mięso maso miaso, rząd rzad riad, rzęsa rzasa, sączyć sakati, sążeń sah sażeń, święty swaty, wiązać wazati, zając zajac, żąć żati, żądać żadati, żądło żahadło zało, i bardzo wiele innych. Porównywając tak liczne przykłady przechodzenia ą na a, z nielicznemi na o, okazuje się dowodnie, iż o niema żadnego ważniejszego prawa do pożyczenia swéj postaci dźwiękowi ą nad podobieństwo brzmienia. Lecz i co do brzmienia, mamy dowody bardziéj przemawiające za a, a mianowicie, że dawni ą wymawiali mało co odmiennéj od a, nakształt an; oto są przykłady z dobrych rymotwórców:

Spuść ogień na ten ołtarz, niech go n i e p o d k ł a d a m,
Tego znaku pewnego od ciebie p o ż ą d a m.
(Djalog Abel).

To przed świtaniem do jéj okna p u k a m,
To jéj też czasem chciałem zażyć s z t u k a m (sztuką).
(Twardowski).

Za dowód także może służyć wyraz ląd, który jest niemieckim Land. Wymawianie ą jak on powstało nie skąd inąd, jak ze zgrubienia samogłoski a: lud dzisiaj mówi pon, som, mom, zamiast pan, sam, mam; dawniéj pisarze nawet bardzo wybredni co do rymów, jak Potocki, pisali jednak:

Przepraszając braterskie napomnienie p r z y d a m,
Obrzydłym i nikczemnym równając go Ż y d o m.
(Jovialitates).

Widzimy więc, iż pobudka, która skłoniła naszych ojców do użycia kształtu głoski a dla wyrażania dźwięku ą, chociaż pozornie zdaje się dzisiaj być nielogiczną, ma swoję głęboką zasadę, i zbytecznem jest bez widocznéj potrzeby i korzyści nadwerężać tę zasadę.

(**) Niedawno otrzymały je księgarnie wileńskie i mają do sprzedania.

GAWĘDY NAUKOWE.

Tworzenie się samorodne.

(Sprawozdanie p. Louis Figuier).

Naukowa część publiczności, nader żywo zajmowała się rozprawami, które w r. 1859 miały miejsce w Akademji nauk w Paryżu, w przedmiocie samorodztwa; tudzież doświadczeniami, skutkiem których p. Pouchet, korrespondent Instytu-

tu i dyrektor Muzeum historji naturalnéj w Rouen, podniósł kwestję tyle razy rozbieraną. Filozoficzna i naukowa kwestja ta, w każdym czasie niezgodę wzniecała w obozie naturalistów. Liczni badacze, zajmujący się tym rodzajem spostrzeżeń, szukając prawdy z chęcią najszczerszą, dochodzili do wypadków zupełnie przeciwnych, a wówczas z równym zapałem, zaprzeczali lub uznawali samorodztwo, to jest tworzenie się istot żyjących, bez pośrednictwa jakiegokolwiek bądź widzialnego zarodka.

Nie będziemy tutaj przechodzili historji tego zagadnienia; dość nam przypomnieć, że od lat piętnastu, sprawa samorodztwa zdawała się przegraną. Doświadczenia w Niemczech prowadzone, przez *PP. Schultz'a i Schwann'a,* rozwiązały trudność niby sposobem stanowczym. Ci dwaj fizjologowie doszli, że *wymoczki* i *pleśnie,* tworzące się w skutek osiadania pyłu atmosferycznego na ciałach, nie okazują się, gdy też ciała zachowamy od wpływu powietrza zewnętrznego, które mogło im dostarczyć zarodków, unoszących się w atmosferze.

Schwann przekonał się, że gdy pył atmosferyczny włożymy do wody dystylowanéj, i zagotujemy ją dla zniszczenia wszelkich zarodków żyjątek, jakieby zawierać mogła, a przez zatkanie naczynia przerwiemy przystęp powietrza, to już nie ujrzemy rozwijającéj się roślinności, ani téż powstających żyjątek. *Schultz* zaś ze swojéj strony doszedł, że ani wymoczki, ani pleśnie się nie pokażą, gdy oczyścimy powietrze, w jakiém ciała są umieszczone, z wszelkich zarodków organicznych, przepuszczając je przez rurę zawierającą kwas siarczany.

Zdawało się, że powyższe doświadczenia, jakeśmy powiedzieli, pytanie w sposób przeczący rozstrzygnęły. Tymczasem w roku zeszłym, z zadziwieniem publiczność się dowiaduje, że uczony dyrektor Muzeum w Rouen, po długich i licznych badaniach, oświadcza się głośno za samorodném powstawaniem istot żyjących.

P. Pouchet powtórzywszy doświadczenia Schultz'a i Schwann'a, zupełnie tak samo, to znów zaprowadzając w nich zmiany różne, to nadając im stopień wyższéj jeszcze ścisłości, zawsze otrzymał wypadek stanowczy. Widział powstające żyjątka i roślinność mikroskopową, w naczyniach szklannych, zawierających powietrze oswobodzone z wszelkich zarodków organicznych, za pomocą przejścia przez kwas siarczany stężony, lub przez kawałki porcelany ogrzanéj do czerwoności.

Po uzupełnieniu licznych doświadczeń, dowodzących, że powietrze atmosferyczne, nie może być przewodnikiem zarodków twórczych, p. Pouchet uwieńczył swe poszukiwania, przez wyprowadzenie wegetacji samorodnéj w powietrzu sztuczném, to jest w mięszaninie tlenu, azotu i kwasu węglanego, użytych w proporcji, właściwéj do utworzenia powietrza; któréj mięszaniny posądzić nie można, aby zawierała jakikolwiek zarodek organiczny. W tém to sztuczném powietrzu, widział on rozwijające się w oczach swoich grzyby i wymoczki, między innemi roślinę skrytokwiatową *Aspergillus (kropidłak),* gatunek nowy, uznany za ta[illegible]y przez doktora Montagne (z Instytutu), i na[illegible]ny przez tegoż uczonego botanika *Aspergillus Poucheti.*

Następnie p. Pouchet, innego rozaju doświadczenia odbywał, wspólnie z p. Heuzeaux chemikiem z Rouen. Gotował wodę dystylowaną, oczyścił z powietrza jak najdokładniéj i wprowadził w nią siano, poprzednio wysuszone przez wystawienie go na temperaturę 100 stopni. Tymczasem ujrzano rozwijające się nie tylko nowe Aspergille, ale i rozmaite gatunki wymoczków.

Takie fakta p. Pouchet objawił na początku 1859 r. i podniósł tym sposobem obalony sztandar samorodztwa.

Zaledwo ogłoszone, doświadczenia naturalisty z Rouen,—znalazły pomiędzy członkami Akademji licznych przeciwników. Dla zbicia jego twierdzeń, w gronie uczonego zebrania, prawdziwe uorganizowało się powstanie. Widząc ten zapał Akademików, do zbijania doświadczeń p. Pouchet, można myśleć, że podstawy nauki całéj runęłyby, gdyby mniemania jego, najmniejszą znalazły wiarę w opinji publicznéj. Zaś po za obrębem Akademji, niektórzy uczeni, między innemi ksiądz Moigno, redaktor Kosmosa, powstali również przeciw téj saméj teorji, uważając ją za niezgodną z podaniem Objawienia i zasadami wiary chrześcijańskiéj.

Według nas, trudno jest wytłumaczyć sobie, podobne poruszenie. Nie to nas zadziwia, że członkowie Akademji, tak w swoim wykładzie w Ogrodzie Botanicznym, jako i w innych fakultetach, zbijali już od lat dwudziestu samorodztwo, i że każdorocznie te same twierdzenia i te same fakta przytaczali przed Instytutem, co przed słuchaczami swoich kursów, bo to jest bardzo naturalném; ponieważ teorja samorodztwa upadła, zatém wykładać muszą klassyczną, która się znajduje w traktatach fizjologji porównawczéj. Lecz tego nie rozumiemy wcale, żeby ludzie oświeceni a pobożni zarazem, tyle znaczenia przywiązywali ze stanowiska religijnego, do prostych doświadczeń fizjologicznych. Nadaremnie sobie suszymy głowę aby dójść, w czém fakt samorodztwa, gdyby był za prawdziwy uznany, mógłby naruszyć chociażby w najmniejszéj części, podania biblijne.

Najlepiéj jest zgłębić ten przedmiot. Nauka nowoczesna, to jest Geologja i Paleontologja, są w najzupełniejszéj zgodzie z Genezą, co do kreacji zwierząt i ludzi. Do pewnego perjodu geologicznego, nie postała żadna istota żyjąca na globie naszym. Późniéj, gdy ziemia ostygać zaczęła, ukazały się na niéj rośliny, następnie zwierzęta niższego ustroju, potém więcéj złożonego, nareście człowiek. Czyliż nauka poważyła się kiedykolwiek, wytłumaczyć zjawienie się istot żyjących? Nie; czuje ona pod tym względem bezsilność swoją. Jeżeli ją zagadniemy, kto stworzył człowieka i źwierzę, odpowie, że nie wie; co się znaczy, że to jest wiadomem dziełem Najwyższego Twórcy, dziełem Boga. Lecz piérwsze stworzenie żyjące, piérwsza roślina, zwierz piérwszy, co pod dłonią Boga ukazał się na ziemskiéj, zaledwo ostygłéj powierzchni,—to widocznie samorodztwo dało mu początek. Bóg nie potrzebował zaiste, dla utworzenia piérwszéj rośliny, mieć na swe zawołanie zarodek; stworzył ją swą wszechmocną potęgą. Samorodztwo działało więc od samego początku kreacji; nauka i wiara, wspólnie nam to potwierdzają.

Lecz dla czegóżby ta siła, którą widzimy w użyciu w pierwszych wiekach świata organicznego, miała już całkiem od owego czasu, swego działania zaprzestać? dla czegoby wpływu nie miała wywierać dzisiaj, w oczach naszych? dla czegóżby, w pierwszych okresach ziemia twórcza, nie miała tworzyć teraz? Dla czegóżby obok dotykalnego systemu powstawania za pośrednictwem zarodków i jajek, nie miał istnieć drugi, właściwy istotom niższego rzędu, do któregoby natura uciec się mogła, w razie gdyby system zwykły, rozwijania się przez jaja i zarodki, nie mógł się dopełnić, lub w swém dopełnieniu przeszkody jakie znajdował? Bynajmniéj więc nie podzielamy zdania tegoczesnych teologów, jakoby samorodztwo przeciwnem było dogmatom religijnym, przeciwnem wszechmocności Stwórcy; ale owszem, wierzymy jak najmocniéj, że ono właśnie w pomoc przychodzi objawieniu i wierze. Więcéj jeszcze powiemy, to jest, że podług nas, ciż sami teologowie źle służą wielkiéj sprawie, którą bronić zamierzają: bo utrzymując, że Bóg, nie może tworzyć istot żyjących tylko za pomocą zarodków i jajek, utrzymując, że one nie mogą powstać, za samym wpływem powietrza, wody, lub rozkładającéj materji organicznéj, jest to naznaczyć granice twórczéj potędze Boga, jest to śmieć, o zuchwałości niesłychana! wskazywać zakres Jego działaniu, z którego wyjść już mu niewolno. Sądzimy ztąd, że zwolennicy samorodztwa, więcéj są prawowierni, pod względem religijnym, niżeli ci co je odrzucają.

(Dalszy ciąg nastąpi).

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Journal de St. Petersbourg umieścił zajmujący artykuł P. Feliksa Miaskowskiego p. n. o kredycie ziemskim i jego przyszłości w Rossji. W artykule tym autor, podzielając zdania najnowszych Europejskiéj sławy ekonomistów (między innymi Cieszkowskiego i Wołowskiego) wychodzi z zasady: iż używany od tylu wieków w Europie jako środek zamiany kruszec, czas swój już przeżył. Pieniądz metalowy zdaniem autora ma trzy niedogodności, a mianowicie: iż w większéj ilości jest trudnym do przewożenia, iż jest w sobie martwym czyli nieprodukcyjnym, i że wreście nie ma nawet téj rzeczywistéj wartości jaką wyobraża,—według obrachowań bowiem wyciągniętych z porównań ilości monety kruszcowéj krążącéj w Europie od r, 1492 do 1847, okazuje się, iż monety téj ściera się co rok na 100 miljonów.— Jako środek zamiany, któryby zastąpił kruszec a łączył te wszystkie korzyści których metal niema, Autor proponuje wypuszczanie biletów reprezentujących wartości rzeczywiste. Papier do przewożenia jest łatwy,—wartość biletów takich (jeśliby np. opartą była na 5-éj części rzeczywistego waloru danéj ziemskiéj własności) byłaby nie uludna i zarazem byłaby produkcyjną, jeśliby dla posiadaczy tych biletów był zawarowany pewien procent.—Jako na dowód możliwości równéj cyrkulacji, a zarazem na wzór, Autor wskazuje na istnące od lat blisko 40-u Towarzystwo Kredytowe ziemskie w Królestwie Polskiem. Assocjacja ta pomyślana według autora, „w chwili krajowego bankructwa przez męża gieniuszu,“ zaopatrzyła właścicieli ziemskich w obfite kapitały krążące, kassę ma w stanie kwitnącym, a operacje swe odbywa przez owe bilety oparte na własności ziemskiéj, czyli listy zastawne. Przystępujący do Towarzystwa objawiają się dłużnikami z 5-éj części swego majątku i opłacają od tego długu 4 od sta i pół na umorzenie,—dług ten reprezentują właśnie Listy zastawne, dochód 4 od sta posiadaczowi swemu przynoszące. Właściciel ziemski zaciągający pożyczkę w Towarzystwie i otrzymujący ją w Listach zastawnych nie tylko otrzymuje kapitał, ale pobiera od niego i procent téj wysokości jaką sam ma opłacać tak, że rzeczywistym obowiązkiem dłużnika dopóki jest posiadaczem tych listów jest opłacanie tylko pół procentu na umorzenie długu. Towarzystwo Kredytowe królestwa nie tylko przez czas swego istnienia zadośćczyniło zawsze i czyni wszystkim zobowiązaniom, ale posiada obecnie samego kapitału rezerwowego czyli czystéj własności 20,000,000 zł. czyli 3,000,000 r. sr.—wartość zaś biletow towarzystwa tak jest ugruntowaną iż w latach najtrudniejszych dla kraju t. j. w r. 1831 i 1848 kiedy inne papiery publiczne spadały na 40 od sta i niżéj, listy zastawne lekko się tylko w kursie swym pochylały i wnet do poprzedniéj wartości powracały. W uwagach dotyczących zastosowania tego systemu do Rossji autor objawia zdanie: iż projektowane już Towarzystwa kredytowe w Rossji wtedy tylko będą się mogły cieszyć temże powodzeniem, jeżeli działanie Towarzystwa do całéj przestrzeni kraju nie zaś do cząstkowych prowincji rozciągać się będzie i jeżeli do liczby stowarzyszonych przystąpi chociaż wczęści Rząd sam ze swemi dobrami (przystąpienie z 4-ą częścią tych dóbr przyniosłoby zdaniem autora Rządowi 500,000,000 rub. sr kapitału w biletach ziemskich). Projektuje też autor iżby dla udoskonalenia systemu listy zastawne (które życzyłby iżby się nazywały biletami ziemskiemi) były dogodniejszéj dla kursu objętości niż są w Królestwie, i były wypuszczane w mniejszych wartościach niż na r. sr. 30, która to kwota jest minimum listów zastawnych.—(Z artykułu Bibljoteki Warszawskiéj za m. czerwiec p. n: Kilka uwag nad prawem Towarzystwa Kredytowego ziemskiego o pożyczkach podwyższonych, dowiadujemy się jednocześnie: iż Towarzystwo to oprócz udzielonych dotąd pożyczek zastawionych na dobrach rządowych 54, i prywatnych, których ogół z końcem r. 1859 wynosił 981,000 rub. sr. Najwyżéj upoważnione już zostało do udzielenia nadto stowarzyszonym, na dobra pożyczką Towarzystwa już obciążone, pożyczek dodatkowych czyli podwyższonych).

— Bibljoteki domowe w Anglji. Domowe i familijne księgozbiory angielskie, ich obfitość, ich skład, ich zadziwiająca ilość i znaczenie, jakie w powszedniem życiu mają, wszystko to świadczy o powszechnem zamiłowaniu Anglikow we wszystkich gałęziach nauki i stawi niezaprzeczony dowód, iż umiejętności w Anglji nie żyją obłudnie, lecz owszem, daleko pomiędzy ludzi swoim dobroczynnym wpływem sięgają; niejako w samem sercu narodu i w najskrytszych zakątkach rodzinnego życia się gnieżdżą. W Anglji bibljoteka należy do równie niezbędnych potrzeb każdego nie źle urządzonego domu, jak należy pokój jadalny, bawialny, sypialny albo kuchnia. A miejsce na bibjotekę, nie jest to próżny opustoszały pokój, mający najwięcéj kilka krzeseł i stolik z kałamarzem, lub też jak w niejednym możnym domu u nas, billard zamiast stolika. Nie, i owszem jest to pokój najwygodniéj urządzony, wszędzie stoją rozmaite eleganckie sprzęty; nieustanny ogień goreje na kominku, a cała rodzina znaczną część dnia tu spędza. W wielu domach jest we zwyczaju, zgromadzać się rano na śniadanie, a wieczorem na herbatę do biblioteki. Stoły gną się pod ciężarem najpyszniejszych dzieł, rycin, ozdobnych almanaków i innych nowości literackich, pomieszanych z muzykaliami, damskiemi haftami i pięknemi ręcznemi robotami, podczas gdy na ozdobnych półkach rzędem klassycy angielscy, główne historyczne, geograficzne i inne encyklopedje, tudzież wszystkie znamienite (standard books), najważniejsze dzieła, każdéj prawie gałęzi ludzkich umiejętności, w najobfitszym doborze w koło są rozstawione. Każdy kącik téj library jest zastawiony książkami a nawet drzwi nie są od tego wolne, będąc tak gęsto rozmaitemi mappami i tablicami oblepione, iż się zdaje jakoby Anglicy w bibljotece żadnéj próżnéj luki cierpieć nie mogli a co najwięcéj zadziwia, że żadnego bibljotekarza nie potrzeba do tego, gdyż nie tylko gospodarz domu, ale nawet żona i córki, które między temi książkami wzrosły, są z niemi tak doskonale obeznane, iż prawdziwą przyjemność sprawia przypatrywać się im, jak zaraz każdą książkę wyszukują. I nie dzieje się to tylko u samych uczonych lub takich osób, które mniej więcéj umiejętnościami się zajmują, lecz również u najwyższéj szlachty jak i u wszystkich, których tylko na kupno książek stanie.

To ostatnie twierdzenie wymaga krótkiego objaśnienia. Wyrzeczone to bowiem zdanie o ile kogoś na kupno książek stać albo nie stać, różni się w miarę tego, jak w jednym kraju książki za artykuł zbytkowy w drugim zaś za konieczną potrzebę uważane bywają. Pewien majętny człowiek u nas rzekł:—kupiłbym sobie tę książkę, gdyż mi ją bardzo chwalą i sądzę, że jest w istocie bardzo wyborną i ciekawą, ale kosztuje rubla! Lepiéj schować pieniądze na potrzebniejsze wydatki!— A ten człowiek ma piękne stado koni, liczną psiarnię, i daje często wystawne obiady. Są też i w Anglji ludzie, którzy tysiące na konie i psy wydają. Ale nawet ci sportsmen i huntingmen utrzymują przytém, stosownie do przyjętego zwyczaju, bardzo obfite księgozbiory po swoich domach. Gdzie indziéj dość jest pożyczyć książkę. Anglicy chcą dobrą książkę nietylko mieć pożyczoną lecz posiadać ją na własność, mieć ją koło siebie, jak przyjaciela domu, odczytać ją dwa trzy razy i zaradzić się w niéj w potrzebie. To uciekanie się o radę do książek, (to refer to books) jest cóś tak powszechnego w rodzinnych gronach angielskich, iż by to wyłącznie zwyczajem angielskim, zwyczajem narodu dbającego przedewszystkiem o gruntowne wykształcenie nazwać można. To what book may we refer? (Do jakiéj książki można względem tego zajrzeć?) usłyszysz przy każdéj sposobności, skoro tylko jakaś wątpliwość powstanie, a nim się postrzeżesz, przynosi mały chłopczyna lub też urodziwa córa domu, ogromną Encyklopedją i pyta: Czy to nie ta książka ojcze, o któréj mówisz?

Żadna literatura niezna tyle dzieł, nastręczających łatwy sposób oświecenia się w każdym przedmiocie, nie ma tyle encyklopedji co angielska. W każdym choćby najmniejszym księgozbiorze, znajdziesz osobno historyczne, astronomiczne, polityczne, biograficzne, i genealogiczne słowniki, owszem, prawie każde w nieco tylko poważniejszym przedmiocie napisane dzieło angielskie jest na poły słownikiem. Każde dzieło jest tak ułożone, iż się z największą łatwością w nim rozpatrzeć można. Zazwyczaj znajduje się na czele systematyczny przegląd całéj treści, a przy końcu spis rzeczy i nazwisk w porządku alfebetycznym, prócz tego zaś, stoją jeszcze nad każdą stronicą dwa krótkie słowa, wyrażające treść jéj. U nas doznają tylko niektóre ważniejsze dzieła podobnéj troskliwości wydania; zresztą po części bywa to słusznie, gdyż u nas, przeczytawszy raz pobieżnie całą książkę, już się prawie więcéj do niéj nie zagląda.

Aby sobie zrobić wyobrażenie o ogromie całego po różnych prywatnych domach zgromadzonego materjału literackiego, dość obaczyć w księgarniach, w ilu tam niezliczonych najrozmaitszych, droższych i tańszych, przepysznych i kieszonkowych wydaniach, wszystkie celniejsze dzieła angielskiéj literatury po kraju są rozrzucone. W jakiéjże to niepojęcie ogromnéj liczbie egzemplarzy rozchodzi się nieraz jedno tylko z kilkudziesięciu wydań: Byrona, Shakespeara, Miltona, Burnsa, Moora i tylu innych pisarzy. Można twierdzić, iż nawet liczni klassycy angielscy drugiego rzędu, w daleko większéj liczbie egzemplarzy i wydań są rozszerzone niż gdzie indziéj najsławniejsi europejscy pisarze. Ilość zaś w roku spotrzebowanych i znowu świeżo wydawanych Byronow, Szekspirow, przechodzi istotnie wszelkie wyobrażenie, co się tylko nadzwyczajną mnogością nieustronnie wzrastających i ciągle uzupełniających się bibljotek prywatnych da wytłómaczyć. A u nas takie wydawnictwa, jak Bibljoteka polska Turowskiego, z trudnością ledwo wegetować mogą.!

— Dziennik Opinione, zawiera w 161 N. nader ciekawą anegdotkę, o składkach na korzyść wyprawy sycylijskiéj.

— „Znamy zamożną panię w Mediolanie, powiada dziennik, nadzwyczaj piękną, która za przyzwoleniem właściwéj władzy mężowskiéj, powzięła zdumiewającą myśl rozdawania na rzecz walczącéj Trynakryi, zgadnijcie czego?

— Oto całusów... prawdziwych całusów... w czoło.

— Nie mogę sobie wyobrazić, powiada sprawozdawca Opinione, pocałunków czystych i bardziéj narodowych: Są one dwojakiego rodzaju: dawane i odbierane. Pierwsze kosztują dwadzieście franków, drugie połowę.

— Przeszłego wieczora wpłynęło do kassy dziewięćset franków.

Mąż rozdaje bilety in prima sera, a po herbacie przystępuje się do całowania, on zaś zawsze jest przytomnym, lubo trochę na osobności—uśmiecha się i myśli o Garibaldim.

— Towarzystwo rolnicze na Szląsku pruskim uchwaliło na ostatniem posiedzeniu zwrócić uwagę rządu pruskiego, na uregulowanie koryta rzeki Odry.

— Z kilku stron Węgier donoszą o okropnéj klęsce przez szarańczę zrządzonéj, mianowicie w okolicach Raley.

LISTY ADAMA MICKIEWICZA.

DO ANTONIEGO EDWARDA ODYŃCA.

(*Dokończenie ob. N. 51.*)

VIII.

Paryż, Rue Saint Nicolas, N. 73.

Nowembra 13 (*podobno*).

Kochany Edwardzie! Przybyłem do Paryża z chorobą, która mi przez kilka miesięcy dokuczała, chodząc po zębach, głowie, piersiach. Zamknąłem się, i po trzech dniach kuracyi wypędziłem wszystko złe; jestem znowu zdrów i świeży. Wziąłem się do roboty, wychodzę rzadko, piszę a piszę. Piątą pieśń Tadeusza skończyłem, trzy jeszcze zostaje. Wyjątki tobie trudno przesłać, bo z nich nic się nie dowiesz, jak z kilku kart wyrwanych z Walter-Skotta, (wybacz nieskromne porównanie), a całość zbyt jest obszerna.

W liście twoim pytasz o szczegóły ostatnich dni naszego Stefana. Nie czuję się w humorze pisać o tém. Zostawmy to do przyszłych rozmów ustnych. Dziwaczysz sobie myśląc, że Stefan miał przeciwko tobie jakieś nieukontentowanie za jakieś dysputy. Stefan mile zawsze ciebie wspominał, i twoję Zosię, o któréj mnie wiele mówił, i którą bardzo szacował. Kiedy mu czytałem twój list w Bex, gdzie pisałeś o projekcie przyjazdu do nas, o gospodarstwie przyszłem, o kolonizacyi naszéj; Stefan, mocno słaby, wzruszył się do łez, i zdawało mu się, że cały ten projekt wkrótce przyjdzie do skutku. Nalegał na mnie, ażebym nie puszczał w zapomnienie owego listu. Dysputy i wszelkie małe przykrości, które sobie wyrządzamy w życiu, tak się zapominają między przyjaciółmi, jak małe odmiany powietrza w lecie. Inaczéj nie byłoby przyjaźni. Iluż to najlepszym przyjaciołom nieraz ja dokuczyłem, i oni mnie. Nieraz nawet Stefanowi, w czasie jego choroby, nie mogłem wstrzymać się, aby co przykrego nie powiedzieć, albo milczeniem zagniewanem karciłem dziwactwa słabości, którym trzeba było przebaczać. My mężczyźni nigdy nie osiągniemy téj doskonałości moralnéj w pobłażaniu i przebaczaniu. Przekonałem się o tém patrząc na Potockę *). Jeżeli twoja Zosia jest taką, to jest czego tobie powinszować.

Gadałem z J... o interessie. Za Gwebrów ofiaruje ci tyleż co za Korsarza, pod temiż warunkami. Jabym życzył zgodzić się, bo czasy teraz złe dla literatury. Odpisz mi więc, a lepiéj przyszlij rękopism; mając go w ręku, łatwiéj rzecz się zrobi. Na przypadek potrzeby pieniędzy, mógłbym ci zaraz część przesłać. Bądź zdrów. *Adam.*

IX.

Paryż, Rue St. Nicolas, N. 73.

W lutym 1834.

Kochany Edwardzie! Od czasu jakem pisał do ciebie, długo i ciężko chorowałem na zęby, fluxye, i kaszel uporczywy. Wszystko to skończyło się z nowym rokiem; odtąd mi ciągle lepiéj, i wróciłem do pracy. List twój z nowego roku był bardzo smutny; przewidywałem, że przycierpisz na świecie. Dotąd zdawało mi się, że krążyłeś po brzegach życia, nigdy o nic mocno nie uczepiwszy się i nie zabrnąwszy głęboko. Teraz żyć zaczynasz na serio. Wszakże jesteś szczęśliwszy od drugich, że w położeniu twojem jako mąż, i w uczuciach twoich religijnych znajdziesz obronę i pociechę. Nie bywszy nigdy bardzo złym, łatwiéj ci stać się bardzo dobrym. A wierz mi, że to grunt szczęścia, i oprócz win własnych, innego prawdziwego nieszczęścia nie ma na świecie. Nie oglądać się na nikogo, tylko na siebie; mało dbać o świat i ludzi; to jest jedyna nauka, którą łatwo powtarzać, ale któréj ważność późno daje się czuć w całéj rozciągłości. Ja tu żyję prawie samotny, z ludźmi coraz mi trudniéj, a im mniéj ich widzę, tém lepiéj mnie. Przekonywam się, że się nadto żyło i pracowało dla świata tylko, dla pustych pochwał i celów drobnych. Zdaje mi się, że nigdy już pióra na fraszki nie użyję. To tylko dzieło warte czegoś, z którego człowiek może poprawić się i mądrości nauczyć się. Możebym i Tadeusza zaniechał, ale już był bliski końca, więc skończyłem wczoraj właśnie. Pieśni ogromnych dwanaście! Wiele mierności, wiele też dobrego. Będziesz czytał. Za parę tygodni druk zaczynam. Mnóstwo pracy w przepisywaniu. Co tam najlepsze, to obrazki, z natury kreślone, naszego kraju i naszych obyczajów domowych. Ledwiem skończył, bo mnie już duch zrywał gdzieindziej, do dalszych części Dziadów, których kawałki oderwane mimojazdem pisałem. Z Dziadów chcę zrobić jedyne dzieło moje warte czytania, jeśli Bóg dozwoli skończyć. Żyję prawie tylko ze Stefanem (Witwickim) i z Antonim (Goreckim), z Zanem (Stefanem) gram w szachy, z Bohdanem czasem dysputuję. Odpisz mi i daj adress. Zofii twojéj całuję ręce. Miałem ją często w myśli, malując heroinę poematu mego, Zosię. Wszakże lepiéj jest patrzeć na żywą, niż stworzyć najpiękniejszą, malowaną tylko. — J... już ogłosił drukowanie Korsarza, i czeka tylko rękopismu. Bądź zdrów! — Czytam bardzo mało, najczęściéj Saint-Martina, którego dzieła, jeżeli gdzie znajdziesz, czytaj wszystkie pilnie.

X.

Paryż, Rue de Seine-Saint-Germain, Hotel de France, N. 59.

19 kwietnia 1834.

Jużbym miał prawo bardzo ciebie zburczeć za taką apatyą. Kilka miesięcy ani słowa do nas. Ale wiem, że są takie chwile, a czasem tygodnie i miesiące, w których człowiek nie czuje się zdolnym gadać z drugiemi, chociaż myśli o nich. Boję się, żebyś nie był w takiem smutnem położeniu Edwardku, i troszczę się bardzo o ciebie; bo już na tym świecie coraz mniéj zostaje nas dawnych przyjaciół, a nowych, którzyby nas tak kochali i rozumieli, nie znajdziemy. Ja zimę całą chorowałem, teraz znowu żyję i ciągle drabuję korrekty. Piérwszy tom Tadeusza wkrótce z druku wyjdzie, ale go nie puścimy aż się drugi skończy. Miałem w pisaniu rozrywkę, a teraz w nudach korrekty niejakie *contre coup* przeciwko splinom gwałtownym, które mię często jak grajcarem w sercu wiercą; ale wiesz, że zawsze w sobie troski zamykam, i nikt nie wie, jak mi czasem żyć ciężko. Niewiem jeszcze zgoła czy tu na lato zostanę, czy gdzie około Paryża na wsi. Chciałbym zacząć jaką prozaiczną pracę ciągłą, dla zajęcia myśli. Żegota zdrów. Zan (Stefan) mieszka teraz ze mną, i kawę mnie z rana robi. Zresztą rzadko bardzo kogo widuję, a najlepiéj mi kiedy nikogo nie widzę. Ze Stefanem (Witwickim), tylko bardzo sympatyzujemy i częsta z nim gawędka lub przechadzka. Częściéj też teraz widuję się z Goreckim, który od kilku miesięcy stał się świętym człowiekiem, nas przykładem buduje, a drugich nawraca z niemałym sukcessem.

Nie wiem co się stało, że nie przysyłasz swoich rękopismów. J... zapowiedział ich drukowanie. Co teraz robisz? Drezno musi być dla ciebie bardzo samotne. Ach! jak tam mile przepędziliśmy kilka miesięcy; jak czułem, że nie prędko będziem mieli taką epokę spokojności i pogody! Bądź zdrów.

Adam.

XI.

Paryż, 2 lipca 1834.

Kochany Edwardzie! Pewnie bardzo jesteś ciekawy mojéj odpowiedzi. Oto krótko i węzłowato — żenię się z Celiną. — Wiele byłoby jeszcze pisać jak w tych czasach byłem smutny i ciężar życia bardzo mię dusił. Obaczymy, czy będzie lżéj, czy jeszcze cięższéj.— Późniéj do ciebie obszerniéj napiszę; bo teraz domyślisz się, że jestem zajęty. Czy Korsarza

---

*) Nie mogę się wstrzymać od przytoczenia w tém miejscu kilku wyjątków z listów pani Klaudyny Potockiéj, pisanych do mnie w tymże czasie i w tymże przedmiocie. W piérwszym, pisanym d. 2 sierpnia 1833 r. z Genewy, mówi: „Nie chciałabym Zosi w dumę wprowadzać, a przyznać jéj muszę, że 10 lipca Mickiewicz już był przy Stefanie. Przybył 8 do Bex. Dzień i noc go nie odstępuje! Duszę jego w gieniuszu przeczułam, a z podziwieniem, ze łzami na niego patrzę. Wyższy jest od nas wszystkich sercem, cnotą, duszą, jak jest gieniuszem wyższym od wybranych. O Stefanie niemam co powiedzieć, czegobyś pan przy pożegnaniu w oczach jego nie był wyczytał. Wybierają się do Włoch na Marsylją—dokąd dojadą?.... Ja krótko bardzo z nim pozostać mogę; o rozstaniu nie śmiem pomyśleć. Długo był o Zosię niespokojny; coraz mię zapytywał, czy nie wiem co o niéj? Nie chciałam uprzedzać listu pana; ale przeczuciem niejako przygotowany, z mniéjszém odczytał go wrażeniem. Na troskliwość przyjaciół bardzo jest czuły, a jeśli zaraz nie odpisuje na listy, bądź pan pewien, że myślą jest z wami, ale są dnie, gdzie nie ma siły pióra w ręku utrzymać.“

W liście z d. 21 lutego 1834 pisze: „Czuję i dzielę z panem, co o Stefanie i stracie jego mówisz. Codzień był więcéj przyjacielem moim. Cierpienia ciała, przytłaczając wielką jego duszę, co dzień do mnie ją zbliżały. Dawniéj kiedy przypadkiem słowo z głębi serca mi się wymknęło, nie rozumiał, i wyższością swoją zatrważał. Ostatnich miesięcy życia czytał w mojéj, jakby we własnéj duszy. Niewyrzeczone odgadł uczucie, każdą boleść, każde wrażenie. Takiéj straty nikt mnie nie zastąpi—a przecież za nagrodę liczę, że mi Bóg pozwolił go poznać, zasłużyć na zupełną jego przyjaźń, i nie jedną ciężką osłodzić mu chwilę. Dziś mimowolnie w górę patrzę, kiedy się sądu jego lękam; w górę za nim, kiedy mi tęskno, zimno między ludźmi. 7-go września pisał jeszcze do mnie. 17 przywitał tak serdecznie, tak czule! Mówił że mu lżéj przy mnie, że takby chciał na ręku mych umierać! 18 wrócił Mickiewicz z Marsylii. Nad rankiem 20 usnął. Pągowski, którego kochał i wysoko cenił, który już w Genewie wszystkie godziny od pracy wolne przy nim przepędzał, przez ostatnie trzy tygodnie nie odstąpił go na chwilę, dzień i noc nad nim czuwał, z przyjacielską troskliwością i poświęceniem, jakiegom przy podobnych usługach nigdy w mężczyznie nie widziała. Kochać go muszą i błogosławić mu wszyscy, którzy Stefana kochają. Umiał od niego oddalić każdy kłopot, każde moralne wstrząśnienie. Jemu winien spokojny koniec. Adam i ja byliśmy mu tylko pociechą, Pągowski pociechą i pomocą.“

(*Przyp. A. E. O.*).

kiedy przyszlesz? Celinka Zana wkrótce do was pisać będzie.

XII.

Paris, Rue de la Pepiniere, N. 121.

(1834 w jesieni).

Owóź, kochany Edwardzie, trzeci już tydzień jak żyjemy z Celiną na własném gospodarstwie. Pojmiesz, jako stary mąż, że nie miałem wiele czasu pisać do ciebie. Rozwodzić się nad teraźniejszém szczęściem jeszcze zawcześnie; tyle ci tylko powiem, że od trzech tygodni nie byłem ani razu w kwaśnym humorze, a często czułem się wesoły i pusty, jakim oddawna nie byłem. Życz mnie tylko, żeby tak zawsze było. Celina też powiada, że jest zupełnie szczęśliwą, i cieszy się jak dziecko. Trzy tygodnie szczęśliwe, dobre i to, na tym świecie, i w takich czasach. — Musisz też wiedzieć o naszém gospodarstwie. Mieszkamy daleko od środka miasta, w zaciszy, jak na wsi. Mamy tylko trzy pokoje, własne meble; wkrótce mieć będziemy fortepjano. Od rana Celina robi kawę, potém niby to gospodaruje, kręci się, świegoce i śmieje się aż do wieczora.—Po nudach piérwszych wizyt rzadko gdzie wychodzimy. Wieczorem dawna kompanja: Domejko, Zan (Stefan), i parę innych osób czasem zagląda do nas. Ale jeszcze moi znajomi nie zupełnie przywykli do nowego meblu; trochę żenowani. Powoli jednak wrócą do nowegu trybu, i ja zacznę coś robić; bo przez cały ten czas próżnowałem i używałem tylko życia.

Cierpię nad tem, że ci nie mogę teraz posłać Tadeusza. Zosię i twoję małą uściskamy serdecznie.

Adam.

KORRESPONDENCJA KURYERA WILEŃSKIEGO.

Paryż, *2 lipca 1860.*

(Dokończenie ob. N. 51).

—Tegoroczna wystawa rolnicza była bardzo bogata i ze wszech miar godna uwagi. Nie widząc pomiędzy mającymi z niéj zdawać sprawę Polakami, ani jednego wysłańca z Wilna, pomyślałem, że na mnie chociaż nie zdolnego, spada miły obowiązek poznajomienia nieco czytelników Kurjera z płodami rolniczego przemysłu, jakie w tym miesiącu zgromadzono w Paryżu pod szklannym dachem pałacu przemysłowego i umyślnie na ich przyjęcie pobudowanymi namiotami.

Ponieważ cyfry zwykle są najwymówniejsze—zamiast prawić szeroko o rozkwicie francuzkiego rolnictwa i coraz większem zamiłowaniu onegoż w stolicy—zaczynam od liczb; niech one naprzód sielskie gusta Paryżanów opieją.

Wystawa stała otworem od 17 do 24 czerwca. Dochód, po franku od osoby przyniosł w przecięciu 27000 fr. dziennie. Jednego dnia doszedł do 30,000.—W niedzielę, dzień bezpłatny, odwiedziło wystawę 95,494 osób.—Sprzedano 35,000 katalogów, ksiąg grubych o sześciuset stronicach. — Bufet utargował w ciągu sześciu dni, 38,000 franków.

Koszta wystawy wynosiły przeszło półmiljona franków,—dwa razy tyle prawie co przed ostatniéj wystawy rolniczéj urządzonéj w roku 1856, znacznie uboższéj w bydło i nie mającéj koni.

W roku 1856 bydła rogatego byłu 1273 sztuk; w 1860 naliczyliśmy ich 1443. Za to rasa owcza w 1856, miała 1195 reprezentantów, a tego roku tylko 516. Różnica pochodzi ztąd, że na téj wystawie były same tylko owce francuzkie.

W obydwóch tych rasach gatunki krajowe przeważały: zalety owiec i bydła francuzkiego, zostały uznane przez tutejszych rolników, za daleko wyższe od wszelkich zagranicznych, doświadczenie bowiem nauczyło, że przymioty bydląt angielskich na francuzkiéj ziemi nikną—że tu innych, a tu innych zalet szukają hodownicy bydła rogatego. Nie inaczéj rzecz się ma w końcu: w Anglii wychowują je do zabawy, we Francji do roboty.

Jedni tylko hodownicy świń zarzucili tu rasę krajową, a starają się o zastąpienie jéj angielską czyli chińską. Tak więc w téj jednéj tylko gałęzi cudzoziemczyzna we Francji kwitnie: ze wszystkich innych rugują ją stanowczo. Na przedostatniéj wystawie liczono 89 świń cudzoziemek, a 82 krajowych i na ostatniéj było tylko 32 krajowych, a 175 Chinek, zrodzonych na francuzkim gruncie.

Koni samych francuzkich dostawiono siedemset pięćdziesiąt na wystawę. Pod względem siły i wzrostu, nie można sobie wystawić nic potężniejszego jak te rozmaite rasy koni francuzkich, a mianowicie jak Bretańskie kolosy i Normandzkie olbrzymy więcéj już do słonia niż do konia podobne. Wszystkie prawie siwe lub białe, czasem gniade, liniją swą horyzontalną przewyższają o wiele najtęższego chłopa, na ich zaś grzbiecie, jak na kanapie wygodnie leżeć można. Grzywy gęste, malowniczo na potężne spadają im karki—głowy mają nie wielkie, czoła szerokie, a uszy krótkie myślące ich fizjonomje, pełne rozumu i łagodności oczy, budzą zazazem ufność i sympatję.

Żadna z fizycznych obietnic tych dzielnych koni, nie zawodzi. Są one wzorem słodyczy, wytrwałości i posłuszeństwa. Jeżelibyśmy w tym razie nie polegali na świadectwie hodowników, jak do dzieci przywiązanych do tych szlachetnych źwierząt—musimy polegać na zdaniu zagranicznych znawców, nie zakochanych wcale ani w ludziach, ani w zwierzętach na francuzkiéj ziemi zrodzonych. Pan Appleby, Anglik, najpoważniejszy za La Manchem znawca koni, w świeżo wydanéj książeczce powiada, że w kampanji konie francuzkie nie mają sobie równych na świecie. Silne, wytrwałe, powabne, niewymagalne, posiadają wszystkie zalety konia żołnierskiego. Z niezrównaną cierpliwością znoszą głód i pragnienie—wielkie fatygi wytrzymują jak żaden koń europejski. Wszystkie konie, które przeżyły klęski kampanji rossyjskiéj, były francuzkie: angielski ani jeden nie wrócił.

Z obrachunku tegoż pana Appleby, pokazuje się, że we Francji hodują więcéj koni niż w innych krajach zachodniéj Europy. Przypada tu 12 koni na stu ludzi; w Prusach przypada 8, na 100; w Anglii 7 na sto; w Austrji 4.

Ogierów Arabskich było kilka przywiezionych z Algierji. Obok Normandów wydają się one jak źrebiątka. Wzrostem nie przechodzą koni polskich wieśniaków—ale kształt ich prześliczny! każdego możnaby postawić na zegarze pod kloszą.

Rasy bydła rogatego jeszcze tu rozmaitsze i liczniejsze od końskich. Margrabia Dampierre w świeżo wydanéj książce gospodarskiéj, któréj znawcy wielkie przyznają zaletę, klassyfikuje rasy bydła Francuzkiego wedle jego przeważnych zdolności. Wedle tego agronoma, główne rasy *mleczne* są Normandzka, Flamandzka, Bretońska i *Comtoise*; główne rasy robocze Charollais, Morvau, Parthenais, Auvergne, Limousin, Garonne, Gascogne i Pyrenejska. Powyższa klassyfikacja jest przyjęta przez wszystkich agronomów francuzkich.

Normandja prócz mleka, dostarcza najwięcéj mięsa Paryżowi. W ciągu lat siedmiu, przypędzono z niéj na Paryzkie targi 4,030,000 wołów tucznych. Ilość przystawionego do stolicy z tejże prowincji masła, jest ogromna: jedno małe miasteczko normandzkie, Isigny, dostarcza Paryżowi rok w rok 5,600,000 funtów wybornego masła, co reprezentuje summę pięciu miljonów franków.

Najdoskonalsza z ras francuzkiego bydła jest Szaroleska. Na wystawie zwracała na się wszystkie oczy, bo do zalet gruntownych łączy nadobną powierzchowność. Bydło to, ma sierć koloru kawy ze śmietanką, niezmiernie delikatną, połyskującą bez odmiany; różki krótkie, pod którymi błyszczą wielkie czarne oczy pełne rostropnéj łagodności. Krowy wzrost mają średni—więcéj do małych niż do dużych się liczą, mimo to, dają na raz mleka od 13 do 18 kwart.

Obok tych pieszczochów, dziwnie wydawało się bydło Algierskie. Małe, chude, płowe z czarnymi na przód sterczącymi rogami, niespokojnemi oczyma i wciąż ruszającemi się uszami, w pałacu kryształowym wyglądało jab horda dzikich w paryzkim salonie. Bydło to, przez całą zimę Algierską (dwa miesiące deszczu) stoi w oborze prawie bez jadła. Zwykle w téj porze chudnie tak, że tylko skóra i kości zostają, ale skoro puści się nowa trawa, w ciągu tygodnia przychodzi do siebie. Nigdy atoli bardzo nie tyje: najtłustsze téj rasy reprezentanty obok durhamów wyglądają jak skielety. Bydło to, tak niepozorne, ale silne, rącze i pracowite, równie wielkie usługi oddaje w Afryce jak durhamy w Anglii. Wszystko jest względne na tym świecie.

Jakkolwiek rolnictwo jest jak powiadają, gruntem neutralnym, na którym wszyscy ludzie dobréj woli mogą się spotykać spokojnie—żywo dyskutowano na tegorocznéj wystawie Paryzkiéj; często nawét w téj spokojnéj arenie można było widzieć zapérzonych zapaśników, retorów gwałtownych gorąco przy swojém obstających. Najwięcéj sporów nastręczyła ważna kwestja hodowania źwierząt domowych. Jedni utrzymywali, że trzeba rozpowszechniać we Francji rasy Angielskie; drudzy że zupełnie bez nich się obejdzie; pracując nad ulepszeniem ras francuzkich, te, za parę lat przewyższą o wiele, już poprawne rasy Angielskie.

Tak utrzymywali cierpliwi patryoci.

Inni, chciwsi używania, twierdzili, iż zręcznie krzyżując gatunki krajowe z obcemi rasami, można do tegoż rezultatu dójść prędzej i taniéj.

Którzy mieli słuszność—nie wiem; to tylko pewna że bydło francuzkie wszechstronniejsze od angielskiego posiada zalety. Anglicy poświęcili wszystkie przymioty dla jednego, w którym prawda, doszli do doskonałości, chcieli mieć mięso, i otrzymali je kosztem pracy: rzezalna rasa durhamów jest zupełnie do roboty niezdolna. Bardzo to dobrze tam, gdzie się obejść można bez pracy wołów—ale gospodarz francuzki jest zmuszony żądać od wołu pracy, a od krowy mleka.

Ostatecznie, większość zgodziła się na ścisłe zamknięcie się u siebie, i pracowanie nad polepszeniem ras krajowych. „Jeżeli z Anglji sprowadzać będziemy bydło—w lat dziesięć nasze wyborne gatunki wyginą, a ulepszenia angielskie zrujnują nas wszystkich.“

Pod tą groźbą trzech najdoświadczeńszych gospodarzy francuzkich, pp. Dampierre, Bruat i Jamet, rozjechał się tegoroczny meeting agronomiczny z Paryża. Przyszłość: pokaże kto miał słuszność czy uparte Bretony czy postępowi Durhamowicze.

Dział maszyn był najobszerniejszy i najważniejszy. W roku 1856 wystawiono ich 2106, tego roku 3,975. Zastosowania pary rozmnożyły się nieźmiernie pomiędzy narzędziami agronomicznemi—co ogromną przyszłość rokuje rolnictwu. Dotąd we Francji trzymało się ono z daleka od ruchu spowodowanego w przemyśle zjawieniem maszyn. Dziwnym przesądem, ziemia, źródło wszelkiéj czynności produkującéj—nie chciała przyjąć wynalazków nauki. Zabobon, że maszyna w praktyce nic nie warta, dawno pokonany w Anglii i Ameryce, we Francji trzymał się aż do 1856 roku z prawdziwie chłopskim uporem. Nareszcie, dzięki wystawom, ten i ów dał się przekonać, sprobował, i dziś, idea nad rutyną coraz większą górę bierze. Ponieważ zaś, dobre pomysły raz za takie uznane, prędko się przyjmują w tym kraju—maszyna parowa mnoży się szybko w rozlicznych kształtach.

Nie dawniéj jak w roku 1851 nikt nie słyszał we Francji o lokomobilach. Sami nawet konstruktorowie maszyn parowych z wielkiém podziwieniem oglądali na wystawie Londyńskiéj, dwadzieścia lokomobilow angielskich wywołujących podziw powszechny. Dziś, cztery tysiące lokomobilów funkcjonuje już po wsiach francuzkich. Dość było pochodzić po ogromnym dziale wystawionych maszyn, ażeby się przekonać, że dziś większa część robot rolniczych odbywa się we Francji za pomocą pary.

Wystawiono parowe młóckarnie; młynki, tak zwane *Grenier Pavy,* w które wrzucone kłosy wyłuskane, oczyszczone i zmielone, wychodzą drugim końcem już jako czysta mąka; tartaki parowe małe a silne; pompy ogromne massy wody dźwigające w górę. Były także zupełnie nowe przyrządy do rozprowadzenia wody po folwarkach — wreszcie pługi parowe, które w dobrach cesarskich w Vincennes, z zadziwiającą szybkością orzą—jak również tak zwana *Charrue Fowler,* pług parowy tego roku uznamy za najlepszy i rozkupywany massami.

Niepodobna jest opisać maszyny—rysując je, ledwie znawca znawcy da o nich wyobrażenie—ograniczam się więc na téj pobieżnéj wzmiance, mając nadzieję że ona zachęci litewskich rolników do przekonania się naocznie na rok przyszły o wartości pługów parowych.

Z pola literackiego, w téj chwili powszechnych wakacji, nic prawie nie mam do doniesienia. Żeby nie pordzewiały pióra, autorowie sławni, piszą broszury. Dotąd mieliśmy broszury, teraz mamy broszurzystów—rzemieślników nowego rodzaju, już obdarzonych patentem od publiczności.—Dawniéj pisano broszury z okoliczności, z natchnienia, z zapału—teraz robią je, z rzemiosła. Jest się broszurystą, jak eutreprenerem gazu, lub drogi żelaznéj.

Łatwo zrozumieć potrzebę wypowiedzenia zdania swojego w jakiejś ważnéj kwestji, ale czego pojąć trudno, to żeby każdy waudevillista miał potrzebę co miesiąc czynić swe polityczne wyznanie wiary publiczności.

Właśnie zastanawiałem się nad tém, widząc za szybą jaśniejące na broszurce nazwisko jednego z modnych Paryzkich autorów—kiedy on sam ukazał mi się we drzwiach księgarni.

—Popełniłeś broszurę, rzekłem zbliżając się do niego.

—I nieżałuję tego—odparł—broszury rozprzedają się w Paryżu jak bułki... widzę w nich całą przyszłość moją.

—Chcesz więc kontynuować?

—Rozumie się. Broszura kochanku, jest dziś kopalnią złota. Poświęcę się jéj wyłącznie, już mam sześć nowych na warstacie.

—Miałeś komedją we Francuzkim teatrze?

—Cofnąłem ją.

—A romans?

—Już nie będę pisał romansów.

—Ależ nie zawsze jest w powietrzu przedmiot do broszury. Cóż będzie jak zabraknie materji?

—Nigdy jéj nie braknie. Skoro wyczerpie się Włoska, przyjdzie kwestja Niemiecka. Teraz kwestja Szlezwicka, która tak dramatycznie zagraża Sigmaringskiéj, dostarcza aż nadto przedmiotu do pisania.

—Ale nie zapełnisz nią reszty życia—masz przed sobą jeszcze co najmniéj lat 30.

—To nic. Broszury są jak mody: wracają koniecznie. Dziś wydałem *„Prusy“* jutro wydam *„Granice Renu,“* za parę miesięcy *„granice naturalne.“* Po tem...—tu się zawahał—wtajemniczę cię w rzemiosło, rzekł po chwili, pod warunkiem że będziesz milczał. Kiwnąłem głową. On ciągnął daléj:

—Napisawszy pod pseudonymem jakie pięćdziesiąt broszur, zacznę pisać drugie pięćdziesiąt w odpowiedzi. Po tem będę reassumował sytuacją. Widzisz, że trzydzieści lat życia za mało, żeby przedmiot do dna wyczerpać.

Tu mnie porzucił, prosząc o dyskrecją — a ja poszedłem udzielić wam sekretu—pod sekretem.

Σ

Wiedeń, *d. 26 czerwca 1860.*

(Dalszy ciąg, ob. Nr. 51).

Austrja, jak powiedziałem, zwraca całą uwagę na organizację wewnętrzną. Muszę tu na początku nadmienić o wprowadzonym w życie od lat 3, bardzo uproszczonym mechanizmie paszportowym wewnątrz kraju. Każdy mieszkaniec Austrji, ma prawo żądać od władzy wystawienia „karty legitymacyjnéj,“ w któréj osoba, lata, etc. są wpisane, za dwie minuty każdy taką kartę dostaje na cały rok. Od jednego końca kraju do drugiego podróżując, niczego więcéj nie potrzeba. Czy trzeba ją często okazywać?— nie — prawie nigdy — nikt się nie pyta. Statystyczne daty jednak dowodzą, że ani liczba zbrodni ani przestępstw, ani ucisk się nie zwiększyły. Co dla każdego i pożyteczne i przyjemne, a dla ogółu nieszkodliwe, warte wspomnienia i naśladowania.

Rząd ma najwięcéj ambarasu, i najwięcéj napotyka trudności w organizacji Węgier, dla tego też ciągle myśli i naradza się nad rozporządzeniami tego kraju się dotyczącemi. Pochodzi to ztąd, że Węgry z dawien dawna mieli administracją odrębną od innych prowincji austrjackich, i że wszystkie sprawy krajowe załatwiały się w domu, w kraju, na zgromadzeniach komitatowych i sejmach. Potrzeba współudziału w administracji wewnętrznéj, weszła niejako w krew mieszkańców Węgier.

Po rok 1848, ministerjum Bacha, który pierwéj był adwokatem i liberalistą niemieckim, z całą energją wzięto się do niwellacji i centralizacji. Posprowadzano obcych urzędników do kraju, wprowadzono język niemiecki w administracją, zaczęto tyle pisać, raportować, rubrykować, że Węgry powiadają, iż od czasów Arpada, tyle nie spotrzebowano u nich papieru, co za Bacha. Podzielono Węgry na 5 namiestnictw, oddzielono część Węgier z przeważną, ludnością serbską i nadano jéj nazwę „wojewodiny.“ Siedmiogrodowi nadano jenerała na namiestnika, a nad tém wszystkim postawiono arcyksięcia Albrechta (syna arcyksięcia Karola), jako generalnego gubernatora.

Wszystko to sprzeciwiło się tradycjom, zwyczajom krajowym;— było jedném słowem anti-narodowe. Jedną wszelako te innowacje miały dobrą stronę, t. j. że całemu narodowi otworzyły oczy, i wszystkie narodowości do zgody, do jedności myśli, do wspólnego działania niejako zmusiły; — dodać trzeba, że w Węgrzech i chłop czuje się być i człowiekiem i Węgrem razem. Nieoszacowany to czynnik w rozwoju duchowo-narodowym.

Jaka przyczyna téj niezaprzeczonéj wyższości nad sąsiadem, chociaż statystyka uczy, że tam więcéj rozbojów, kradzieży się dzieje, stosunkowo, jak gdzie indziéj, że i szkółek nie zbyt dużo i mydła niewiele potrzebują (próba cywilizacji podług Liebiga), a jednak chłop węgierski z taką dumą i poczuciem godności chce być Węgrem? Co, mając wzgląd na jego nizki stopień cywilizacji, na stosunki socjalne w których żyje, warto tyle, moralnie, co to dawne rzymskie „Civis Romanus sum.“ Wielka to kwestja fizjologiczna, możeby, chcąc ją rozwiązać, i historji i etymologji trzeba zaczepić, ale to przechodzi rozmiary i korespondencji i dziennika. Dajmy temu pokój a wróćmy do Bacha.

Bach, chociaż człowiek zdatny, ale był tylko teoretyk, który kraju nie znał, byłby może jego system daléj się wlókł, głyby nie wojna włoska i jéj następstwa. Okazało się, że ludność jarzmo administracji centralizującéj niechętnie dźwiga, i że mogą ztąd dla państwa wypaść niefortunne skutki. Wzięto się po wojnie do rzeczy śmiało: Naprzód oddalono z ministerstwa Bacha i system jego zmienić uchwalono. Potém nastąpiły jedne po drugich rozporządzenia, które wszystkie okazują dążność zbliżania się do stanu dawnego, historycznego. W Węgrzech zwinięto 5 namiestnictw i przerobiono na jedno. Gubernatorstwo generalne skasowano. N. Pan obiecał zwołać wkrótce reprezentacje sejmowe w każdym kraju, a tymczasem powołał do rady państwa z każdego kraju do Wiednia ludzi niepodległych, i z prawości charakteru znanych, by naradzili się nad sprawami ogółu się tyczącemi, jako to: budżet państwa, ustępy z prawodawstwa i t. p., a razem, by prośby i życzenia prowincij jawnie i śmiało nieśli do wiadomości Najwyższéj władzy. Wybrani na członków „rady państwa“ (Reichsrath) z innych prowincij natychmiast przyjęli wezwanie, z Węgrami musiano parlamentować, bo to po raz pierwszy, że z tego kraju obywatele mieli radzić wspólnie z drugiemi nad sprawami państwa po za krajem. Nareszcie znaleźli się niektórzy mężowie i znani i zasłużeni w kraju, którzy przyjęli mandaty do „Reichsrathu.“ Są to dawni konserwatorowie par excelence, a zatém szczerze życzliwi i monarchji i dynastji. Zaraz na pierwszéj sessji wystąpił dożywotni radzca państwa, dawny kanclerz węgierski, hr. Apponyi, tajny radzca N. Pana, Excellencja z mową, w któréj powiada, że Węgry po raz pierwszy w Wiedniu obradować mają nad sprawami ogólnemi, niemając mandatu od narodu, uważają się za ludzi prywatnych, którzy korzystają ze sposobności im podanéj, by publicznie wnieść swe prośby i zażalenia, i wypowiedzieć śmiało, co może uspokoić umysły rozdrażnione Węgrów, a co może zgubić monarchję. Oto my trzymamy się prawa historycznego, żądamy autonomji, a przedewszystkiem legislacji krajowéj; chcemy reform szczerze, nie jak nas posądzano i oskarżano, o chęci utrzymania i rozszerzania przywilejów średnio-wiekowych. Wiemy, że świat nie stoi, tylko posuwa się, i my chcemy brać udział w tym ruchu; ale system dotychczasowy uważamy za ruch wsteczny, krępujący kraj, gwałcący ustawy narodowe; — trzeba, żeby się rząd jawnie wyparł tego systemu, narzuconego nam przez obcych teoretyków, przez których monarchja na szwank wystawioną została. Ja, chociaż przez wolę N. P. na dożywotniego radcę państwa najłaskawiéj mianowany, zastrzegam sobie miejsce mi należne w przyszłém ustawodawstwie krajowém.“ Zakończył mowę tém, że chociaż z duszy narodu mówił, jednak główny warunek do porozumienia się, jest przybranie narodu w krótkim czasie, do rady, w formie dawnéj legalnéj.

(Dokończenie nastąpi.)

Z Kijowa. *23 Czerwca.*

Obywatelskie wybory skończone—życie pupliczne nanowo się zabiera do kilkoletniéj drzémki—korrespondenci, jak myszy śród śpiących kotów, rzucają się na okruchy ucztowe: pora więc i waszemu zaczerpnąć strawy w dymiącym się rondlu biesiadnym..

Zaledwie odetchnąłem po napisanym okresie i gałkami spójrzeń melancholicznych potoczyłem po majestacie roztoczonego przed sobą obrazu, nagle przeze drzwi otwarte wlatuje do ciupy mojéj olbrzymi nietoperz, i oskrzydliwszy bez ceremonii sferę literackiego nosa, z ogromnem zdziwieniem mojem odzywa się w te słowa:

— „Stój, bluźnierco! Kto ci dał prawo mówić o obywatelstwie w sposób uwłaczający nieporównanéj wielkości jego? Kto ci pozwolił wytykać to co w sowich twych oczach ma kształty dziwaczne i ciemne, gdy *pour nous autres* są one pełne powagi i wdzięku? W korrespondenciach twoich porywam się na ludzi mających *dusze* i pieniądz.. jakież są twoje zasługi? szalony! jeżeli nie chcesz w orszaku braci nietoperzów wysławiać obywatelskie światełka, pisuj *o wdzięku wywróconym, o przezroczystych podmuchach* (porównaj korrespondencją moję w Cogodzinniku), o czem chcesz wreście: w przeciwnym razie wpadniemy na ciebie z całym zapędem błonowych skrzydeł naszych i wyprawiemy cię tam gdzie łopuchy nie rosną.“

—„ Mości Nietoperzu, odpowiedziałem, ruszaj do stu bataljonów d... w! Nie mam wprawdzie *dusz* ani pieniędzy, ale nam *ducha* i usta dla prawd obywatelskich; a kiedy bliźni moi wolają o nie całą potęgą przywalonéj kamieniem piersi, wychodzę przed nich z cząstką na jaką starczy myśl moja. Ty zaś z wdziękami i podmuchami swojemi, z podhlebstwem i przezroczami łatanéj mądrości swojéj, wracaj do gruzów na zawsze straconych dla życia! “

Nietopérz załopotał skrzydłami i pomknął się w stronę wałów Kijowskich, a korrespondent wasz nanowo pochwycił pióro do ręki.

Pomimo zły humor nawiany skrzydłami nietoperza, zniewoleni jesteśmy wyznać, że tegoroczne wybory Kijowskie wymównie świadczą o podniesieniu się ducha obywatelskiego w prowincjach naszych. Podejmowane w obradach kwestje i wydobyte z urny wyborczej imiona upoważniają nas do porównania korzystniejszego dla chwili obecnéj niż dla ubiegłej przeszłości. Wszelkie założenie zacniejsze spotykało jednomyślność opinii wolnej od widoków samolubnych, kiedy wyjątki, niegłyś krzykliwe i butne, zmuszała do milczenia piorunująca pogarda massy. Potrzeby najżywotniejsze, nurtujące we krwi i szpiku społeczeństwa, powstawały szeregiem widm w obliczu zbiorowego sumienia, dopominając się o słowo po wiekuistéj ciszy... Nie wszystkim udało się zajaśnieć w czynie, nie jedna rozwiała się jak piana w szumowinach gawęd i sprzeczek: ale ziarenka myśli pięknéj zawarte w tęczanych tych pęcherzykach zanurzyły się na dno, ażeby z czasem wystrzelić łodygą i kwiatem pocieszającym. Lecz zejdźmy do wypadków dotykalniejszych.

Marszałkiem gubernialnym obrany został p. Zenon Hołowiński, jeden z najlepszych gospodarzy na Ukrainie. Przyjmując zaszczytne brzemie, szan: Marszałek dotknął w mowie dziękczynnéj kilku względów dość ważnych, ażebyśmy je tu pominąć mieli. Obojętność szlachecka dla sprawy publicznej pozostawia marszałków w odosobnieniu osłabiającém powagę ich urzędu i skuteczne posługiwanie interesom powszechnym. Najwyższa reprezentacyjna dostojność, pozbawiona w czynnościach swoich uznania i uczęstnictwa myśli zbiorowéj, zakrawała dotychczas na igraszkę próżności i zbytku, okupując świecidło rujnującego przepychu zgubnemi usterkami i upadkiem w szacunku braterskim. Wyborcy, nie troszcząc się o sposób myślenia kandydatów, oglądali się wyłącznie na fortunę, urzędnik zaś, nie związany najmniejszą kontrolą, albo zasypiał na puchu salonowych zaszczytów, albo polegał na przesadzonem pojęciu nieomylności własnéj, ze szkodą przewodniczonéj gromady szlacheckiéj. Występując z tych zasad, p. Hołowiński zawezwa obywateli do nadsyłania mu od czasu do czasu po kilku powietników, celem wskazywania interesów miejscowych i odbierania od niego sprawozdań z czynności dokonanych. Nadto, pod względem kwestji włościańskiéj, zapowiedział że był i jest stronnikiem uwłaszczenia; a co się tycze zewnętrznych warunków urzędowania przyszłego, zawczasu potępił wystawność zwyczajową, na którą tyle rodzin poczciwych sarka obecnie za wyzucie ich z posiadłości ojczystych. Podobny sposób postępowania, zdaniem P. H., przygotuje posadę marszałkowską dla ludzi światłych ale ubogich, o czem dzisiejsze względy towarzyskie pomyśleć nawet nie dozwalają.—Nie od rzeczy będzie napomknąć, że kwestja opłaty urzędników obywatelskich podjęta była w kole wyborczem, lecz nie będąc postawiona bezwzględnie, upadła pod ciężarem wymagań czasowych.

W korespondencji poprzedzającéj zanotowałem projekt kredytowego towarzystwa ziemskiego dla trzech gubernij naszych. Wywołało go powstrzymane wydawanie pożyczek z Instytutów kredytowych Cesarstwa na hipotekę dóbr ziemskich. Zgromadzone obywatelstwo, na wniosek p. Hołowińskiego, wezwało kilku z pomiędzy siebie, ażeby zbadali drogi, jakiemi dojść można jak najprędzéj do otrzymania kredytu, pod najmniéj uciążliwemi warunkami, jak co do stopy procentowéj tak i co do sposobów zwrotu kapitału. W sprawozdaniu ogłoszonem 8 czerwca, delegowani zwrócili uwagę obywatelstwa na trzy instytucje, odpowiadające finansowym potrzebom kraju: 1) Towarzystwo kredyt. ziems., na wzór istniejącego w Królestwie polskiem; udzielające pożyczek na hipotekę dóbr ziemskich; 2) Banki wykupu (Renten-bank), na wzór istniejących w Prusiech, mające na celu spłacenie dziedzicom skapitalizowanych powinności i gruntów włościańskich; 3) Banki Rolnicze, dostarczające rolnikom awansów potrzebnych na produkcją do czasu spieniężenia produktów. Z trzech pomienionych intsytucyj pierwsza przedwszystkiem była pożądaną; z dwóch pozostałych jedna wymaga ostatecznego urządzenia stosunków włościańskich, druga zaś nie zaradza konieczności pożyczek długoterminowych. Następnie delegowani zbijają opinją p. Feliksa Miaskowskiego co do Tow-stwa kredytowego jednego na całe Cesarstwo: natenczas bowiem gubernje bogatsze ponosiłyby ciężar trudności kredytowych gubernij uboższych. Unikając ostateczności przeciwnéj, t. j. zbytniego decentralizowania, wypadałoby, zdaniem delegowanych, założyć Tow-stwo kredytowe jedno dla trzech gubernij przyległych. Na zasadzie powyższych uwag, delegowani wezwali obywatelstwo Kijowskie do zaproszenia obywateli gubernij Podolskiéj i Wołyńskiéj, celem wspólnego założenia Tow-stwa kred: ziemskiego i mianowania delegowanych do ułożenia ustawy. Uwzględniając objęte sprawozdaniem uwagi, obywatelstwo Kijowskie, aktem z d.11 czerwca, mianowało sześciu delegowanych, i wezwawszy gubernje przyległe do współdziałania, naznaczyło zjazd delegatów do Żytomierza.

Chociaż Ekonomja i finanse nie wiele mają styczności z ortografją polską, poważamy się jednak zawiązać malutki węzełek pomiędzy niemi. Rozpatrując się w cechach zewnętrznych rozmaitych aktów obywatelstwa naszego, z podziwieniem dostrzegamy szczególniejszego lekceważenia mowy ojczystéj. Najdziwaczniejsze wyrazy i zwroty mogłyby nasuwać przypuszczenie, że obywatele tutejsi podjęli założenie Lejbnica w myśli zbudowania jakiegoś języka uniwersalnego. Cienie wielkich stylistów ruskich! przebaczcie finansistom szanownym!... Smutna to jednak wyrzee sławy troskliwie pielęgnowanéj po dziśdzień. Zaraza każenia mowy polskiéj tak dalece grasuje pomiędzy nami, że już i literaci miejscowi w rozmowach z profanami używają barbaryzmów niedarowanych. Uderzyło mię to w publicznem przemówieniu jednego z celniejszych pisarzów krajowych, przypominając zwyczaj ludzi dojrzałych gdy w pogadankach z dziećmi, zamiast *ogień i zimno,* dowiadają *żyża i diudiu.*

Wybory tegoroczne przyniosły też ofiarny zasiłek wielu cierpiącym i pokrzywdzonym. Zamilczę o zasłudze posianéj na gruncie serc wdzięcznych, gdyż ta wynurzać się nie lubi przed oczyma ludzkiemi. Napomknę jedynie o kilkotysięcznym zasiłku uchwalonym dla miejscowego teatru i o takiejże saméj co do ilości ofierze na uporządkowanie i wydawanie aktów centralnego Archiwum naszego. W tym względzie jednak obywatelstwo dopuściło się błędu znacznego, biorąc Archiwum i archeograficzną Komissję za jedno, co w zastosowaniu szkodliwe następstwa wywołać może. Do ofiary rzeczonéj zawezwani zostali Marszałkowie Podolscy i Wołyńscy: spodziewamy się przeto, że ci skierują nierozważny wniosek na drogę właściwą.

Kwestja Szkołek włościańskich poruszaną nawet nie była. Wstyd to powiedzieć — i smutno, bardzo smutno pomyśleć o tém. Na pocieszenie zwiastuję wam ciekawą nowinę. Anatomiczne muzeum tutejsze spodziewa się wzbogacić swe zbiory ciekawą kollekcją bródek i wąsów w nieparzystym podziale, gdyż drugie połowy dotychczas wegetują na policzkach pewnéj osady Ukraińskiéj. Rzecz ta wymaga komentarza. p. X-x, podróżując dość długo po krainie Huronów i Irokezów, za powrotem do kraju przeniósł kilka zwyczajów tamecznych do włości dziedzicznéj swojéj; i tak, za różne przewinienia karał poczciwych Ukraińców pozbawieniem połowy brody i wąsa jednego. Manipulacja ta nie podobała się policji miejscowéj, a jenerał-gubernator po otrzymaniu stosownego raportu odesłał sprawę Mohikana naszego przed koło wyborcze. Wkrótce zapewne wyznaczona w tym celu delegacja pociągnie wąsożercę do odpowiedzialności.

Jeżeli przypominacie sobie to com w korrespondencjach poprzedzających opowiadał o stanowisku wzajemném młodzieży i obywatelstwa starszego, to niezawodnie obejdzie was wiadomość o dorywczym rozejmie zawartym w czasie wyborów pomiędzy stronami przeciwnemi. Odbyta w tym celu konferencja nie wiele przyniosła dla życia praktycznego: lecz wykazała siły stron obu i przytłumiła na chwilę fantastyczne okrzyki, jakiemi witano myśl każdą, rozsadzającą łupinę dotychczasowych przesądów. Młodzież potępiła otwarcie stanową i prowincjonalną wyłączność; starsi, ustępując w téj mierze, naganiali po ojcowsku nieoględność młodzieńczą i przesadzone zaufanie w swych siłach; kwestja cała, postawiona w ten sposób, z łatwością dała się zapieczętować uściskiem Pastoreta.

L. S.

Suwałki.

Z tego co w pierwszym liście mówiłem, łatwo już widzieć, że miasto nasze w wyjątkowem znajduje się położeniu, a lubo dziś liczy się do większych miast w Królestwie, mając do 12 tysięcy ludności, jednak stosunki Suwałk innym nieco ulegają warunkom niż innych miast naszych, i na zéj je też oceniać należy.— Przed stu prawie laty osada jeszcze rolnicza, przed czterdziestu laty licha mieścina, Suwałki wzrost swój datują dopiero od chwili, kiedy je przeznaczono na rezydencją władz centralnych prowincji. Od téj chwili wzrost ich był nagłym; ale wzrost to tylko sztuczny i pozorny, a wyniesienie z Suwałk władz gubernjalnych spowodowałoby powrócenie rzeczy do dawnego stanu. Żadne naturalne okoliczności nie sprzyjają rzeczywistemu ich wzrostowi. Położone wśród nieurodzajnéj i nieludnéj okolicy, nie nad spławną rzekę, nie są i nie mogą być punktem handlowym. Trakt bity pierwszego rzędu Warszawsko—Petersburski ożywia je nieco łatwością kommunikacji i chwilowem zatrzymywaniem się podróżnych; pod względem jednak handlowym bardzo małego jest dla Suwałk znaczenia.

Ludność miasta składa się w dwóch trzecich częściach z Żydów (jest ich tu do ośmiu tysięcy) takich samych jak i w całym kraju; a nawet o wiele niżéj stojących niż w miastach podobnego znaczenia, tych szczególniéj, które po tamtéj stronie Wisły leżą. Z całéj téj massy Starozakonnych jeden tylko, o ile wiadomo, kształci się w uniwersytecie, dwóch innych mówią czysto po polsku, a z pomiędzy reszty, synowie najzamożniejszych naszych kupców, zaledwie podpisać się po polsku potrafią. Cała tutejsza ludność żydowska stanowi gmin nieoświecony, z pomiędzy którego kilkadziesiąt rodzin wyróżnia się tylko nieco większą zamożnością; a nawet choć cały handel i przemysł dzierżą w swych rękach, przecież prawdziwie zamożniejszych na palcach od jednéj ręki policzyć można. A dla czego? Łatwa odpowiedź. Ludność ta, skutkiem wyłącznych instytucji, niezmierne ku rozmnazaniu się mająca usposobienie, stanowi klasę pasożytów nic własną pracą nie produkujących. Prócz kilkudziesięciu rzemieślników i to najmniéj użytecznych jak np. krawców, szewców, jubilerów, tokarzy, introligatorów, i kilku użyteczniejszych jak mularzy, stolarzy, cieśli i t. p. wszyscy inni odznaczają się *zabiegliwością*, ale nie *pracą;* wszyscy inni szukają utrzymania z handlu, a raczéj kramarstwa, lub faktorstwa. Dla tego w najhandlowniejszych zaledwie zagranicznych miastach, zkąd się towary na cały świat rozchodzą, znajdziesz taki stosunek pootwieranych sklepów do ludności miasta, w jakim są kramy żydowskie w każdém naszem miasteczku. A tenże handel? wszakci wyłącznie na przemytnictwie oparty. Gdyby np. można było skontrolować (pium desiderium) ilość towarów do miast naszych wprowadzonych, pokazałoby się bez wątpienia, że prócz przedmiotów żywności maleńka zaledwie cząstka przychodzi towarów w kraju produkowanych, a z pomiędzy zagranicznych, maleńka znowu cząsteczka wchodzi prawną drogą. Przemytnictwo zatem stanowi główny środek zarobkowania, a że jest niezmiernie ryzykownem, ztąd nader częste upadłości, tem więcéj, gdy każdy nieledwie rozpoczyna ów handel z nic prawie nieznaczącemi środkami. Ojciec sam kramarz zaledwie lat 30 przekroczywszy, a zatem nic mając jeszcze sam czasu przyjść do jakiéjkolwiek zamożności, już dochowywa się dzieci, które zaraz stara się łączyć związkiem małżeńskim, choćby jeszcze, wieku prawem krajowem naznaczonego nie miały; musi je przeto z uszczupleniem własnego funduszu wyposażać; a że takich wyposażeń, mimo wielkiéj między dziećmi śmiertelności, każda familja musi odbyć kilka, a czasem kilkanaście, cóż dziwnego, że środki się niesłychanie rozdrabniają, że się tworzy proletarjat, który jeśli się nie okazuje groźnym, to jedynie zawdzięczać należy solidarności, jaką każda gmina żydowska, a nawet cały ten naród na zasadzie praw religijnych jest związany; a która to solidarność sprawia, że choć swych dobroczynnych działań nie głoszą, ale ich niezmiernie wiele i ciągle dopełniają. W istocie ta ich solidarność i dobroczynność zasługują na szczególną uwagę. Każdy żyd bogatszy, a przynajmniéj znaczniejszym kapitałem obracający, znaczną część swych dochodów na dobroczynność poświęca, a nawet ubożsi nie wyłamują się z pod niéj, składając na publiczne cele pieniądze, któreby familja musiała była zużyć w pewne dni, gdyby nakazanego sobie postu najściśléj nie zachowała, dając nadto perjodycznie do skarbonek grosze lub półgroszki, z których przecież okrągłe zbierają się summy. Tutejsza też gmina nie odróżnia się od innych. Są tu np. instytucje publiczne, o których istnieniu prawie nikt nie wie, (bo o nich ani gazety nie piszą, ani publiczność nie mówi), a które mogłyby przecież służyć za wzór dla tych, co to każdéj rzeczy pragną rozgłosu. Wejdźmy do tak zwanego *przyszkołka*. Jest to budynek w sąsiedztwie synagogi także z funduszów publicznych wystawiony, obszerną salę prócz mniejszych izb w sobie mieszczący. Jest to właściwie dom modlitwy na zimę; ogrzewany kosztem publicznym, otwarty jest cały dzień, a nawet całą noc; ale prócz tego służy on za przytułek dla biednych, którzy mieszkań swych ogrzewać nie są w stanie, a mieszcząc w tejże sali bibljotekę (złożoną oczywiście z samych religijnych dzieł) jest on także szkołą dla chłopców, którzy tam posyłani znajdują tak zwanych *dyrektorów*, którzy utrzymywani kosztem gminy uczą talmudu; zastępuje on także klub, gdzie pragnący czytać znajduje księgi w szafach niezamykanych. Tam nawet jest miejsce, gdzie kommunikują się wiadomości ogółu dotyczące. O każdéj porze dnia znajdziesz tam kogoś, i dla tego sala ta ciągle jest oświeconą, nawet w nocy. Świeczki te niby palą się przed ołtarzem, ale spełniają też i publiczną przysługę.— Idźmy na przeciwny koniec miasta; znajdziesz tam nad rzeką budynek dość porządny; jest to szpital starozakonnych. Wewnątrz masz łóżka czysto zasłane, sprzęty dość schludne, miejscową apteczkę, chodzi tam lekarz rocznie zgodzony; znajdziesz tam kilkudziesiąt chorych, a w osobnych izbach kilku starców i kalek, którzy tam ciągły mają przytułek. Spytaj jakim sposobem się to utrzymuje, gdyś nie słyszał ani o koncertach ani amatorskich teatrach na korzyść szpitalu starozakonnych? otóż pokazuje się że kilkudziesiąt zamożniejszych kupców i kramarzy wnoszą stałe składki peryjodyczne, że tworzą pewnego rodzaju stowarzyszenie, które deleguje swych członków do dozorowania osobiście szpitalem kolejno, do zbierania jałmużn do skarbonek, które wreszcie przez wybraną delegację sprawdza rachunki z przychodów i wydatków.

(Dokończenie nastąpi).

List z Podola.

Prowincja odległa od głównych ognisk, bez większych miast, rolnicza, ledwo ruszająca się w postępowem gospodarstwie, może mało daje przedmiotów mogących zająć. Niema tu u nas głośnych wypadków; nie uprzedziliśmy bratnich ziem, leżącą nam z dawna na sercu reformą, chociaż ani chwili nie zostaliśmy za drugiemi—jednak niebędzie bez interesu dla Litwy sprawozdanie z naszego życia, takiego jak jest. Jest na Podolu pewne życie, budzą się siły na przedsiewzięcia, ludzi oświeconych się znajdzie, młodzi ukształconéj coraz przybywa, ruch umysłowy widoczny. Niema właściciela wsi prawie coby nietrzymał Gazety. Warszawa i Wilno przez Kijów i Jarmolince dostarczają książek. Niejedna wieś bieleje murami: są to gospodarskie wzorowe budynki trochę za gęsto domów wielkich (pałaców) ale te nieszpecą kraju. Fabryki z każdym rokiem przybywają. Zakładają się wspólnemi siłami wyroby narzędzi rolniczych poprawnych; znalazł się marmur w okolicy Kamieńca, gips, i alabaster dawno odkryte. Mamy dwie wstęgi ślicznych rzek, skromnie dziś jeszcze posługujących krajowi, z czasem będą to dwie arterje główne. Niemamy wprawdzie ani mili bitéj drogi, ale żywo jéj pragniemy. Na wzmiankę drogi żelaznéj biją serca, zdaje się nam, że stuk młota za Zbruczański a może i nad Niemeński około kolei aż tu słychać. A napatrzyliśmy się dość na korzyście i ponęty łatwéj komunikacji— wędrowników za granicę dajemy co rok spory kontygens. Na ludność naszą 1700000, szkół zamało: tylko dwa Gimnazja i jedna szkoła powiatowa. Są starania o założenie jeszcze choć jednego w mieście Barze, stolicy osad szlacheckich, i w Latyczowie lub Międzybożu agronomicznéj szkoły. Daj Boże skutku!

Podole pod względem historycznym wiecie jakiéj wartości. Stoją jeszcze żywe pamiątki dawnych bojów i czynów niezapomnianych. Bieleje zamek Sieniawskich w Międzybożu. Przed kilku laty odnowiony; ma wszystkie baszty, wieżycę, blanki, most zwodzony; dziś już niezwodzony. Z sal żołnierskich porobiono salony, kamienne podłogi zastąpiła posadzka, meble na sprężynach, ławy. Świeci się dziś okazaléj, ale stracił dawną powagę. Jak starzec wąsaty, o długiéj, siwéj brodzie, wygolony, ustrojon w nowe suknie za świeże i za ciasne. Szkoda mchu i szaréj szaty noszonéj przez wieki. Są gruzy zamku w Barze, budowy Bauplana, kawał muru z mieszkania Hetmanów Żołkiewskiego i Wyhowskiego.— Jest w Zińkowie jedna jeszcze baszta zamku Eudoksji Czartoryskiéj. We wsi Sutkowcach jest stary kościoł z basztami gdzie się znajduje grobowiec z napisem: Tu leży Bałaban, Dziesięciu miast i Stu Wsi pan.

Z zamku Żwanieckiego została brama. Kamieniecka twierdza, głębokiemi fosami i grubym murem, acz w ruinie, zdaje się jeszcze silna; kule ze szturmów dotąd tkwią w ścianach. Baszty, wieżyce, dziś służą na upiększenie widoku z bulwaru. — Z Paniowieckiego zamku prawie ani śladu. W Satanowie są fossy, mur od Zbrucza dość mocny i na drugim końcu miasteczka potężna brama, z napisami. Po kraju mnóstwo horodyszcz, jak tu ich zowią. Niektóre w czystém polu, najwięcéj w lasach nad wodami. We wsi gdzie mieszkam przestrzeń 13 morgowa opasana wysokim wałem i fossą. Dawny to zabytek; na wałach duże drzewa. Są tu pomniki stosunków starych z Litwą. Na szerokiéj, mokréj łące, przez którą płynie Zhar, za wsią Bahrynowcami, jest wielki nasyp ziemi, zowią go groblą Swidrygiełły. Podanie miejscowe mówi, że to granica Litwy od Polski. W istocie ogrom nasypu świadczy o potężnéj sile co go dźwignęła. Potrzeba było wielu tysięcy rąk i tylko mocarz mógł się zdobyć na podobne dzieło. Niema dowodów potwierdzających podanie. Możeby u was znalazły się.

Kościół w mieście powiatowym, dawniéj grodzie, Latyczowie, przerobiony z zamku Jana Potockiego. Jeszcze część muru i wieża świadczą czém był.

Tradycję o założeniu kościoła pozwalam sobie tu przytoczyć.

Misjonarze Dominikańscy przynieśli z Rzymu do Latyczowa cudowny obraz Matki Najświętszéj. Owoczesny starosta Jan Potocki heretyk, nie wpuścił ich do miasta. Ale żona jego Kamieniecka z domu, pomieściła ich w wiosce Zalatyczówce, w dwóch wiejskich chatach. Tam odprawiali nabożeństwo.

Jednéj nocy zdało się, że wieś Zalatyczówka gore; biegli do ratunku ludzie z Latyczowa, a obaczywszy jakieś niezwyczajne światło, zdumieli się. Przybywa sam starosta, widząc nieszkodzący tylko oświecający ogień, gdy postrzegł że najdłużéj nad tym jaśniał domem, gdzie missjonarze osiedli, odszczepieństwa się odprzysiągł i misjonarzom dwór swój na mieszkanie oddał. Obraz Matki Boskiéj z tryumfem do niego wprowadzon. Że takowe podanie mieli od starych godnych wiary ludzi, siedmiu się na to podpisało świadków: czterech ojców a trzech świeckich. X. Ludwik de Oryni przeor, X. Wincenty Rościszewski, X. Kandyd Kosiński, X. Tomasz Wolski, Józef Gąsiorowski burgrabia grodu Latyszewskiego, Jan Macewicz subdelegat Grodzki, Onufry Tokarzewski Karasiewicz, łowczy Parnawski.

Druga tradycja, którą Józef Korwin Gąsiorowski zachował i kommisji podał, następna:

Podczas wojny hetman z wojskiem rozłożył się pod Latyczowem, znużeni żołnierze spoczywali. Hetmanowi we śnie ukazała się niewiasta, budziła go i przestrzegała, że blisko nieprzyjaciel. Hetman powstał, zwołał podwładnych i objawiwszy sen, kazał żeby wojsko uderzeniem w bębny obudzić. Ci byli zdania, żeby nie trwożyć wojska znużonego; troskliwość to wodza sprowadziła sen, a podsłuchy i czaty rozstawione nie ostrzegają o niebezpieczeństwie: przyjął radę hetman i spać się położył. Ledwie usnął, znowu taż osoba jawi się i budzi hetmana, zwołani półkownicy, powtórnie uspokoili go w trwożliwych myślach i namówili do spoczynku. Lecz potrzecie gdy zasnął, już niby widoczna postać Najświętszéj Bogarodzicy, wyrażonéj w obrazie Latyczowskim budzi go i grozi pewną zgubą, jeśli nie będzie ostróżności. Porywa się wódz i nieradząc się już nikogo, każe uderzyć na trwogę; gromadzi i szykuje wojsko. Ledwo świt pokazuje się nieprzyjaciel, stacza bitwę; w czasie bitwy wojsko widziało obraz Matki Boskiéj nad swemi szeregami. Nieprzyjaciel pokonany. Gdy po bitwie wojsko poszło złożyć podziękowania do dworu, gdzie obraz Matki Boskiéj się znajdował, z niewymówną radością poznało, że ten sam obraz unosił się nad niem w czasie bitwy. Wszyscy rzucili się do ofiar na zbudowanie kościoła. Hetmanem był Mikołaj Potocki. (*)

Fizjognomja Podola interesująca i rozmaita. Są to pasy leśne, stepowe i górzyste. Okolice Bałty, powiaty Hajsyński, Olgopolski i część Jampolskiego, niezmierna przestrzeń równin, z ziemią czarną rzadką, ma swą wyłączną piękność. Nad-Dniestrze głębokiemi jarami pocięte, grunt rumoszysty, widoki śliczne. Mnóstwo rzeczek śród najpiękniejszych złomów skalistych wpada do Dniestru. Wsie po wyżynach, lasy, winogrady, słynne owoce, drogi kilkowiorstowe, zygzakiem pnące się na góry, dziwna fantastyczność skrętów głównéj rzeki, zachwycając patrzącego, jeśli z nadbrzeża spójrzy, przedstawiają kraj górzysty; zdaje się, że wyżyny skał podpierają chmury; kiedy popatrzy z góry, nie widzi żadnych ostrych wierzchołków, zdaje się że kraj płaski, tylko rozpadły w głębokie bruzdy.

Lasy pod Latyczewskie ciągnące się przez Boh po Bracław, z kilkukroć sto tysięcy morgów złożone, poprzecinane wyrębami na wsie i łany, inaczéj wyglądają; a za-Bożańska strona ku Wołyniowi znowu bezleśna.

Ludność Podola rozmaita. Szlachty posiadającéj ziemie dziedzicznie, ze szlachtą dawniéj zwaną czynszową, dziś jednodworcami, mieszkającymi na najmowanéj ziemi, lub na własnych drobnych kawałkach, jest do 150,000. Ludu rolniczego do 1,500,000. Są Ormianie w Kamieńcu i nieco cyganów osiadłych po lasach.

Między włościanami jest wielu Mazurów, tak, że niektóre parafie mają po kilka tysięcy Proskirowska sama ma 7,000 katolików. Żydów jest przeszło 80,000. Charakterystyka każdéj z tych ras, warta studjów. Niemniéj interesować może reszta kraju, stan oświecenia, środki do tego, możność rozwoju. Mieszkają tu literaci znajomi Warszawie i Wilnu. Dawniéj Kurjer wileński był naszym jedynym organem. Od niejakiego czasu rzadziéj go widać, ale mamy nadzieję, że się rozpowszechni, kiedy program jego obejmuje najpilniejsze interesa prowincji zachodnich.

F. Krauze.

(*) Tradycje te są drukowane w małéj broszurze chroniącéj się przy kościele. Roku wydania nie ma.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 1-го по 4-го іюля.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ.

Пом.: Гелингъ. г-жа Свѣжинская. Рудомина. князь Огинскій. Карлъ Кублицкій. Горскій. чин. при жел. дор. Траульманъ. Гурденъ.

В ъ разныхъ домахъ.

Въ д. Крассовскаго: Ген. Чижъ.—Въ д. Пясецкаго: г-жа Чернявская. Въ д. Гауштейна: пом. Игн. Есьманъ.— Въ д. Даукши: пом. Мавр. Кушелевскій. Ант. Лаппа.—Въ д. Тринтроха: Павелъ Одынецъ.—Въ домѣ Подбипенты: двор. Каз. Корвецкій.— Въ д. старой почты при доминиканской улицѣ: Павловскій.—Въ д. Лебенсона при Нѣмец. улицѣ. Фелиція Уразовъ.—Въ домѣ Гуторовичевой при Новой улицѣ: отст. полк. Яковъ Романовскій.—Въ д Жамейтовой при Виленской улицѣ: генералъ маіоръ Левъ Клеменсъ.—Въ д. Минейковой при Виленской улицѣ: колл. сов. Тим. Монько.—Въ д. Бекера при Татарской улицѣ: студентъ мед. хирург. акад. Ѳадей Янушкевичъ. — Изъ Вил. уѣзда: пом. А. Ромеръ. Ст. Керсновскій.—Изъ г. Ровно: надв. сов. Вл. Ахшарумовъ. отст. под. полк. Эд. Сальмоновичъ. докторъ стат. сов. фонъ-Грейфенфельсъ. пом. Іосифъ Жаба.

Выѣхали изъ Вильна, съ 1-го по 4-го іюля.

Пом.: Ельскій. Грегоровичъ. Дреллингъ. г-жа Довятъ. Анна Дубецкая. Игн. Тукалло. Ю. Соколовскій. Ѳад. Стельницкій. Ром. Саковичъ. Казимиръ и Іосифъ Снядецкіе. полк. Бо. инжен. кап. Кулаковскій. генералъ-маіоръ Клеменсъ. маіоръ Чертовъ. г-жа Горская. Л. Биликовичъ. Гус. Волловичъ. М. Залескій. Ѳ. Кучевскій. Констанція Пашковская. Иванъ Бялозоръ. Ген. Бѣсекѣрскій. Влад. Григоровичъ. Иванъ Жицкій.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna, od 1 do 4 lipca.

HOTEL NISZKOWSKI.

Ob.: Goehling. pani Świeżyńska. Rudomina, książę Ogiński. Karol Kublicki. Górski. urz. przy kol. żel.: Traulman. Gourdin.

W różnych domach.

W d. Krassowskiego: Hen. Czyż.—W d. Piaseckiego: pani Czerniawska.—W d. Hausztejna: ob. Ig. Jeśman.—W domu Daukszy: ob. Maur. Kuszelewski. Ant. Łappa.—W d. Tryntrocha: Paweł Odyniec.—W d. Podbipienty: dw. Kaz. Korwecki.—W d. staréj poczty przy ulicy Dominikań.: Pawłowski.—W d. Lebensona przy ulicy Niemiec.: pani Felicja Urazow.—W d. Hutorowiczowéj przy ulicy Nowéj: dym. półk. Jakób Romanowski.—W d. Zamejtowéj przy ulicy Wileń.: jenerał-major Klemens.—W d. Minejkowéj przy ulicy Wileń.: radz. koll. T. Mońko.—W d. Bekera przy ulicy Tatarskiéj: stud. med. chir. akad. Tad. Januszkiewicz.—Z pow. Wileń.: ob. M. Romer. St. Kiersnowski.—Z m. Rowne: radz. dworu W. Achszarumow. dym. podpółk. Ed. Salmonowicz. doktor med. radz. st. W. Hiber von-Grejfenfels. ob. Józef Żaba.

Wyjechali z Wilna, od 1 do 4 lipca.

Ob.: Jelski. Hrehorowicz. Dreling. panie: Dowjatt. Anna Dubiecka. Ig. Tukałło. J. Sokołowski. Tad. Stelnicki. Rom. Sakowicz. Kazimierz i Józef Śniadeccy. pułk. Bo. inż. kap. Kułakowski. jenerał-major Klemens. major Czertow. pani Górska. Lud. Bielikowicz. G. Wołłowicz. M. Zaleski. T. Kuczewski. pani Konstancja Paszkowska. Jan Białozor. Hen. Bełiekiewski. W. Hryhorowicz. Jan Życki.

МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКІЯ НАБЛЮДЕНІЯ НА ВИЛЕНСКОЙ ОБСЕРВАТОРІИ. — POSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE NA OBSERWATORYUM WILENSKIÉM.

Мѣсяцъ и число. Miesiąc i dzień.	Средния за цѣлый день. Średnia za cały dzień. Баром. по разд. Англ. Barom. podł. podz. Ang.		Термометръ Реомюра. Termometr Reaumura.	Господствующія. Panujące. Направ. и сила вѣтра. Kierunek i siła wiatru	Состояніе неба. Stan nieba.
30-го Іюня. 30-go Czerwca.	29	2,4	+ 14,4	Ю. слабый. P. słaby.	пасмурно. pochmur.
1-го Іюля. 1-go Lipca.	29	2,0	+ 15,1	Ю. слабый. P. słaby.	облачно. pochmur.
2-го Іюля. 2-go Lipca.	29	3.3	+ 16,3	ЮЗ. умѣрен. PZ. umiar.	облачно. pochmur
3-го Іюля. 3-go Lipca.	28	4,4	+ 16,9	З. умѣрен. Z. umiar.	облачно. pochmur.

Цѣны въ Вильнѣ на базарахъ и рынкахъ отъ 1 до 4 іюля.

	р.	к.
Ржи (прив. 300 четв.)—Żyta (przyw. 300 czet.)	4	50
Пшеницы (прив. 200 чет.—Pszenicy (przyw. 200 czet)	11	—
Ячменя (прив. 100 четв.)—Jęczmienia (przyw. 100 cz.)	3	75
Овса (прив. 350 чет).—Owsa (przyw. 350 czet.)	3	50
Гороху (прив. 50 четв.)—Grochu (przyw. 50 czet.)	4	—
Гречихи (прив. 130 четв.)—Gryki (przyw. 130 czet.)	3	25

Ceny w Wilnie na targach i rynkach od 1 do 4 lipca.

	r.	k.
Картофеля—Kartofli	2	—
Сѣна пудъ (1350)—Siana pud (1350)	,,	25
Соломы пудъ (88)—Słomy pud (88)	,,	15
Льна пудъ.—Lnu pud	3	50
Сѣмяни льнянаго.— Siemienia lnianego.	7	50
Масла пудъ—Masła pud	7	—